

II

NJEMAČKA DOKUMENTA

IZVJEŠTAJ KOMANDE NJEMAČKOG 2. NASTAVNOG BATALJONA OD 4. SEPTEMBRA 1944. O OSUJEĆENOJ NAMJERI ZAPOVJEDNIŠTVA 9. GORSKE PUKOVNIJE DA SA SVOJIM JEDINICAMA PRIĐE NA STRANU NOVJ¹

2. njemač. nastavni bataljon
pri 9. hrvat. brd. puku

K-dno mjesto, 4. septembra 1944.

Predmet: Izvještaj o događajima u 9. hrvat. brd. puku.²

1.9.44. uveče dobio je k-dant 9. hrv. brd. puka pukovnik Broz³ od k-danta 2. hrv. brd. brig. naređenje da povrati Ivan-Sedlo koje su bili zauzeli partizani.⁴ On se odlučio da preduzme napad 2.9.44. ujutru i pozvao je k sebi, da mu pomogne u izradi pukovske zapovijesti za napad, k-dira 2. njemačke nastavne čete poruč. Sosnovskog. Utanačeno je da bi napad trebalo izvršiti sa jednom ojačanom četom koja bi lako odbacila neprijatelja sa Ivan-Sedla.

2.9.1944. u 03,30 časa pukov. Broz je pozvao poruč. Sosnovskog i izjavio da uprkos postojećem brigadnom naređenju on napad neće da izvrši. Onda ga je poruč. Sosnovski skolio da za povraćanje Raštelice⁵ i njeno posjedanje odredi jedno udarno odjeljenje iz jedne čete. K-dant puka se, prisiljen, morao, da složi sa ovim i da za to izda potrebna naređenja. Udarno odjeljenje, kome je bio pridat jedan artiljerijski osmatrač artiljerije. k-danta u Tarčinu, otvorilo je na mjesto dobro usmjerenu artiljer. vatru. Udarno odjeljenje, koje je prišlo do ivice mjesta i posjelo visove lijevo od željezničkog nasipa, moralo je da bude vraćeno jer je k-dant puka ponovo uskratio da pošalje četu koja je bila predviđena za posjedanje mjesta.

U toku ovog prepodneva, kao što je naknadno poznato, oficiri puka su kovali planove kako će da isključe svoje njemačke instruktore i da ostvare izdaju svojih domobrana i hrvatske države. Artiljer. osmatrač vodnik Anton Mista je kazao naredniku Molcu (Molz) da Nijemci treba da paze jer

¹ Original (na njemačkom, pisan na mašini) u Arhivu VII, mikrofilm London-8, snimak reg. br. 302.649.

² Riječ je o 9. gorskoj pukovniji 2. gorskog zdruga 3. zbornog područja.

³ Ljubomir

⁴ Blize o borbama za Ivan-Sedlo vidi dok. br. 36.

⁵ Opširnije o borbama za Raštelicu vidi dok. br. 55.

hrvat, officiri spremaju izdaju. Kao što se kasnije pokazalo, trebalo je da cijela četa njemačkih instruktora bude za vrijeme ručka uhapšena od strane jednog officira i više domobrana koji bi naoružani upali u trpezariju. Ali ovo nije uspjelo pošto je četa toga dana ručala na položaju. Takođe je vodnik Anton Mista bio onaj koji je, kad je raspadanje puka već bilo u punom toku, otrčao u Pazarić i zamolio svog k-danta da iz Sarajeva uputi pojačanje,⁶ pošto puk hoće da bez borbe preda partizanima Tarčin. Mistovim izjavama ipak nije poklonjena osobita pažnja, pošto je poruč. Sosnovski baš bio pozvan na ručak od strane k-danta puka i prema njemu nije bilo pokazano nikakvo neraspoloženje, a on je iz razgovora za vrijeme ručka dobio samo najbolje utiske. Ali da je stvarno izdaja već bila planirana potvrđuju izjave domobrana 4. čete koji tvrde da je popodne u njihovu četu dolazio jedan p.poruč. i od njih zahtijevao da se spreme da razoružaju njemačku nastavnu četu. Partizani su, međutim, na selo Tarčin otvorili vatru iz mitraljeza i jednog pješadijskog topa sa zapada. Domobrani su odgovorili vatrom i jedan partizanski mitraljez punim pogotkom PT-topa izbacili iz borbe. Sa visa koji su posjeli partizani su dovikivali domobranima da su se Englezi iskricali u Dalmaciji, da se za njih bore i da se domobrani treba da predaju pošto pobiju Nijemce. Domobrani su odgovorili da se oni bore za slobodnu Hrvatsku i ponovo otvorili vatru. Pukovnik Broz je naredio da se prekine paljba i na vis poslao dva vojnika sa istaknutom bijelom zastavom kako bi sa partizanima stupio u pregovore.

U 17,00 časova u kancelariju k-danta puka, gdje su bili prisutni svi officiri puka, stupio je jedan partizanski komandant.⁷ Poruč. Sosnovski, koji je objašnjavao da se na ljude sa bijelom zastavom koji su išli partizanima treba bezuslovno da otvari vatru, napustio je odaju da dovede tumača kako bi mogao pratiti pregovore. Jedan mali dio hrvat, officira bio je vrlo začuđen postupcima k-danta puka i nije bio sa njima sporazuman.

Dok je pukovnik Broz pregovarao, sa pratnjom i jednim PA-topom 2 cm na kamionu došao je generalstabni major Elhe (Elche) i major gospodin fon Vurcbah (Wurzbach). Sada je partizanski komandir bio uhapšen, a k-dant puka je izjavio da je on bio potresen kad je partizanski komandir došao k njemu. On nije htio ni o čemu ništa da zna i izražavao je svoje nezadovoljstvo. Pod ovim okolnostima se tada odu-

• Bliže o tome pojačanju iz Sarajeva vidi dok. br. 55, objašnjenje 7.
⁷ Riječ je o komandiru 1. čete 4. bataljona 9. krajiske NOU brigade zastavniku Đoki Mrđenu (vidi dok. br. 55, objašnjenje 17).

stalo od hapšenja oficira. Oni su jednoglasno izjavili da im ni na kraj pameti nije bilo da izvrše izdaju. Tad je gospodin major fon Vurcbah otišao za Konjic, a gen-štab. major Elhe sa svojom pravnjom i partizanskim komandirom za Sarajevo. PA-top 2 cm ostao je u Tarčinu.

Sve se više pojačavala zategnutost između nastavne čete i hrv. oficira. Poruč. Jurak je telefonom molio svoga k-danta za naređenje da promijeni položaj i ode u Pazarić. K-dant mu je ovo uskratio. Oficiri puka su takođe sasvim neupadljivo povlačili dijelove posade bunkera. Pukovnik Broz je pozvao sebi poruč. Sosnovskog i pokazao mu, kako se docnije ustavilo, jedno lažno naređenje kojim se naređivalo da nastavna četa i štab puka napuste Tarčin i odu u Pazarić. Ali kako je poruč. Sosnovski imao iz Konjica naređenje da sa jednom hrv. četom i nastavnom četom zauzme Raštelicu, ovome nije vjerovao. Tada su oficiri puka proširili vijest da će u Tarčin doći kao pojačanje njemačke SS-trupe sa zadatkom da razoružaju domobrane. Na ovo je iz Tarčina pobjeglo mnogo domobrana,⁸ i samo sa velikom mukom uspjeli su oficiri i instruktori 2. čete da dijelove ovih bjegunaca vrati na položaj. Shodno naređenju 2. nastavna četa je htjela da odmaršuje za Raštelicu. Ali pošto je k-dant puka odbijao da da hrv. četu, k-dir čete je odlučio da ostane u Tarčinu, kako ne bi i ovo mjesto palo u ruke partizana.

Pod komandom p.por. Gibnera (Giebner) iz Bradine je u Tarčin došlo još jedno PA-oruđe 2 cm. Uprkos suprotnom naređenju korpusa po kojem je p.por. Gibner imao da se vrati u Bradinu, poruč. Sosnovski je, s obzirom na situaciju, odlučio da u Tarčinu postavi na položaj dva PA-oruđa. Pukovnik Broz je u 22,00 časa izdao naređenje da se napuste položaji i Tarčin bez borbe prepusti partizanima. Mreža službe za izvještavanje je skinuta. Hrvatski oficiri, kao što su to bili p.por. Krešević, p.por. Hajduković i drugi, ostali su na svojim položajima sa malo ljudstva da se, na strani Nijemaca, za slobodu Hrvatske bore do posljednje kapi krvi. U 22,30 časa haos je bio tako veliki da je poruč. Sosnovski naredio da se pohapse svi hrv. oficiri koji su napustili položaj i na njihovom čelu k-dant puka.⁹ Ove oficire koji su zaboravili na čast munjevitim zahvatom učinila je neškodljivim jedna šaka njemačkih instruktora. Oficiri koji su pokušali da se suprotstave hapšenju silom su odvedeni na k-dno mjesto čete.

⁸ Tom prilikom je na stranu 9. krajiške NOU brigade prešlo 7 oficira i 125 domobrana (vidi dok. br. 55).

⁹ Tada su uhapšeni komandant 9. gorske pukovnije i šest oficira (vidi Arhiv VII, mikrofilm NAV-N-T-311, reg. br. F-193, snimak br. 174: dnevni izvještaj Grupe armija »F« od 4. septembra 1944).

Poruč. Sosnovski je odmah primio komandu nad pukom da bi se sa domobranima i dalje borio za slobodu Hrvatske. Svaki pojedinac, i oficir i instruktor 2. nastav. čete, založio se da na položaj vrati, milom ili silom, domobrane kojih su prije nekoliko minuta na naređenje pukovnika Broza otpočeli da skidaju minobacače i PT-oruđa i da napuštaju svoje položaje. Za najkraće vrijeme domobrani su pridobijeni i bili spremni da se sa oduševljenjem pod njemačkim rukovodstvom bore za svoju Hrvatsku. Jedan napad partizana koji je u to vrijeme izvršen odbijen je. K-diru 2. nastavne čete, koji je u ovo teško vrijeme preuzeo komandu nad pukom, pošlo je za rukom da, gvozdenom energijom i uz pomoć svojih oficira i instruktora, puk koji se nalazio u punom raspadanju ponovo uredi i ne samo da ponovo uspostavi staru borbenu snagu nego i da svojim primjerom jedinicama ulije novi borbeni duh. Njegovi oficiri i instruktori su ga energično potpomagali u njegovoj težnji da hrvatskom puku u teškome času pomogne da ponovo zadobije čast svoga oružja i opere sramotu koju su mu nanijeli njegovi oficiri koji su prekršili svoju zakletvu. Zahvalnost svakog pripadnika puka njemačkim oficirima bila je bezgranična.

Poruč. Sosnovski je preko radija molio za pomoć koja je u Tarčin stigla 3.9.44. Uhapšeni hrv. oficiri su predati k-dantu ove SS-jedinice¹⁰ koji ih je otpremio u Sarajevo. Komanda puka je i dalje ostala u rukama k-dira njemačke nastavne čete.

Hrv. puk je već nekoliko dana imao malo hrane budući da se iz Konjica hljeb nije mogao da doturi, a osim toga pukovnik Broz je hranu i municiju lagerovao u Pazariću. Nastavna četa je odmah prenijela hranu i municiju. Ovim je ponovo osigurano snabdijevanje jedinica.

Domobrani su sada vidjeli, i to nisu tajili, da bi ih njihovi oficiri izdali i još uz to prodali partizanima da njemačka nastavna četa nije u posljednjem minutu tako energično postupila i ugušila ustanak. Za jedan sat je ponovo nastao red i mir. Najteža situacija je bila kad su partizani napali u trenutku kad je puk počeo da se raspada, a istovremeno se morao savladati ustanak oficira i pojedinih dijelova puka, ponovo urediti puk i odbiti napad partizana.

Sve ovo su savladali 5 oficira i 25 podoficira svojom nečuvenom energijom, voljom i velikom hrabrošću.

pot. Klajn (Klein)
potporučnik

¹⁰ Riječ je o dijelovima njemačke 7. SS brdske dobrovoljačke divizije »Princ Eugen«. Bliže o tome vidi izvješće Zapovjedništva 9. gorskog pukovnije od 6. septembra 1944 (Arhiv VII, reg. br. 6/2-1, k. 123).

DNEVNI RAPORT AJNZACGRUPE POLICIJE BEZBJEDNOSTI I SLUŽBE BEZBJEDNOSTI U NEZAVISNOJ DRŽAVI HRVATSKOJ OD 12. SEPTEMBRA 1944. DOSTAVLJEN KAO INFORMACIJA NJEMAČKOM POSLANSTVU U ZAGREBU¹

Ajnzacgrupa Komandno mjesto, 12.9.1944.
policije sigurnosti i SD
Hrvatska
Dnevni. br.: IV — 756/43. pov. Povjerljivo!

DNEVNI RAPORT BR.: 92

A OPSTE Njemačkom poslanstvu
na ru®ce gospodina poslanika

U rejonu Varaždina proturan je sljedeći letak 10. banditske divizije:

»*Domobrani, podoficiri i oficiri!*

Drugi front je otvoren. U Italiji Rim je oslobođen a savezničke trupe sve brže hitaju prema sjeveru. Očekuju se nova iskrcavanja. Crvena armija brzim tempom juri ka granicama Njemačke i svakog se minuta očekuje naređenje: »Naprijed preko Karpata, bliže k nama«. 300.000 naoružanih boraca, organizovanih u narodnooslobodilačkoj vojsci, spremno je da zada posljednji udarac neprijatelju. Cas pobjede je sve bliži, a divovskim koracima bliži se i kraj okupatora i svih onih koji su svoju sudbinu s njima povezali, dolazi slobodna i srećna budućnost za sve narode u demokratskoj federalnoj Jugoslaviji. Hiljade domobrana, podoficira i oficira hrvatske vojske se već bori u našim redovima.

Poziv na dezertiranje!

Štab 10. zagrebačkog korpusa.«

Po obavljenju jednog agenta, štab 6. banditskog² korpusa je izdao naređenje, prema kojem svi muškarci stari od 16 do 45 godina ima da do 15.9.1944. priđu narodnooslobodilačkoj vojsici. Ovo naređenje treba da važi i za one koji služe

¹ Original (na njemačkom, pisan na mašini) u Arhivu VII, mikrofilm London — 11, snimak reg. br. 304525—304531.

² Njemački okupator je taj izraz upotrebljavao za pripadnike NOVJ. Međutim, pod narastajućim udarcima NOVJ i POJ, njegove odgovorne starještine su bile primorane na korekciju takvih stavova. U

u domobranstvu. Sva lica muškog roda koja se ovom naređenju ne odazovu neće potpasti pod amnestiju koju je Tito dao i biće osuđeni na smrt.³

Kod hrvatske vojske primjećuju se dalji znaci raspadanja.⁴ Tako su, prema dosadašnjim još nepotvrđenim vijestima, u noći 7/8.9. 5 četa i 2 štaba bataljona, povevši sa sobom njemačke oficire i podoficire 2. brdske (hrvatske) brigade napustili 3 uporišta u rejonu Bihaća i prebjegli gerilcima.⁵

U Doboju domobrani nisu izvršili jedno njemačko nařeđenje za akciju. I ovdje je utvrđena veza s bandom. Dalje pojave raspadanja kod SS-divizije »Handžar«⁶ i kod 369. pješadijske (hrvat.) divizije.⁷

E. BANDE.

I ajnzac komanda Osijek (1. policijska oblast)

1.) *Opšte, organizacija i pokreti bandi.*

- a) Prema izvještajima agenata jedinice 12. banditske divizije treba da se nalaze u rejonu Kaptol, 12 km sjeverno od [Slavonske] Požege.

vezi s tim, u »Ratnom dnevniku Operativnog odjeljenja njemačke Vrhovne komande oružanih snaga 1940—1945«, knj. IV¹, na str. 685—686, iznijeta je procjena situacije koju je vrhovni komandant Jugostoka od 21. septembra 1944. dao načelniku operativnog odjeljenja Vrhovne komande oružanih snaga:

»Klasificiranje neprijatelja kao »bandita« i borbe koja se protiv njega vodi, kao rata protiv bandita treba definitivno, kao nepravilno, odbaciti. Radi se, izuzimajući novoformirane, o jedinicama vrlo dinamičnim, koje su u stalnom porastu, a operativno i taktički dobro vodenim, opremljenim teškim naoružanjem, na kome se može pozavidjeti, i koje nisu za poticanje. Ja se ogradujem od grešaka da precijenim neprijatelja, jer baš sadašnje borbe i njihovi obostrani uspjesi i gubici su osnova za objektivno ocjenjivanje. Smatram da ne griješim u precjenjivanju.«.

⁵ Bliže o pozivu vrhovnog komandanta NOV i POJ druge Tita za prelaz pripadnika neprijateljskih jedinica u redove NOV i POJ vidi dok. br. 56 (objašnjenje 16) i 99 (objašnjenje 3).

⁴ Opširnije o stanju u ustaško-domobranskim jedinicama vidi dok. br. 77, objašnjenje 7.

⁵ Riječ je o predaji domobrana iz 1. i 2. bojne 1. lovačke pukovnije 2. lovačkog zdruga. Bliže o tome vidi dok. br. 61.

^a Odnosi se na 13. SS diviziju (»Handžar«), Bliže o stanju u ovoj diviziji vidi dok. br. 81 objašnjenje 9.

["] Riječ je o njemačkoj 369. legionarskoj diviziji (»Vražjoj«), 5. SS brdskog armijskog korpusa. Formirana septembra 1942., ona je 11. maja 1945. razoružana kod Gorice. Tada je imala samo 160 oficira i 2.876 podoficira i vojnika, pošto je prethodno, 24/25. marta, kod Bihaća, desetkovana u borbama s jedinicama JA. Opširnije o tome, vidi večernji izvještaj Grupe armija »F« od 9. septembra 1944. (Arhiv VII, mikrofilm NAV-N-T-311, reg. br. F-193, sn. br. 363—364), Erih Šmit-Rihberga navedeno djelo, str. 71, 97. i 146.

- b) Prema jednom daljem izvještaju agenta 40. divizija treba da se sada nalazi u rejonu Daruvara.
- 2.) *Pojedine banditske akcije.*
- a) Brestovac — Nurkovac — Vrhova, 6,5 km zapadno i 5 km jugozapadno od Požege, posjeli su dje-lovi 25. i 17. brigade.
 - b) 1.9. su iz više mjesta sjeverno od Nove Gradiške opljačkane sve konjske zaprege i odvezene za Cikote, 19 km sjeverno od Gradiške.
 - c) 3.9. pojavilo se u Cokadincima, 18 km jugozapadno od Osijeka, oko 50 bandita i izjavilo da će nje-mački okupatori za nekoliko dana napustiti Hrvatsku i povesti sa sobom svu stoku; bolje je sto-ga da se stoka preda partizanima uz prijem ob-veznica, koje će se kasnije moći unovčiti. Pošto su se seljaci odupirali da predaju stoku, od svakog domaćinstva je opljačkano jedan do dva komada stoke ili konja s kolima i životnim namirnicama.
 - d) U noći 9/10.9. na 5 mjesta je razoren željeznički nasip između Andrijevaca i Garčina (Vinkovci — [Slavonski] Brod.

II ajnzackomanda Sarajevo (Policjska oblast II)

2) *Pojedinačne akcije bandi.*

- a) Noću 1/2.9. između Visokog i Porječana jedan voz naišao je na minu (pruga Sarajevo — Brod). Zatim su partizani napali na voz i zapalili ga. Iz-gorjelo 6 vagona.⁸ U isto vrijeme između Dažnice i Lupljanice jedan oklopni voz naišao je na minu.
- b) U kasno veče 2.9. porušen je željeznički nasip iz-među Renovice i Prače (Sarajevo — Višegrad).⁹
- c) Noću 2.3.9. između Kakanja i Modrinja jedan voz je naišao na minu. (Pruga Sarajevo — Brod). Zatim su partizani izvršili napad na voz i zapalili ga.¹⁰
- d) Ujutru 3.9. između Lupljanice i Dažnice (Sarajevo — Brod) željeznički nasip porušen na 6 mjesta. Demontirano oko 800 m željezničkih šina.

⁸ Tu akciju je izvršio Visočko-fojnički NOP odred, uništivši 1 lokomotivu i 10 vagona. Opširnije o tome vidi dok. br. 144.

• To su izvršile jedinice 12. korpusa NOVJ, koje su se toga dana na odsjeku Renovica — Prača prebacile preko pruge, prema sjeveru. Bliže o tome vidi dok. br. 15.

¹⁰ Tada je na tome području dejstvovao Visočko-fojnički NOP odred (vidi dok. br. 144).

e) 4.9. banditi otvorili vatru na jedan voz između Mirićine i Puračića (Doboј — Tuzla).¹¹

4) *Akcije protivu bandi.*

a) Noću 8/9.9. Ajnzackomanda Policije bezbjednosti i SD — Sarajevo likvidirali su kod Sarajeva jednu banditsku kurirsku i relejnu stanicu. Uhapšeno 12 osoba. Zaplijenjeno: 2 puške, 2 pištolja i izvjesna količina pješadijske municije.

III ajnzackomanda Banja Luka (Policjska oblast III)

1.) *Uopšte, organizacija i pokreti bandi.*

a) Prema jednom izvještaju vojske, VI (kraj.) brigada, jačine oko 600 ljudi, treba da se nalazi u Jelašinovcima, 14 km jugozapadno od Sanskog Mosta.¹¹ Od naoružanja ima, navodno, 18 puškomitrailjeza, 7 mitraljeza i 4 minobacača.

b) Prema jednom izvještaju mjesne policije, banditske jedinice koje su otišle u istočnu Bosnu navodno su dobile naređenje da se prebace u Srbiju i da odatle s leđa napadnu nemačke trupe.¹³

c) Prema izvještaju jednoga povjerenika, XVIII (bosan.) brig., jačine oko 300 ljudi, nalazi se, navodno, u prostoru Čurkići, 12 km južno od Kotor-Varoši.¹⁴

d) Prema jednom izvještaju mjesne policije u prostoru Maslovare navodno se nalazi jedna banditska jedinica koja je prije kratkog vremena došla iz Dalmacije i koja se sastoji od oko 150 bivših italijanskih zarobljenika.¹⁵

¹¹ U to vrijeme na toj prostoriji nalazili su se dijelovi 11. NOU divizije i Tuzlanskog NOP odreda.

¹² Taj podatak nije tačan, jer se 6. krajiška NOU brigada, prema njenom izvještaju od 6. oktobra 1944 (vidi Arhiv VII, reg. br. 29/1, k. 769A), prije napada na Prijedor nalazila oko Bos. Novog, a po uzimanju Prijedora prebacila se na sektor Banje Luke.

¹³ U septembru 1944. u istočnoj Bosni su se nalazile 11. i 28. NOU divizija. Blize o njihovom prebacivanju u zapadnu Srbiju vidi dok. br. 72 i 137.

¹⁴ Prema izvještaju Štaba 18. srednjobosanske NOU brigade od 3. oktobra 1944 (vidi Arhiv VII, reg. br. 17/5, k. 1421), ova brigada se u prvoj polovini septembra nalazila oko Prnjavora i Dervente, dok se prema izvještaju Štaba 39. NOU divizije od 13. oktobra 1944 (vidi Arhiv VII, reg. br. 35/2, k. 1265) 2. bataljon 16. krajiške brigade ove divizije početkom septembra nalazio u rejonu Badanj—Varjače, jugozapadno od Kotor-Varoši, gdje je vodio borbe sa četnicima, pa je o tom bataljonu vjerovatno i riječ.

¹⁵ Prema izvještaju Štaba 5. korpusa NOVJ od 8. novembra 1944. (vidi Arhiv VII, reg. br. 13/2, k. 458) u rejonu Maslovara se nalazila korpusna (centralna) bolnica.

e) Prema drugom izvještaju mjesne policije XXI (slav.) brig.¹⁶ jačine oko 1200 ljudi, nalazi se, navodno, u prostoru Prnjavora. Ona, navodno, ima jedan PT-top, više minobacača i automatskih oruđa.

f) Prema jednom izvještaju vojske štab 7. div. sa radio-stanicom nalazi se, navodno, u Borojevićima, 13 km sjeverozapadno od Kostajnice.¹⁷

2.) *Pojeclinačje akcije bandi.*

a) Shodno izvještaju vojske banditi, navodno, u Krajini vrše prisilno regrutovanje svih muškaraca od 16 do 45 god. starosti. Nesposobno ljudstvo treba da bude formirano u radničke bataljone.

b) U Vrbanji — 6 km ist. od Banje Luke — banditi su pljačkali 4 trgovine i odveli 16 konja.

c) Noću 8.9. između Sunje i Majura (Sunja — Bos. Novi) željeznički nasip porušen na 7 mjesta.

d) U večernjim časovima 9.9. između Saša i Staze (Zagreb — Sisak — Novska) željeznički nasip porušen na 14 mjesta.

e) U kasnim večernjim časovima 10.9. između Turopolja i Lekenika (Zagreb — Sisak — Novska) željeznički nasip porušen na 5 mjesta.

3.) *Akcije protivit bandi.*

Osiguranje žetve mjesne policije u prostoru Čelinovac, 13 km jugozap. od Bos. Gradiške, 29.8. zbog jakog pritiska bandi moral je da se povuče u Berek, 11 km juž. od Bos. Gradiške. Po dolasku pojačanja puškaranja sa banditima kod Čelinovca. Izbrojano 12 poginulih neprijateljskih boraca. Ušteno jedno banditsko skladište životnih namirnica i engleskih uniformi.

IV ajnzackomanda Zagreb (5. policijska oblast)

1.) *Opšte, organizacija i pokreti bandi.*

a) Prema obavljenju jednog agenta, 1. brigada (posavska), jačine od oko 600 ljudi, treba da se na-

¹⁶ Riječ je o 21. slavonskoj brigadi 28. NOU divizije, koja je u prvoj polovini septembra 1944, do dolaska njene matične divizije, 16. septembra, u Prnjavor, dejstvovala na relaciji Doboј — Derventa (vidi dok. br. 137).

¹⁷ Taj podatak nije tačan, jer se Štab 7. NOU divizije sa 3. i 4. brigadom u to vrijeme nalazio na području Moslavine. Međutim 1. i 2. brigada ove divizije nalazile su se u Baniji, pod komandom Operativnog štaba za Baniju, pa je, vjerovatno, o njima riječ. Opširnije o tome vidi tom V, knj. 33, dok. br. 13, 31 i 86.

lazi u rejonu G. Jesenje — Macelj — Brezova Gora, 10,11 km sjeverno i 13 km sjeverno-sjeveroistočno od Krapine, a 2. bataljon 17. brigade (slav.), jačine od oko 250 ljudi, u rejonu Zajezda — Madžarevo, 20 km jugozapadno i 16 km južno-jugoistočno od Varaždina.

- b) Prema jednom daljem obavještenju agenta, de洛vi 16. brigade (zagorske), jačine od oko 200 ljudi, treba da se nalaze u rejonu Trakošćana i Ravne Gore, 12 km i 16 km sjeveroistočno od Krapine, a minersko odjeljenje 4. brigade (zagrebačke), jačine od oko 60 ljudi, u rejonu Kraljeva Vrha, 16 km sjeverno-sjeveroistočno od Zagreba.
 - c) Prema izvještaju agenta, Krapinski bataljon, jačine od oko 100 ljudi, treba da se nalazi u rejonu Pušće Bistre i Krapinskih Toplica, 16 km sjeverozapadno i 33 km sjeverno — sjeverozapadno od Zagreba.
- 2.) *Pojedine banditske akcije.*
- a) U noći 7/8.9. napadnuta je od bandi jedna hrvatska patrola, 11 km južno-jugoistočno od Sv. Ivana Zeline. Jedan mrtav.
 - b) U noći 7/8.9. banditi su napali Karlovac s jugoistoka i jugozapada. Napad je odbijen.
 - c) U kasnim večernjim časovima 9.9. na više mjesta je razoren željeznički nasip između Prikraja i Vrbovca (Dugoselo — Križevci). Porušena su 3 mosta i jedna stanična zgrada.
 - d) U kasnim večernjim časovima 9.9. razoren je na 3 mjesta željeznički nasip između Ludine i Popovače (Zagreb — Dugo Selo — Novska).
 - e) Dok su u večernjim časovima 3.9. jake banditske epipe za rušenje razarale željenički nasip između Vrapča i Podsuseda na više mjesta (vidi dnevni raport br. 89/44. pod E V tač. 2 k), istovremeno su se druga banditska odjeljenja kretala sa sjevera, istoka i zapada ka logoru Ajnzackomande policije obezbjeđenja i SD Zagreba u Vrapču i otvorila vatru s malog odstojanja. Gerilci su poslije kratke vatrene borbe protjerani, a isto tako i razne gerilske epipe za rušenje. 12 eksplozivnih punjenja je iskopano, a oko 30 kg eksploziva spremljeno (pohranjeno).

3.) *Akcije protiv bandi.*

- a) U vremenu od 2. do 3.9. izvršen je, bez sopstvenih gubitaka, poduhvat ustaša uz učešće dijelova odjeljenja policije obezbjeđenja i SD za Varaždin u rejonu M. Rijeka — Ivanec — Poganac — Apatovac, 7, 10 i 12 km južno-jugoistočno od Ludbrega. Gubici kod gerile nisu ustanovljeni. Tri čuvara stoke sa 20 grla goveda koje su gerilci odvukli oslobođeni su. Banditi su zapalili jednu poljsku pekaru, jednu garnituru za vršidbu i zalihe sijena i slame.
- b) 8.9. izviđanje mjesne policije u rejonu Oroslavja i Gredica bez dodira s neprijateljem.
- c) 6.9. njemačka vojska i mjesna policija zauzeli Šišlјavić poslije neprijateljskog otpora, bez sopstvenih gubitaka. 4 mrtva neprijatelja izbrojana.

Za tačnost:
²⁰
SS-šturmšarfirer
(SS-Sturmscharführer) (M. P.)

U konc.[eptu] potp.[isao]
Herman¹⁸
SS-oberšturmbanfirer¹⁹
(SS-Obersturmbannführer)

¹⁸ Herman Ginter (Herrmann Günther), komandant policije i službe bezbjednosti u NDH (Sipo i SD). Ova njemačka policijska institucija dejstvovala je pod imenom: Ajnzacgrupa E, Sipo i SD (Einsatzgruppe E, Sicherheitspolizei und Sicherheitsdienst). Ona je svoju egzekutivno-policijsku bezbjednosnu i obavještajnu djelatnost vršila preko oblasnih ajnzackomandi (Einsatzkommando), sa sjedištema u Banjoj Luci (EK-1), Sarajevu (EK-2), Osijeku (EK-3), Zagrebu (EK4) i Splitu (EK-5), i njihovih ispostava i uporišta. Svaka ajnzackomanda brojala je 150 — 250 ljudi. Pored stručnog osoblja, sastavljenog od službenika Gestapoa, Službe bezbjednosti (SD) i Krivične policije (KRIPO), pri ajnzackomadama nalazila se i jedna četa za obezbjedenje. Ajnzacgrupe su formirane na okupiranim teritorijama. One su bile pod vrhovnom kontrolom Glavne uprave Službe bezbjednosti Rajha (RSHA), ali u oblastima fronta pridavane operativnim jedinicama. Ove grupe su, pored navedenih zadataka, učestvovalе u masovnim ubistvima i zlostavljanju civilnog stanovništva okupiranih oblasti, deportiranjima i slično. O tome vidi: izvještaje Ajnzacgrupe za drugu polovicu 1944., Arhiv VII, mikrofilm London-II, snimke reg. br. 304.491—304.529; obavještenje Opunomoćenika Rajhsfirera — SS za NDH od 20. aprila 1943 (Arhiv VII, mikrofilm NAV-N-T-77, reg. br. F-788, snimke br. 5517478 — 5517486); Vojnu enciklopediju, knj. 3, Beograd, 1960, str. 360 i Nirnberšku presudu, Arhiv za pravne i društvene nauke, Beograd, 1948, str. 134, 137 i 142.

¹⁸ Zvanje u SS jedinicama, koje odgovara činu potpukovnika.

²⁰ Potpis nečitak. SS — Sturmscharführer je čin u SS formacijama. Odgovarao bi činu starijeg vodnika I klase na službi u štabu.

DNEVNI RAPORT AJNZACGRUPE POLICIJE BEZBJEDNOSTI I SD I SLUŽBE BEZBJEDNOSTI U NDH OD 18. SEPTEMBRA 1944. DOSTAVLJEN KAO INFORMACIJA NJEMAČKOM POSLANSTVU U ZAGREBU¹

Ajnzacgrupa K-dno mjesto, 18.9.1944.
policije bezbjednosti i SD
Hrvatska
Dnev. br.: IV — 756/43. pov. *Povjerljivo!*

DNEVNI RAPORT BR.: 93

Njemačkom poslanstvu
na ruke gospodina poslanika

A. OPSTE:

U rejону Oгулина saveznički avioni bacali su letke kojim se obraćaju »Austrijancima« i pozivaju ih da paralizuju rad u pogonima, da formiraju tajne diverzantske grupe i da blokiraju saobraćaj njemačkog Vermahta.

Pojava raspadanja koje su u nedjelji prije 15. o.m. bile u snažnom porastu kod domobrana, poslije tog termina (završni datum »Titove amnestije«) za sada su znatno popustile.

D. ČETNIČKI POKRET DRAŽE MIHAJOVIĆA:

Među sarajevskom školskom omladinom proturen je letak četnika, upućen srednjoškolcima koji su položili maturu, koji poziva učenike da se odazovu kraljevom pozivu za ulazak u jugoslovensku vojsku.

E. BANDE:

I ajnzackomanda Osijek (1. policijska oblast).

1.) Opste, organizacija i pokreti bandi.

- a) Prema obavještenju jednog agenta, u rejону [Slavonske] Požege treba da se nalaze 12, 16, 18, 26, 27, 28. brigada, virovitička, brodska omladinska, kao i požeška grupa i madžarski bataljon.

¹ Original (na njemačkom, pisan na mašini) u Arhivu VII, mikrofilm London-11, snimak reg. br. 304.518—304.524.

- b) Prema obavještenju agenata, u rejonu Trnave (15 km sjeverozapadno od Đakova),¹ treba da se nalazi 27. osječka brigada, u rejonu Mandičevca, 15 km sjeverozapadno od Đakova, 18. brigada, a u rejonu D.³ Slatinik, 17 km sjeverozapadno od Đakova, osječka grupa.
 - c) Prema vijesti jednog agenta, 6. brigada (vojvođanska) sastavljena je od 4. bataljona od po 4 čete. Svaka četa navodno ima oko 60 ljudi i opremljena je lakinim i teškim bacačima.
- 2.) *Pojedine akcije ba>idi.*
- a) Vođa seljaka za okrug Đakovo za kojeg je u dnevnom raportu br. 88 pod E I. tač. 2 bilojavljeno da je ođvučen, u međuvremenu se vratio. Banditi su ga odvukli u Paučje i stavili pred »vojni sud«. Poslije 10 dana je pušten zbog bolesti.
 - b) 10.9. je komandant 3. lovačke (hrvatske) brigade s pratinjom napadnut od bandita u St. Mikanovcima, 18 km zapadno od Vinkovaca. 5 domobrana je ubijeno, 6 ranjeno a 7 nestalo.
 - c) 11.9. je oko 400 bandita napalo uporište Brežnicu. Napad je odbijen.
 - d) U noći 10/11.9. željeznički nasip između Rume i Sapca je na više mjesta razoren.
 - e) U noći 10/11.9. i u kasnim večernjim časovima 12.9. razoren je željeznički nasip između Rume i Vognja (Zemun — Vinkovci).
 - f) U noći 10/11.9. na 4 mjesta je razoren željeznički nasip između Martinaca i Mitrovice (Vinkovci — Zemun).
 - g) U popodnevним časovima 13.9. banditi su napali željezničku stanicu Striživojna — Vrpolje (Vinkovci — Brod).¹ Napad je odbijen uz podršku jednog voda za uzbunu.
 - h) U kasnim večernjim časovima 13.9. na 4 mjesta je razoren željeznički nasip između Oriovca i Sibinjija (Novska — Brod).
 - i) U noći 13/14.9. na 16 mjesta je razoren željeznički nasip između Pakraca i Poljane.

¹ Trnava je jugozapadno od Đakova.

³ Drenjski

⁴ Slavonski

- j) U jutarnjim časovima 15.9. naišao je na minu voz između Gradišta i Županje (Vinkovci — Županja). Lokomotiva i 2 vagona su iskliznuli. Nadovezujući na to, uslijedio je prepad gerilaca. Ubijena su 4 vojnika, 2 hrvatska željezničara i jedan civil. Ostatak putnika je odvučen. 2 vagona su zapaljena, ostali vagoni oštećeni.

II ajnzackomanda Sarajevo (Policjska oblast II).

2). *Pojedine akcije bandi.*

- a) Noću 7/8.9. borbe oko Doboja.⁵ I hrvat, lovač, brigada potpuno nepouzdana, jedan dio prebjegao partizanima. Komandant nestao. Banditi su, međutim, odbijeni.
- b) Banditi su 7.9. u poznim večernjim časovima izvršili napad na željezničku stanicu Jasenica-Lug (Sarajevo — Mostar).⁶ Napad je odbijen. Banditi su jeđnovremeno zauzeli željezničku stanicu Pojlice i spalili je.⁷ Nestalo 45 hrv. željezničara.
- c) 9.9. u jutarnjim časovima jedan voz je naišao na minu između Konjica i Lisičića (Sarajevo — Mostar). Na istoj pruzi je jeđnovremeno na minu naišao i jedan oklopni voz.⁸ Poginula 2 domobrana, ranjena 2. Sljedeće noći pruga minirana na devet mjesta.
- d) U večernjim časovima 9.9. jedan voz je između Banje Stijene i Sudića (Sarajevo — Višegrad) naišao na prugu oštećenu od strane bandita. Isklinula lokomotiva i 2 vagona.

⁵ To mjesto je zauzeto 9. septembra 1944 (vidi dok. br. 181).

⁶ Napad je izvršio bataljon »Rade Pravica« Južnohercegovačkog NOP odreda. Tom prilikom su ranjena 3 domobrana. Mjesto su branile 1. i 6. satnija 1. bojne 9. posadnog zdruga. Opširnije o tome vidi dok. br. 56 i u Arhivu VII: operacijski dnevnik 29. NOU divizije (reg. br. 7/8, k. 1143A, str. 117), dnevno izvješće 9. posadnog zdruga od 8. septembra 1944 (reg. br. 31 3-1, k. 111) i njegov operacijski dnevnik (reg. br. 1/11, k. 111).

⁷ Taj napad je izvršio bataljon »Mihailo Ćuzulan«. Tom prilikom je zarobljeno 35 domobrana, 2 podoficira i 1 oficir iz 5. satnije 1. bojne 9. posadnog zdruga. Od cijele satnije, samo pet domobrana nije zarobljeno. O tome vidi dok. br. 56 i dnevno izvješće 9. posadnog zdruga od 8. septembra 1944 (Arhiv VII, reg. br. 31/3-1, k. 111).

⁸ Tu akciju je izvršila diverzantska grupa 17. krajiške NOU brigade. Tom su prilikom, prema izvještaju štaba ove brigade od 1. oktobra 1944 (vidi Arhiv VII, reg. br. 48/3, k. 854), uništeni jedna lokomotiva i pet vagona (od kojih dva oklopna), a oštećeni jedna lokomotiva i tri vagona.

- e) 12.9. na više mesta je miniran željeznički nasip između Podlugova i Modrinja (Sarajevo — Brod). Uz to, razorena 2 propusta, iščupano 200 m željezničkih šina, razorena 2 bunkera i 1 bunker oštećen.
- f) Noću 12/13.9. između Čapljine i Šurmanci (Mostar — Dubrovnik) jedan voz je naišao na minu. Iskočila lokomotiva i 6 vagona.
- g) Noću 14. 15.9. porušen željeznički nasip između Konjica i Lisičića (Sarajevo — Brod). Banditi su istovremeno izvršili napad na željezničku stanicu Lisičići. Napad je odbijen.⁹

III ajnzackomanda Banja Luka (Policjska oblast III).

2.) *Pojedinačne akcije bandi.*

- a) 12.9. u jutarnjim časovima jedan voz je između Bos. Novog i Dobrljin (Bos. Novi — Sunja) naišao na minu. Iskliznula 4 vagona. Poslije podne na istoj pruzi jedan oklopni voz naišao na minu, pri čemu su iskliznula 3 vagona.
- b) Noću 12/13.9. na 27 mesta razoren željeznički nasip kod željezničke stanice Dobrljin (Bos. Novi — Sunja).
- c) 14.9. po podne između Bos. Novog i Bihaća jedan putnički voz naišao je na minu.
- d) U večernjim časovima 14.9. porušen na 25 mesta željeznički nasip između Turopolja i Lekenika (Zagreb — Sisak — Novska). Na postaji Pešćenica porušen jedan veliki bunker.

IV. Ajnzackomanda Zagreb (5. policijska oblast).

1.) *Opšte, organizacija i pokreti bandi.*

- a) Prema obavještenju jednog agenta, Štab 32. divizijske s gerilskim brigadama »Braća Radić« i »Matija Gubec« treba da se nalazi u rejonu Zaistovca, 13 km zapadno od Križevaca.
- b) Prema jednoj daljoj obavijesti agenta, jedna do sada nepoznata banditska grupa jačine oko 300 ljudi treba da se nalazi u rejonu Cerje — Kraljevec, 17 km istočno-sjeveroistočno od Zagreba, a Zumberačka brigada u rejonu Kostanjevca, 23 km sjeverno-sjeveroistočno od Karlovca.

⁹ U to vrijeme na tome području je dejstvovala 17. krajška NOU brigada (vidi Arhiv VII, reg. br. 48/3, k. 854: izvještaj Štaba 17. krajške NOU brigade od 1. oktobra 1944).

- c) Prema obavještenju jednog agenta, 1. brigada (karlovačka) i 1. brigada (8. div.) treba da se nalaze u rejonu Mekušje — Kamensko, 4 km istočno i 5 km istočno-jugoistočno od Karlovca.
- 2). *Pojedine akcije bandi.*
 - a) U večernjim časovima 10.9. bez sopstvenih gubitaka je odbijen napad na ljudstvo obezbjedenja mlina Ljubić u Remetincu, 6 km južno-jugoistočno od Zagreba.
 - b) Po jednom neprovjerenom hrvatskom izvještaju banditi su 10.9 napali istureno stražarsko odjeljenje za vod visokog napona Ozalj — Karlovac kod Ozlja, 14 km sjeverozapadno od Karlovca; 2 domobrana su odvučena, 2 laka bacača izgubljena.
 - c) U večernjim časovima 11.9. za vrijeme prikazivanja filma u vojničkom bioskopu »Tuškanac« u Zagrebu, eksplodiralo je jedno eksplozivno punjenje. Dva vojnika su teško ranjena, dok je više njih lako ranjeno.
 - d) Po jednoj neprovjerenoj hrvatskoj vijesti, u kasnim večernjim časovima 11.9. banditi su napali ustašku stražu u Remetincu, domobransku stražu u Otočcu, 5 km južno-jugozapadno od Zagreba i 5 km južno od njega, kao i uporište Brezovicu kod Golog Brega, 12 km jugozapadno od Zagreba. Sopstveni gubici: 5 mrtvih, 45 nestalih.
 - e) U jutarnjim časovima 12.9. naišao je na minu putnički voz između Dugog Sela i Ostrne (Zagreb — Dugo Selo — Novska). Lokomotiva i 2 zaštitna vagona su iskliznuli.
 - f) U noći 12/13.9. željeznički nasip između S.[avskog] Marofa i Zaprešića (Zagreb — Briickel) razoren je.
 - g) U jutarnjim časovima 13.9. naišao je na minu putnički voz između Sv. Klare i Vel. Gorice (Zagreb — Sisak — Novska). Dva zaštitna vagona su iskliznula.
 - h) U popodnevnim časovima 13.9. uslijed pojačane banditske aktivnosti, privremeno je obustavljen željeznički saobraćaj između Sesveta i Sesvetskog Kraljevca (Zagreb — Dugo Selo — Novska).
 - i) U večernjim časovima 13.9. na 4 mjesta je razoren željeznički nasip između Novoselec — Križa i

Moslavine-Popovače (Zagreb — Dugo Selo — Novska).

- j) U jutarnjim časovima 14.9. naletio je na minu putnički voz između Dugog Sela i Prikraja (Dugo Selo — Križevci).
- k) U večernjim časovima 15.9. razrušen je na 27 mesta željeznički nasip između Velike Gorice i Turropolja (Zagreb — Sisak — Novska). 2 mine su iskopane.
- l) U jutarnjim časovima 16.9. naišao je na minu voz između Sv. Klare i Velike Gorice (Zagreb — Sisak — Novska).

3.) *Akcije protiv bande.*

- a) 11.9. izviđanje mjesne policije prema Vel. Trgovištu i Lučelnici, bez dodira s neprijateljem.
- b) 11.9. izviđanje mjesne policije i ustaša u rejonu Đurmanca. Neprijatelj se povukao. 2 gerilca zarobljena.
- c) 12.9. izviđanje mjesne policije i Vermahta u rejonu Draganića, uz dodir s neprijateljem.
- d) 13.9. izviđanje mjesne policije u pravcu Kapelšćaka, bez dodira s neprijateljem.
- e) 13. i 14.9. zasjeda mjesne policije u rejonu Vel. Trgovišta, bez dodira s neprijateljem.

Potpisao u konceptu:
Herman
SS-obersturmbanfирер

(M. P.)

Za tačnost:
10

SS-šturmšarfirer

¹⁰ Potpis nečitak

BR. 148

IZVJEŠTAJ KOMANDE GRUPE ARMIJA »F« OD 21. SEPTEMBRA 1944. OPERATIVNOM ODJELJENJU NJEMAČKE KOPNENE VOJSKE ZA JUGOISTOK O DEZERTERSTVIMA IZ REDOVA USTAŠKIH, DOMOBRANSKIH I LEGIONARSKIH JEDINICA¹

Vrh. k-di Vurmahta — Op. št. — Op. od KOV) za Jugostok

Predmet: nepouzdanost domobran.² i ustaš. jedinica

Veza: Vrh. k-da Vurmahta, Op. št. — Op. od. (KOV) ja Jugostok, br. 0011481/44 str. pov.

Broj hrv. dezertera od 1—18.IX.44:

Iz lov. i brd. brigada: 130 of., 1768 podof. i vojnika

Iz brig. za obezb. i

ostalih nadleštava: 11 „ 683 „

Iz leg. divizija: 1 „ 151 „

Iz SS div. »Handžar«:³ preko 2000 podof. i vojn.

Ukupno 142 of., oko 4.600 podof. i vojn.

Pored toga dezertiralo je 90% iz 1. i 3. brigade za obezbeđenje; Hrv. inž. škole u Kamenici (sa 250 oficira).

Odneli oružja:

3107 pušaka,

134 puškomitraljeza,

14 mitraljeza,

11 sred. minobacača,

13 l. minobacača,

162 automata,

732 pištolja, 4 pt oruđa 37 mm, 2 peš. ooiđa, 2 topa.

K-dant Jugoistoka⁴
(k-da gr. armija »F«)
br. 4931 str. pov.
21.9.1944.

¹ Original (pisan na mašini, na njemačkom) u Arhivu VII, mikrofilm NAV-N-T-311, reg. br. F-193, snimak br. 863.

² Blže o stanju u domobranskim jedinicama vidi dok. br. 77, objašnjenje 7.

³ Vidi dok. br. 81, objašnjenje 9.

⁴ Komandant Jugoistoka u to vrijeme je bio general-feldmaršal Maksimilijan fon Vajks (Maximilian von Weichs). Vidi Persi Ernst Sram, navedeno djelo, knj. IV', str. 1938.

DNEVNI RAPORT AJNZACGRUPE POLICIJE BEZBJEDNO
STI I SLUŽBE BEZBJEDNOSTI U NDH OD 22. SEPTEMBRA
1944. DOSTAVLJEN KAO INFORMACIJA NJEMAČKOM PO
SLANSTVU U ZAGREBU¹

Komandno mjesto, 22. septembra 1944.

Ajnzacgrupa
policije bezbjednosti i SD
Hrvatska
Dnevni br.: IV — 756/43. pov.

Povjerljivo

DNEVNI RAPORT BR.: 94

Njemačkom poslanstvu
na ruke gospodina poslanika

A. OPSTE

U rejonu Oglina su u noći 11/12.9. saveznički avioni bacili letke, koji prikazuju navodno beznadežnu situaciju njemačkih trupa na Balkanu i prođor saveznika u atlantski zid, na način koji izobličava stvari.

Nadalje je uhvaćen letak 10. zagrebačkog banditskog korpusa, koji ponovo poziva da se priđe Narodnooslobodilačkoj vojsci.

D. ČETNIČKI POKRET DRAŽE MIHAJOVIĆA.

U rejonu Sarajeva uhvaćeno je pismo vode četnika sa Trebevića jednom hrvatskom poručniku, koje sadrži poziv svim pripadnicima hrvatske vojske da se odmah priključe jugoslovenskoj vojsci ili da isporučuju oružje i druge predmete opreme, s tim da se kasnije stave na raspoloženje vojsci.

O nekom opštem četničkom ustanku ni do sada a ni nadalje ne može biti govora. U Bosni i Hercegovini bio je doduše cito niz prepada koji su imali za posljedicu odgovarajuće protivmjere njemačkih i ustaških jedinica. Veća borbena dejstva zapadno od Drine na liniji: Mesići — Ustiprača. Četničko vodstvo Bosne i Hercegovine, međutim, i sada kao i prije prema vani naglašuje lojalnost. Četnički rejon Banje Luke u suštini miran. Protiv malih četničkih

¹ Original (na njemačkom, pisan na mašini) u Arhivu VII, mikrofilm London-11, snimak reg. br. 304.511 — 304.517.

grupa kod Sunje počele su ustaške mjere u cilju razoružanja. četnička grupa koja je iz Srbije prodrla u Srem uglavnom je bez borbenih mjera ponovo istisnuta. Štetne posljedice postupka prema četnicima u Bosni i Hercegovini nisu do sada ustanovljene kod drugih četničkih grupa. Četnici, izgleda, ne smatraju da je došao čas za opšti ustanak. Ipak je van sumnje da i dalje treba preuzimati sve mjere — kakve već budu odgovarale mjesnoj situaciji — da se četnici na hrvatskom području, koliko god je to moguće, isključe. Dosadašnji slučajevi zajedničkog njemačko-hrvatskog nastupanja u političkom pogledu su se već pokazali vanredno povoljnima.

E. BANDE.

I ajnzackomanda Osijek (1. policijska oblast).

2.) *Pojedine banditske akcije.*

- a) 9.9. banditi su blizu Paragova, 9 km sjeverno od Iriga, napali jednu veću kolonu vozila SS-uporišta Venac; tri pripadnika SS (Nijemci iz Rajha) poginula su.
- b) 11.9. su banditi gađali jedan njemački transportni avion (W 34) kod Orolika, 17 km jugoistočno od Vinkovaca. Avion je morao da prinudno sleti. Posada i avion su evakuisani.
- c) U jutarnjim časovima 13.9. gerilci su gađali Đakovo bacačima i topovima od 75 mm.
- d) U kasnim večernjim časovima 16.9. na više mjesta je razoren željeznički nasip između Sida i Kukjevaca (Vinkovci — Zemun). 12 telegrafskih stubova je prestrugano.
- e) U noći 16/17.9. banditi su izvadili oko 800 m šina na željezničkom nasipu između Rume i Šapca.
- f) U noći 18/19.9. na željezničkom nasipu između Rume i Kraljevaca (Vinkovci — Zemun) razoren je oko 60 m šina. Više eksplozivnih punjenja moglo je biti iskopano.
- g) U noći 18/19.9. željeznički nasip između D. Vrbe i Andrijevaca (Brod — Vinkovci) razoren je na 170 (sto sedamdeset) mjestu.

3.) *Akcije protiv bande.*

- a) 7.9. izvršen je poduhvat mjesne policije prema Drenjskom Slatiniku, Drenju i Mandičevcima, 15 km sjeverozapadno od Đakova, bez sopstvenih gu-

bitaka. Poslije borbe je Drenjski Slatinik očišćen od bandi.

- b) 14.9. je Ajnzackomanda policije bezbjednosti i SD Osijek, u saglasnosti sa hrvatskim vlastima, uhapsila komunistički mjesni komitet Osijeka.

II ajnzackomanda Sarajevo (Policijска oblast II).

2) *Pojedinanče akcije bandi.*

- a) 17.9. prije podne na pruzi između Podlugova i Visokog i između Modrinja i Kaknja (Sarajevo — Brod) dignut je u vazduh po jedan željeznički most.²
- b) Noću 17/18.9. između Podlugova i Čatića (Sarajevo — Brod) demontirano oko 800 metara željezničkih šina i porušena 3 mosta.³
- c) U večernjim časovima 18.9. naišao je voz između Gabele i Čapljine na minu. Lokomotiva i 3 vagona iskočili iz šina.
- d) Noću 18/19.9. između Semizovca i Podlugova (Sarajevo — Brod) porušen jedan željeznički most.⁴

III ajnzackomanda Banja Luka (Policijска oblast III).

2) *Pojedinanče akcije bandi.*

- a) U Banjoj Luci i oko nje žestoke borbe sa banditskim snagama koje su prodrle.⁵
- b) U poznim večernjim časovima 16.9. između Živaje i Staze (Zagreb — Sisak — Novska) porušen željeznički nasip na 17 mesta.
- c) Noću 14/15.9. porušen željeznički nasip između Turopolja i Grede na 12 mjesta. Hrvatska posada uporišta željeničke stanice Greda napustila željezničku stanicu. 7 hrvat, željeničara odvedeno.
- d) 18.9. poslije više napada izvršenih u toku jutarnjih časova, banditi zauzeli uporište Klašnice, 15 km sjeveroistočno od Banje Luke. U podnevnim časovima mjesna policija je povratila mjesto.⁶

², ³ i ⁴ Akciju je izvršio Visočko-fojnički NOP odred. Bliže o tome vidi dok. br. 144.

⁵ Napad na Banju Luku otpočele su jedinice 5. korpusa NOVJ 18. septembra 1944. u 22.00. Do 22. septembra, je bio zauzet cijeli grad, osim Kaštela. Opširnije o borbama oko Banje Luke vidi: dok. br. 80 i Arhiv VII, mikrofilm NAV-N-T-311, reg. br. F-193, dnevni izvještaj Grupe armija »F« od 19. septembra 1944 (snimak br. 778).

⁶ Klašnice su, u borbama za Banju Luku, prvi put zauzete 17. septembra 1944, i tom prilikom se predala 1. bojna 11. gorske pukov-

IV ajnzackomanda Zagreb (5. policijska oblast).

1.) *Opšte, organizacija i pokreti bande.*

- a) Prema obavještenju jednog agenta, u rejonu južno od Petrinje treba da se zadržava Štab 7. banditske divizije i 1. i 2. banditska brigada.
 - b) Prema vijesti jednog agenta, navodno je Zagrebačka grupa prešla iz rejona Sv. Ivana Zeline u pravcu Kalnika a 2. bat. 1. brigade (banj.) iz rejona Meminska u rejon Mečenčana, 12 km sjeverozapadno od Kostajnice.
 - c) Prema jednoj daljoj obavijesti agenta, Štab 10. korpusa treba da se nalazi u Ledini, 13 km zapadno-jugozapadno od Križevaca, a 1. i 2. brigada (moslavačka) u rejoni Hagnja, 13 km južno-jugoistočno od Križevaca.
 - d) Prema obavještenju jednog agenta, Štab 8. divizije treba da se nalazi u G. Skradu, 1. brigada u Vojniću, 2. brigada u Drežniku,⁷ 3. brigada u Perjasici a 4. brigada u Vukmaniću, 20 km južno, 22 km jugoistočno, 16 km južno-jugoistočno, 23 km južno-jugozapadno i 12 km jugoistočno od Karlovca.
 - e) Prema obavještenju jednog agenta, brigada »Franjo Ogulinac«, jačine oko 350 ljudi, i Turopoljsko-posavska grupa treba da se nalaze u rejoni Lasišnja — Pisarovina, 24 km i 26 km istočno-sjevero istočno od Karlovca, a 1. brigada (žumberačka), jačine oko 450 ljudi, u rejoni Kostanjevca, 24 km sjeverozapadno od Karlovca.
- 2.) *Pojedine akcije bandi.*
 - a) U noći 9/10.9. na cesti 4 km zapadno-jugozapadno od Vrbovca srušena su 2 mosta.
 - b) 10.9. je jedna banditska grupa vršila pljačku kod većeg broja seljaka u Vidovcu, 7 km jugozapadno od Varaždina.

nije. S obzirom na njihov položaj u taktičkom i topografskom smislu, oko Klašnica su vodene oštре borbe. Neprijatelj je ponovo ovladao tim mjestom 27. septembra. Opširnije o tome vidi: dok. br. 80, izvještaj Štaba 4. NOU divizije od 7. oktobra 1944 (Arhiv VII, reg. br. 28/1, k. 769A); dnevni izvještaj Grupe armija »F« od 19. septembra 1944 (Arhiv VII, mikrofilm NAV-N-T-311, reg. br. F-193, snimak br. 778).

⁷ Drežnik-Grad

- c) U popodnevnim časovima 10.9. banditi u Novoj Vesi, 8 km zapadno od Varaždina, opljačkali uniforme trojice domobrana kao i dvojice pripadnika mjesne policije koji su se nalazili na odsustvu u Vratnu, 15 km sjeverozapadno od Varaždina.
- d) U noći 12/13.9. banditi su napali Zabok. Hrvatska žandarmerija se, uslijed jake premoći, povukla. Stanična straža jačine 40 domobrana predala se bez odupiranja. Zgradu pošte i 3 željeznička vagona su gerilci uništili. Jedan hrvatski žandar je ranjen, a dva žandara su nestala.
- e) Napad bandi na uporište D. Stubica, 19 km sjeverno od Zagreba, 13.9. odbranjen je bez sopstvenih gubitaka.
- f) U večernjim časovima 13.9. napadnuta je od bandi jedna hrvatska željeznička patrola, jačine 20 ljudi, kod Borongaja, 3 km istočno od Zagreba, i svi do jednoga su odvučeni.
- g) Po jednom neprovjerenom hrvatskom izvještaju, napad bandi izvršen u noći 13/14.9. na Križevce odbijen je. Gerilci su pri tom izgubili oko 180 mrtvih. Sopstveni gubici: 7 mrtvih, 33 ranjena, 29 nestalih.
- h) U večernjim časovima 14.9. gerilci su napali domobransku stražu 2 km istočno od Sesveta i odvukli je.
- i) U kasnim večernjim časovima 14.9. na željezničkom nasipu između Duge Rese i Zvečaja (Karlovac — Ogulin) eksplodiralo je 16 mina.
- j) 16.9. odbijen je napad bandi na Bjelovar. 5 oficira i 5 vojnika hrvatske žandarmerijske škole prebjeglo je gerilcima.
- k) U popodnevnim časovima 17.9. napadnuta je od bandi Pušća Bistra, 6 km sjeverno od Zaprešića.
- l) U večernjim časovima 17.9. na više mjesta je razoren željeznički nasip između Sv. Klare i Vel. Gorice (Zagreb — Sisak — Novska).
- rn) U večernjim časovima 17.9. naletio je na minu kod Zaprešića (Zagreb — Briickel) jedan ekspresni voz (D-Zug). Lokomotiva i kola za prtljag prevrnuti. Mašinovođa je lakše ranjen.
- n) U jutarnjim časovima 19.9. naletio je na minu voz između Dugosela i Prikraja (Dugoselo — Križevci). Lokomotiva i 2 vagona iskliznuli.

- c) U jutarnjim časovima 19.9. naletio je na minu voz između Ivanić-Grada i Novoselec-Križa (Zagreb — Dugoselo — Novska). Lokomotiva i 6 vagona su iskliznuli,
- p) U večernjim časovima 19.9 razoren je željeznički nasip između Ivanić-Graga i Novoselec-Križa (Zagreb — Dugoselo — Novska). Pri tom je oštećen jedan prolaz.
- q) U jutarnjim časovima 20.9. naišao je na minu voz između Dugosela i Sesveta (Zagreb — Dugoselo — Novska). 1 zaštitni vagon je iskliznuo.
- r) U jutarnjim časovima 20.9. naletio je na minu putnički voz između Zagreba (istočni kolodvor) i Sesveta (Zagreb — Dugoselo — Novska). Dva zaštitna vagona bačena prema nagibu, a tri iskliznula.
- s) 15.9. banditi su napali kolski transport mjesne policije 3 km sjeverno od [Velikog] Trgvišta. Poslije ubacivanja pojačanja banditi su se povukli. Jedan pripadnik mjesne policije je poginuo. Istog dana banditi su izvršili prepad vatrom na zgradu gdje je smještena mjesna policija u Gredicama. Sopstvenih gubitaka nema.

3. *Akcije protiv bandi.*

- a) U periodu od 8. do 10.9. izvršen je poduhvat Vermahta uz učešće dijelova odjeljenja policije bezbjednosti i SD Petrinja u rejonu sjeverno od Pttrinje. Privedeno je 12 zarobljenih. Daljnih 13 pomagača gerile je uhapšeno.
- b) U noći 13/14.9. zasjeda mjesne policije u rejonu Vel. Trgovišta, bez dodira s neprijateljem.
- c) 15.9. akcija mjesne policije uz učešće ispostave policije bezbjednosti i SD Samobor, bez dodira s neprijateljem.

Potpisano u konceptu:
Herman
SS-oberšturmbanfirer.

Za tačnost:

SS-šturmšarfirer (M. P.)

⁸ Potpis nečitak

574-3
YSA

Der Kastellkommandant
Banja Luka.

Banja Luka, den 22.9.1944 I9,25h

An

den Stab des
5.Korps u Novy

Das Ultimatum zur Übergabe habe ich um 18,15 Uhr erhalten.
Die 2stündige Frist ist bei der herrschenden Dunkelheit und
von dem Umstand aus geschenkt, daß sich im Kastell noch Führer
anderer als Polizeieinheiten befinden, so kurz bemessen, daß
ich mich mit diesen Männern nicht richtig besprechen und auch
die Waffen nicht an einem Platz einsezieren kann. Ferner ist es
mir unmöglich, die am befohlenen Antrittsplatz befindlichen
Verteidigungsanlagen so zu beseitigen, daß ich meine Besatzung
ungefährdet vor dem Kastell antreten lassen kann.

Aus diesem Grunde bitte ich, das Ultimatum bis zum 23.9.1944
vormittag 10,00 Uhr zu verlängern, damit mir die Möglichkeit
gegeben ist, mit den Führern der anderen Einheiten Rücksprache
zu nehmen und die in dem Ultimatum gestellten Bedingungen
durchzuführen.

Die Feindseligkeiten werden von hier aus ab 20,15 eingestellt,
sofern von Ihrer Seite Annäherungsversuche an den Befestigungs-
gürtel und Feindtätigkeit unterbleiben.

Ich schicke morgen früh 10,00 Uhr einen Parlamentär mit weißer
Flagge und ohne Waffen an das Feuerwehrgerichtshaus an der Haupt-
moschee.

Hans H. [Signature]

Hauptmann der Gendarmerie
und Kastellkommandant.

ODGOVOR KOMANDANTA OPKOLJENOG GARNIZONA U
KAŠTELU OD 22. SEPTEMBRA 1944. NA ULTIMATUM 5.
KORPUSA NOVJ¹

Komandant Kaštela
Banjaluka

Banjaluka, 22.9.1944. — 19,25 h.

ŠTABU 5. KORPUSA NOVJ

Ultimatum za predaju primio sam u 18,15 časova. S obzirom na mrak i okolnost da se u Kaštelu nalaze još i komandiri drugih, a ne samo policijskih jedinica, dvočasovni rok je tako kratko odmjerен da se ja ne mogu da dogovorim sa ostalim komandirima niti da prikupim oružje na jedno mjesto. Dalje, nemoguće mi je da sa naređenog zborišta uklonim odbrambena postrojenja koja se tamo nalaze da bih neometano postrojio svoju posadu pred Kaštelom.

Iz ovoga razloga molim da se ultimatum produži do 23.9.1944. u 10,00 časova da bih imao mogućnost da se dogovorim sa komandirima drugih jedinica i da izvršim u ultimatumu postavljene uslove.

Mi ćemo od 20,15 časova obustaviti neprijateljstva ukoliko sa vaše strane ne bude vršeno približavanje utvrđenom pojasu i ne budu produžena neprijateljstva.

Ja ću sutra ujutru u 10,00 čas. poslati jednog parlamentara sa bijelom zastavom, bez oružja, do vatrogasnog spremišta kod glavne džamije.²

3

žandarmerijski kapetan
i komandant Kaštela

¹ Original (na njemačkom, pisan na mašini) u Arhivu VII, reg. br. 5/4-3, k. 458A.

² Molba za produženje roka ultimatuma je vjerovatno učinjena iz taktičkih razloga: izgleda da je opkoljena posada znala za protivnapad borbenih grupa »Rudno« i »Panvić« (vidi dok. br. 80), dok Štab 5. korpusa NOVJ u to vrijeme je, vjerovatno, malo znao o namjeraima neprijatelja da ponovno zauzme Banju Luku i debllokira opkoljenu posadu u Kaštelu, mada je Vrhovni štab NOV i POJ upozoravao na tu mogućnost, kao što se to vidi iz radiograma koje je on uputio Štabu 5. korpusa 23. septembra (vidi Arhiv VII, reg. br. 1-2/1, k. 461; knjigu depeša 5. korpusa NOVJ) i 27. i 28. septembra 1944 (vidi Arhiv VII, reg. br. 7/5, str. 81, k. 461A).

³ Potpis je nečitak.

ZAPOVIJEST ŠTABA GRENAĐIRSKOG JURIŠNOG PUKA
BORBENE GRUPE »RUDNO« OD 25. SEPTEMBRA 1944. ZA
NAPAD NA PRNJAVOR¹

Grenad. jurišni puk
Odjeljenje _____ la

Sjedište, 25. sept. 1944.

PUKOVSKA ZAPOVIJEST ZA NAPAD NA BANJU LUKU

- 1) Jake nepr. snage,² ojačane hrvat, jedinicama sa prostora Banje Luke koje su prešle na stranu neprijatelja,³ okružile su slabu njemačku posadu⁴ i odbacile na sjever 1. puk kozačke divizije.⁵ Neprijatelj raspolaže sa tri hrvat, baterije.⁶ 1. kozačka divizija ovog časa brani položaje oko 14 km juž. od Bos. Gradiške.⁷

2) *Nase snage:*

Borbena grupa »fon Panvic«⁸ (von Pannwitz) napada Banju Luku sa sjevera, a Borbena grupa »Rudno« sa istoka.⁹

¹ Original (na njemačkom, pisan na mašini) u Arhivu VII, rea. br. 2/11, k. 21.

² Odnosi se na dijelove 5. korpusa NOVJ koji su napadali Banju Luku (vidi dok. br. 57 i 80).

³ O predaji domobrana jedinicama 5. korpusa NOVJ vidi dok. br. 80.

⁴ Riječ je o opkoljenoj njemačkoj posadi u Kaštelu. Opširnije 0 borbama oko Kaštela vidi dok. br. 80, 100, 149 i 150.

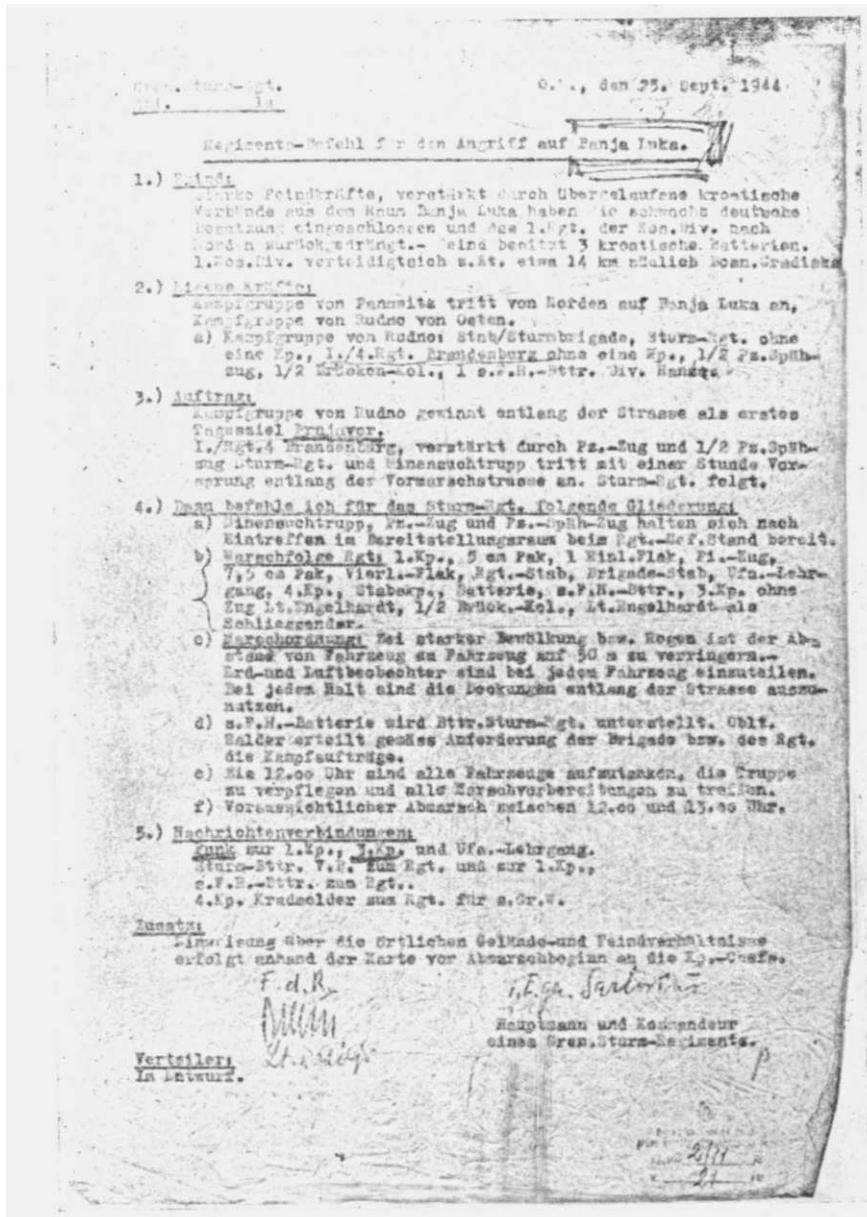
⁵ Odnosi se na 3. kozački puk njemačke 1. kozačke divizije (vidi dok. br. 153; Arhiv VII, mikrofilm NAV-N-T-311, reg. br. F-193, snimke br. 734 i 778: dnevne izvještaje Grupe armija »F« od 18. i 19. septembra 1944).

⁶ U borbama za Banju Luku jedinice 5. korpusa NOVJ zaplijenile su 25 topova iz sastava 2. i 22. topničkog sklopa (divizionala) 3. gorskog zdruga. Bliže o tome vidi dok. br. 111.⁷

⁷ Raspored jedinica nemačke 1. kozačke divizije na području Bosanska Gradiška — Banja Luka u to vrijeme je bio sljedeći: 2, 4. 16. puk su se nalazili u rejonu Bosanske Gradiške, dok je 3. puk upućen prema Klašnicama (vidi dnevne izvještaje Grupe armija »F« od 18, 19, 21. i 22. avgusta 1944, Arhiv VII, mikrofilm NAV-N-T-311, reg. br. F-193, snimke br. 734, 778, 850 i 889; priloge uz ratni dnevnik br. 3 Operativnog odjeljenja Grupe armija »F«).

⁸ U sastav Borbene grupe »Pannwitz« (»Panvic«), nazvane po imenu Helmuta fon Panvica, komandanta njemačke 1. kozačke divizije (vidi dok. br. 57), prema dnevnim izvještajima Grupe armija »F« od 22, 24. i 25. septembra 1944 (vidi Arhiv VII, mikrofilm NAV-N-T-311, reg. br. F-193, snimke br. 889, 963, 967 i 1014). ušli su 3, 4. i 6. puk 1. kozačke divizije, Brzi bataljon 4. policijskog puka iz Samobora, njemačko-domobranski Nastavni bataljon iz Zagreba i jedan ustaški bataljon iz Jasenovca (vidi dok. br. 153).

⁹ Poduhvat borbenih grupa »Panvic« i »Rudno« izvodio se pod šifrom »Sturm« (»šturm« — »Juriš«), Operacijom je rukovodio koman-

Fotokopija dokumenta br. 151

- a) Borbena grupa »Rudno«: štab jurišne brigade, jurišni puk (bez jedne čete), 1. bataljon 4. puka »Brandenburg« (bez jedne čete), 1/2 voda izviđačkih tenkova, 1/2 kolone mostovog trena,¹⁰ 1 teška polj. haubička baterija divizije »Handžar«.¹¹

3) *Zadatak:*

Borbena grupa »Rudno« nastupa duž druma i kao prvi dnevni cilj zauzima »Prnjavor.¹²

1. bataljon 4. puka »Brandenburg«, ojačan vodom tenkova i polovinom voda izviđačkih tenkova jurišnog puka i odjeljenjem za deminiranje zemljišta, polazi u napad 1 čas ranije duž nastupnog druma. Jurišni puk sljedeće.

4) *Na osnovu prednjeg za jurišni puk naređujem sljedeći raspored:*

a) Odjeljenje za deminiranje zemljišta, vod tenkova i vod izviđačkih tenkova po dolasku na prostor pripremnih položaja postaviće se kod pukovskog komandnog mesta.

b) *Marševska kolona puka ovim redom:*

1. četa, p. t. top od 5 cm, 1 jednocijevni p.a. top, pionirski vod, p. t. top od 7,5 cm, četvorocijevni p. a. top, štab puka, štab brigade, jedinice podoficirskog kursa, 4. četa, štabna četa, baterija, teška polj. baterija, 3. četa (bez voda potporučnika Engelharta), 1/2 kolone mostovog trena, potporučnik Engelhart kao začelje.

c) *Red za vrijeme marša:*

Kod jake oblačnosti, odnosno kiše odstojanje od vozila do vozila smanjiće se na 50 m. Kod svakog vozila raspoređiti osmatrače zemljišta i vazdušnog prostora. Kod svakog zastoja koristiti zaklone duž druma.

dant 69. rezervnog armijskog korpusa, s komandnim mjestom u Bosanskoj Gradiški. Bliže o tome vidi dnevni izvještaj Grupe armija »F« od 25. septembra 1944 (Arhiv VII, mikrofilm NAV-N-T-311, reg. br. F-193, snimak br. 1014).

¹⁰ Riječ je o pontonirskoj jedinici roda inžinjerije.

¹¹ To jest 13. SS divizije.

¹² Prnjavor je zauzet 26. septembra 1944. Motajički NOP odred je prvi prihvatio borbu sa njemačkim jedinicama, dok je glavnina Srednjobosanske NOU divizije (14. i 18. srednjobosanska brigada) bila angažovana u borbama oko Banje Luke a sa četnicima Tešanjska-tesličke brigada. Opširnije o tome vidi dok. br. 116, 119, 120 i 127 i dnevni izvještaj Grupe armija »F« od 26. septembra 1944 (Arhiv VII, mikrofilm NAV-N-T-311, reg. br. F-193 snimak br. 1043).

- d) Teška poljska haubica biće potčinjena bateriji jurišnog puka. Na zahtjev brigade ili puka borbene zadatke davače Valder.
- e) Do 12,00 čas. sva vozila snabdjeti benzinom, a trupe hranom i izvršiti sve ostale pripreme za marš.
- f) Vjerovatan čas polaska između 12 i 13 časova.

5) *Veze:*

Radio-veza sa 1. i 3. četom i sa jedinicom podoficirskog kursa.

Jurišna baterija daće svoje istaknute osmatrače kod puka i kod 3. čete, a teška polj. baterija svog osmatrača kod puka. 4. četa daće motociklistu za vezu kod štaba puka (za teške minobacače).

Dodatak zapovijesti:

Prije polaska na marš daću komandirima četa potrebnu orientaciju po karti o mjesnim i zemljjišnim prilikama kao i o stanju kod neprijatelja.

Sartorius
kapetan i komandant
Grenad. juriš, puka

Z[a] t[ačnost:]

pot[poručnik] i ađ[utant]

Dostavljeno: Vidi primerak u konceptu

¹³ Potpis je nečitak.

DNEVNI RAPORT AJNZACGRUPE POLICIJE BEZBJEDNO
STI I SLUŽBE BEZBJEDNOSTI U NDH OD 28. SEPTEMBRA
1944. DOSTAVLJEN KAO INFORMACIJA NJEMAČKOM PO-
SLANSTVU U ZAGREBU¹

Ajnzacgrupa K-dno mjesto, 28. septembra 1944.
Policije bezbjednosti i SD
Hrvatska
Povjerljivo
Dnevni br.: IV — 756/43. pov.

DNEVNI RAPORT BR. 96

Njemačkom poslanstvu
na ruke gospodina poslanika

A. OPSTE.

U rejonu Bjelovara proturan je letak 10. gerilskog korpusa na njemačkom jeziku, koji poziva vojнике i oficire da prebjegnu banditima. Na poleđini letka je »propusnica«.

Izvještaji koje još nismo ispitali:

9.9. je 20 pripadnika ustaških formacija iz rejona Šibenika prebjeglo banditima i priključilo se »Šibeničkoj udarnoj brigadi«.

Pri jednom napadu bandita na Perković (rejon Šibenika) 13.9. ustaški poručnik Sprajc je mjesto bez borbe predao bandama. Od posade koja je brojila oko 130 ljudi, polovina je prešla bandama a ostatak je pobjegao.

D. ČETNIČKI POKRET DRAZE MIHAJOVIĆA.

Od 22.9. četničke jedinice u rejonu Trebinje — Hum — Uskoplje nalaze se u borbi s njemačkom i hrvatskom vojskom.

U Dubrovniku je hrvatska policija uhapsila 72 prisilice četnika kao taoce.

E. BANDE.

I ajnzackomanda Osijek (I policijska oblast).

1.) *Opšte, organizacija i pokreti bandi.*

Po izvyještaju jednog agenta, domobrani koji su se na osnovu Titovog poziva prijavili kod bandi do 15.9 — na-

¹ Original (na njemačkom, pisan na mašini) u Arhivu VII, mikrofilm London-11, snimak reg. br. 304.496 — 304.502.

vodno su dovedeni na glavni aerodrom u planini Papuk. Odande navodno treba da budu otpremljeni u južnu Italiju i uvršteni u jedinice za front.

2.) *Pojedinačne akcije bandi.*

- a) U noći 13/14.9. napadnut je Kobaš, 21 km jugozapadno od Broda, od jedinica 25. brigade (brodske) i 17. brigade. Dijelovi tih brigada navodno su poslije toga prešli Savu u pravcu Bosne.
- b) 17.9. je oko 500 gerilaca prodrlo u Lacić, 15 km jugoistočno od Donjeg Miholjca, i održalo zbor u tamošnjoj školi. Idućeg dana su odvukli 50 za oružje sposobnih ljudi, od kojih je 45 uspjelo da pobjegne za vrijeme borbe koja je uslijedila kod Lacića.
- c) U noći 19/20.9. oko 200 bandita napalo je Podjajce, 9 km jugoistočno od Miholjca, i vršilo pljačku. Jedan folksdobjer i jedan Hrvat su odvučeni.
- d) 20.9. napadnuta su kod Remeta, 13 km sjeverozapadno od Rume, 2 putnička automobila organizacije Tot od strane gerile. Jedan automobil je otet, 3 osobe su odvučene.
- e) 20.9. su u Andrijaševcima, 9 km jugozapadno od Vinkovaca, gerilci, u policijskim uniformama, strijeljali komandira pozadinske straže.
- f) U rejonima Šid, Vukovar, Grabovo, Negoslavci i Tompojevci, sjeverozapadno od Sida, kruže manje banditske jedinice i pljačkaju životne namirnice za one koji su urpavo prišli gerilcima. Štab tih jedinica treba da se nalazi u Moroviću.
- g) U noći 21/22.9. razrušen je na 4 mjesta željeznički nasip između Kukujevaca i Kuzmina (Vinkovci — Zemun). Pri tom je razoren jedan prolaz.
- h) U kasnim večernjim časovima 24.9. izvršeno je vise rušenja na željezničkom nasipu između Mitrovic² i Vognja (Vinkovci — Ruma), kojom prilikom je 58 tračnica razorenog.
- i) U noći 24/25.9. na više mjesta je porušen željeznički nasip između Karlovaca i Vinograda² (Zemun — Novi Sad). Iskopano je 10 eksplozivnih punjenja.
- j) U noći 24/25.9. razrušen je na više mjesta željeznički nasip između Putinaca i Golubinaca (Ruma — Zemun). Iskopana su 4 eksplozivna punjenja.

² Lokalni naziv za vinogradarsko područje kod Sremskih Karlovaca.

- k) U večernjim časovima 26.9. naletio je na minu voz između Borova i N. Dalja (Vinkovci — Osijek). Lokomotiva i kola za prtljag su pretureni.
- l) U večernjim časovima 26.9. naletio je na minu voz između Šarvaša i Osijeka (Vinkovci — Osijek),
- m) U jutarnjim časovima 27.9. naletio je na minu voz između Osijeka i Sarvaša (Osijek — Vinkovci). Lokomotiva i 4 vagona koje je lokomotiva gurala ispred sebe iskliznuli su.

II ajnzackomanda Sarajevo (II policijska oblast).

- 1.) Opšte, organizacija i pokreti bandi.
 - a) Poslije napuštanja ostrva Brač i Šolta od strane njemačkih trupa i gađanja Drvenika od strane neprijateljskih brodova, stanovništvo se nuda iskrcavanju Anglo-Amerikanaca, jer od toga očekuje sprečavanje gerilskih ispada.
 - b) Gađanje Drvenika od strane neprijateljskih krstarića i topovnjača nastavljeno je i u noći 24/25.9.
- 2) Pojedinačne akcije bandi
 - a) U ranim jutarnjim časovima 21.9. između Bradića i Maglaja (Sarajevo — Brod) željeznički nasip porušen na više mjesta. Demontirano 70 m željezničkih šina.
 - b) 22.9. u kasno veče bande izvršile napad na željezničku stanicu Zenica (Sarajevo — Brod) i zapalile je. Osim ovoga, između Nemile i Begovog Hana demontirano 70 m željezničkih šina i posjećeno više telefonskih stubova.
 - c) Noću 22/23.9. između Ostrošca i Konjica (Sarajevo — Konjic) željeznička pruga porušena na više mjesta.³
 - d) Noću 22/23.9. kod željezničke stanice Reljevo (Sarajevo — Brod) željeznički most porušen na više mjesta.
 - e) U ranim jutarnjim časovima 23.9. četnici su porušili prugu kod Velje-Međe (Mostar — Dubrovnik). Privremeno je obustavljen saobraćaj na pruzi između Hutova — Ravnog zbog pojačane aktivnosti bandi.

³ Tu akciju je izvršila diverzantska grupa 1. bataljona 17. krajiskog NOU brigade (vidi Arhiv VII, reg. br. 48/3, k. 854: izvještaj Štaba 17. brigade od 1. oktobra 1944).

- f) Noću 24/25.9. na više mjesta porušena željeznička pruga između Semizovca i Ilijaša (Sarajevo — Brod).⁴
- g) Noću 24/25.9. između Dobrinja i Čatića (Sarajevo — Brod) željeznički nasip porušen na više mjesta. Ta-kođe je oštećen i most.

III ajnzackomanda Zagreb (5. policijska oblast).

- 1.) *Opšte, organizacija i pokreti bandi.*
 - a) Prema izvještaju jednog agenta, dijelovi 12. i 40. banditske divizije navodno su se premjestili iz re-jona Daruvar — Pakrac u rejon Bjelovara.
 - b) Po jednom neprovjerrenom hrvatskom izvještaju, jače, dobro naoružane banditske snage treba da se nalaze u rejonu Cučerje — Medvedski Breg — Trstenik — Vidovec, 8 do 10 km sjeverozapadno od Sesveta.
 - c) Prema izvještaju jednog agenta, dijelovi 15. brigade (slovenačke) treba da se nalaze u rejonu Brihovo — Juravski Brod — Zakanje [Sela], 22, 24 i 21 km sjeverozapadno od Karlovca, a dijelovi belokrajinske grupe u rejonu Vivodine, 23 km sjeverno-sjeve-rozapadno od Karlovca.
 - d) Prema jednoj daljoj vijesti od agenta, treba da se 1. brigada nalazi u rejonu Cazina, 18 km sjeverno-sjeveroistočno od Bihaća, 2. brigada u rejonu Drežnik-Grad — Rakovica, 22 i 27 km sjeverozapadno od Bihaća, a 3. brigada (sve 8. divizija) u rejonu Perjasice, 19 km istočno-sjeveroistočno od Ogulina.
- 2.) *Pojedine banditske akcije.*
 - a) Po jednom neprovjerrenom hrvatskom izvještaju, u noći 21/22.9. uslijedio je vatreni prepad bandita na Novi Marof. Gubitaka nema.
 - b) 22.9. je jedan voz kod Martijanca, 6 km zapadno od Ludbrega, naletio na minu.
 - c) U popodnevnim časovima 23.9. gerilci su napali jedan putnički automobil kod Rakovog Potoka, 10 km jugoistočno od Samobora. Jedan njemački vojnik i jedan civil su ranjeni.
 - d) U prijepodnevnim časovima 23.9. njemački sanitetski avion »fizeler-roda« (Fieseler-Storch) morao je

⁴ To je izvršio V'isočko-fojnički NOP odred (vidi dok. br. 144).

prinudno da se spusti kod G. Vrapca. Dva ranjenika su seljačkim kolima prevezena za Zagreb. Čerilci, koji su u međuvremenu pridošli, strijeljali su pilota a avion su razorili.

- e) U noći 23/24.9. željeznički nasip između Sunje i Kostajnice (Sunja — Bos. Novi) razrušen je na 21 mjestu.
- f) 24.9. na cesti kod Petrijanca, 9 km zapadno-sjeverozapadno od Varaždina, banditi su napali jedno biciklističko odjeljenje ustaša. Jedan mrtav.
- g) U kasnim večernjim časovima 24.9. željeznički nasip između Šaša i Staze (Zagreb — Sisak — Novska) razoren je na više mjesta.
- h) U kasnim večernjim časovima 24.9. naletio je na minu voz između Savskog Marofa i Briickela (Zagreb — državna granica Rajha). 6 vagona ispred lokomotive je iskliznulo.
- i) U noći 24/25.9. željeznički nasip između Vel. Gorice i Mraclina (Zagreb — Sisak — Novska) razoren je na više mjesta. Jedna kuća željezničkog čuvara je razrušena.
- j) U noći 24/25.9. odbranjen je napad na mlin »Ljubić« kod Remetinca, 5 km južno-jugoistočno od Zagreba, bez sopstvenih gubitaka.
- k) U večernjim časovima 25.9. oklopni voz je naletio na minu između Kraljevca i Sesveta. Tri zaštitna vagona su iskliznula.
- l) U kasnim večernjim časovima 25.9. željeznički nasip između Sunje i Zivaje (Zagreb — Sisak — Novska) razoren je na 15 mesta,
- m) U jutarnjim časovima 26.9. banditi su gađali željezničku stanicu Sunja (Zagreb — Sisak — Novska). Oštećene su stanica za vodu, kolska radionica i željeznička komandantura.
- n) U prepodnevnim časovima 26.9. kod ulaznog signala Pušće Bistre (Zaprešić — Zabok) naletio je na minu putnički voz. 3 zatšitna vagona su iskliznula.
- o) Oko podne 26.9. banditi su zaposjeli mjesto i željezničku stanicu Staza.
- p) U večernjim časovima 26.9. željeznički nasip između Sv. Klare i Vel. Gorice (Zagreb — Vel. Gorica — Novska) razoren je na više mjesta.

3.) *Akcije protiv bandi.*

- a) 21.9. je njemačka vojska, uz učešće zaštitne policije i službe bezbjednosti iz Petrinje (dijelovi odjeljenja), izvršila poduhvat u rejonu zapadno od Lekenika — Kravarsko, bez sopstvenih gubitaka. Neprijateljski gubici nisu utvrđeni. Cestu Petrinja — Zagreb minirali gerilci. Do sada iskopano 10 mina.
- b) 22.9. izviđački poduhvat mjesne policije u rejonu Okič-grada, 6 km južno-jugozapadno od Samobora, bez dodira s neprijateljem.
- c) U razdoblju od 22. do 24.9. izvršila je mjesna policija, uz učešće ispostava policije za obezbjeđenje i SD (službe obezbjeđenja) iz Samobora, poduhvat u rejonu Konšćica — Klake — Sv. Martin — Galgovo, bez sopstvenih gubitaka, 8 osoba je uhapšeno.
- d) 23.9. poduhvat gonjenja od strane mjesne policije u rejonu Kladja, 3 km jugoistočno od Samobora, uz dodir s neprijateljem.
- e) 24.9. poduhvat mjesne policije, uz učešće ispostava policije obezbjeđenja i SD Klanjec, u rejonu sjeverno od Klanjca, izvršen bez sopstvenih gubitaka. Gubici kod gerile nisu utvrđeni.

Potpisao u konceptu
Herman
SS-oberšturmbanfirer.

(M. P.)

Za tačnost:

⁵

SS-šturmšarfirer

⁵ Potpis nečitak

IZVJEŠTAJ ŠTANDARTENFIRERA REKVARDA OD 29. SEPTEMBRA 1944. NJEMAČKOM POSLANSTVU U ZAGREBU O NEPOVOLJNOM RAZVOJU SITUACIJE KOD BANJE LUKE¹

Štandartenfirer Rekvard

K²

IZVJEŠTAJ O PUTOVANJU

I. Tok putovanja

s

II. Razvoj borbi

Na dan 17.9. partizani su jakim snagama napali Banju Luku sa spoljne i jednovremeno sa unutrašnje strane.⁴ Ustaše su mi pričale da su istovremeno počeli artiljeriska vatru izvan varoši i puškaranja u samom gradu. Iz ovoga proizilazi da su partizani morali već ranije da infiltriraju svoje snage u grad.⁵ Dijelovi III gorskog zdruga koji su se nalazili u Banjoj Luci, tako reći, bez borbe su prešli partizanima" — koji su na ovaj način došli do većih količina teškoga naoružanja kojim su jako uticali na borbene događaje. Na dan 20.9. u varoši su se držali samo aerodrom Zalužani⁷ i Citadela.⁸ Za pomoć Banjoj Luci upotrijebljen je 3. kozački puk,⁹ ojačan jed-

¹ Original (na njemačkom, pisan na mašini) u Arhivu VII, mikrofilm London-7, snimak reg. br. 301.915—301.920.

² Paraf Zigfrida Kašea (Siegfried Kasche), generala SA i njemačkog poslanika u NDH.

³ Redakcija je izostavila prvi dio teksta koji govori o nekim manje važnim pojedinostima u toku putovanja štandartenfirera Rekvarda, i to je u dokumentu označila trima tačkama.

⁴ Napad na Banju Luku je otpočeo 18. septembra u 22 časa (vidi dok. br. 80).

⁵ U gradu su dejstvovale grupe koje je organizovala ilegalna organizacija KPJ (vidi dok. br. 80).

« Vidi dok. br. 156.

⁷ Zalužane je toga dana zauzela 13. (krajiška) brigada 39. NOU divizije (vidi dok. br. 80, objašnjenje 15).

⁸ Citadela (utvrđeni blok zgrada u centru Banje Luke) zauzeta je do 21. septembra 1944 (vidi dok. br. 156).

• i ¹² Taj i 4. kozački puk su pripadali njemačkoj 1. kozačkoj diviziji njemačkog 69. rezervnog korpusa. Oni su sačinjavali osnovu Borbene grupe »Panvic«, privremeno formirane radi deblokiriranja opkoljene posade u Kaštelu i ponovnog zauzimanja Banje Luke. Bliže o toj diviziji i o pomenutoj borbenoj grupi vidi dok. br. 57 (objašnjenje 16) i dok. br. 151.

nom borbenom grupom policijskih bataljona iz Vindhorsta¹⁰ i Adolfstala.¹¹ Za osiguranje mostobrana kod Bos. Gradiške određen je 4. kozački puk¹² sa 4 oklopnih izviđačkih kola. Kao pojačanje dodijeljeno je jedan Brzi bataljon njemačko-hrv. policije iz Zagreba i jedan oklopni odred njemačko-hrv. policije iz Osijeka. 3. kozački puk i borbena grupa policije iz Vindhorsta imali su zadatku da od Klašnica prođu sjev. od Vrbasa do aerodroma Zalužani. Brzi bataljon i oklopni odred, kao i ostaci ustaša koji su se probili iz Banje Luke¹³ upotrebljeni su na objema stranama Laktaša.

Angažovane snage, kojima je trebalo da se priključi još i jedan ustaški bataljon iz Jasenovca, pokazale su se kao potpuno slabe, ovo naročito u odnosu na nadmoćnost partizana u teškom naoružanju, a osobito zato što je jasenovački ustaški bataljon¹⁴ kasno prispio.

21.9. general fon Panvic¹⁵ je odlučio da 3. kozački puk i policijsku borbenu grupu povuče na liniju Laktaši i da sačeka privođenje daljih snaga. On se nadao da će ovu liniju ponajbolje moći da drži.

Za osiguranje puta Gradiška — Banja Luka određena su 2 policijska bataljona — koji su oslabljeni, jer je od njih formirana borbena grupa upućena u Klašnice — a koji su pojačani sa nekoliko stotina pripadnika mjesne milicije, koja se sastojala od Nijemaca iz Rajha i folksdojčera, Turaka, Cigana itd. U toku borbe pojačao se pritisak sa zapada na Vindhorst i Adolfstal, a na Bos. Gradišku sa jugozapada, tako da su sela preko cijelog dana skoro neprekidno bila pod vatrom artiljerije i teških bacača. Na nekim mjestima partizani su se sa teškim mitraljezima privukli drumu na 1000 m, kod Tur. Dubrava čak i na 500 m, i pokušavali su da mitraljeskom va-

¹⁰ Tako se u njemačkim i kvislinškim dokumentima naziva Topola — Donja, Srednja i Gornja (sada: Nova Topola), koju su u to vrijeme naseljavali većim dijelom pripadnici njemačke narodnosne grupe (folksdojčeri).

¹¹ Tako se u njemačkim i kvislinškim dokumentima naziva Aleksandrovac. To mjesto su, u to vrijeme, u znatnom dijelu naseljavali folksdojčeri.

¹² "Riječ je o ustašama iz 3. i 4. bojne 8. stajaćeg djelatnog ustaškog zdruga (vidi dok. br. 156).

¹³ Oni su 18/19. septembra u Hrvatskoj Dubici zaklali u mjesnoj krečani 4 lica, a 20. septembra 1944. pred džamijom u Bosanskoj Dubici objesili 17 uglednih gradana od 17 do 80 godina starosti. Opsirnije o tome vidi izvještaj abver-oficira kod njemačkog opunomoćenog generala u Hrvatskoj od 6. oktobra 1944 (Arhiv VII, mikrofilm London-8, snimak reg. br. 302.602).

¹⁴ General-lajtnant Helmut fon Panvic, bio je tada komandant njemačke 1. kozačke divizije 69. njemačkog rezervnog korpusa. Poslije rata strijeljan u SSSR-u kao ratni zločinac (vidi dok. br. 57, objašnjenje 16).

trom zapriječe drum. Protivu ovih uvijek su bacane borbene grupe 4. kozačkog puka uz sadejstvo oklopnih izviđačkih kol-a, koje su odbacivale partizane i nanosile im gubitke. Ali ipak za vrijeme noći partizani bi se uvijek privukli i posjeli svoje ranije položaje.

21.9. oko podne pojačao se pritisak partizana na liniju Laktaši. Ovim je položaj 3. kozačkog puka i policijske borbene grupe bio izvanredno ugrožen, tako da su dobili zapovijest da se ubrzano povuku na liniju Laktaši i ovu pojačaju. Po podne su prispljeli prvi dijelovi jasenovačkog ustaškog bataljona, koji su odmah upućeni naprijed, da i oni pomognu odbranu linije Laktaši.

Teška vatra partizana demoralisala je jedinice na liniji Laktaši, pa je izbila panika i nastalo je divlje bjekstvo ka Gradiški, u koje je povučena i njemačka posada aerodroma Zalužani koja se u to vrijeme probijala ka sjeveru, a tako isto i dijelovi komore 3. kozačkog puka, tako da je pomoć jasenovačkog ustaškog bataljona, praktično, stigla prekasno. Samo brutalnim sredstvima, kao što su zaprečavanje druma španskim konjima¹⁶ i postavljanje mitraljeza, moglo se tek kod Srednjeg Vindhorsta ovo panično bjekstvo zadržati, vojnike koliko-toliko urediti i ponovo uputiti naprijed, dok smo posadu aerodroma — koja je sa cijelom svojom opremom i kolima bila u bjekstvu ka Gradišci — zadržali i ponovo uputili na njen stari položaj. Tada smo se odvezli do Adolfstala, pa smo i tamo zaustavili vojnike koji su bježali. Da bi povratio vlast nad bjeguncima, ovdje je potpukov Luburić prvi put morao da upotrijebi oružje i da ubije jednog domobranskog podoficira koji se bunio. Sa dijelovima ustaškog bataljona koji su tada prispljeli i sa teškim oružjem kozaka koji su se povlačili, ovdje je obrazovana nova linija fronta. General fon Panvic, koji se nalazio naprijed, izdao je naređenje da se ova linija, koja se nalazi u *formiranju*, ima izgraditi kao nov položaj, jer bi se inače sela Gornji, Srednji i Donji Vindhorst morala još iste noći prepustiti patrizzanima,¹⁷ čime bi jedinice koje se još nalaze na najistaknutijim linijama bile odsječene. Ovdje se mora naročito da istakne zalaganje potpukov Luburića. General fon Panvic je objasnio da se ni na novoj liniji, s obzirom na snage koje ima, ne bi mogao trajno

¹⁶ Riječ je o sistemu zaprečavanja.

" Jedinice 5. korpusa NOVJ zauzele su Gornju Topolu 24. a Srednju Topolu 25. septembra 1944, dok Donju Topolu nisu uspjele zauzeti zbog prodora njemačke Borbene grupe »Rudno« od Dervente i Borbene grupe »Panvic« od Bos. Gradiške prema Klašnicama. Opširnije o tome vidi izvještaj Štaba 5. korpusa NOVJ od 8. novembra 1944 (Arhiv VII, reg. br. 13/2, k. 458), kao i dok. br. 151, 174, 175, 178 i 179.

da održi, već da bi se najvjerovalnije morao povući ka Bos. Gradišci, kako bi bar taj mostobran održao. Stoga je potrebno, da bi se izbjeglo da i ovdje sve propadne, evakuisati Vindhorst. On me je molio da se postaram da mu najkasnije do večeri uputim jedno odgovorno lice, a u međuvremenu će on hauptsturmfirera Ničea, koga sam mu ja prethodnog dana dodijelio i opunomočio, uputiti u Gradišku. Saopštio sam generalu fon Panvicu da sam noćas preko policijske radio-stanice u Vindhorstu poslao vodstvu njemačke narodne grupe — i drugu poruku i čvrsto računam s tim da će već ujutru neko iz Osijeka biti na licu mjesta. Kad sam se odvezao na pomoćni aerodrom, baš se spuštala jedna »Roda«,¹⁸ kojom je, na osnovu mojih radiograma, došao general Jilski¹⁹ sa jednim kapetanom i saopštio mi da će i vođa grupe doći još u toku prijepodneva. Obavijestio sam generala Jilskog o situaciji i zamolio ga da se javi generalu fon Panvicu.

Prim jedbe:

1.) Uspjeh partizana ne treba da se tako mnogo pripisuje njihovoј brojnoј nadmoćnosti — partizani su upotrijebili, po procjeni, otprilike 6000 do 7000 ljudi — nego njihovoј neospornoј nadmoćnosti u teškom naoružanju.

2.) Ova nadmoćnost u teškom naoružanju nastala je zbog zatajivanja III gorskog zdruga u Banjoj Luci, čime su partizani došli do najmanje 18 topova kal. 10,5 cm, 55 teških bacaka, izvjesnog broja protivkolskih topova kal. 7,5 cm, 4 tenka, većih količina lakog pješadijskog automatskog oružja kao i velikih količina pogonskog goriva, municije i vozila.²⁰ Ovo su partizani izvanredno vešto masirano upotrijebili, tako da njemačko-hrvatske trupe koje su se protiv njih borile, i pored sve hrabrosti, nisu mnogo mogle da postignu.

3.) Dijelovi hrvatskih trupa su odstupili zato što navodno, već nekoliko dana nisu bili snabdijevani.

4.) Naročito pada u oči nedostatak sposobnih hrv. oficira, čijem zatajivanju se mogao da pripiše dobar dio neuspjeha.

5) Četnici koji su se nalazili na prostoru Banje Luke ili su se borili zajedno sa partizanima ili su u najboljem slu-

¹⁸ Njemački tip aviona za vezu, male brzine. Ovi su avioni potkad upotrebljavani i u borbama protiv partizana.

¹⁹ Bio je komandant njemačke policije poretku u NDH (Befehlshaber der Ordnungspolizei).

²⁰ Opširnije o ratnom plijenu u Banjoj Luci vidi dok. br. 111.

čaju, stajali sa puškom k nozi. Nije utvrđeno da su nas negdje potpomogli.²¹

6.) Na primjeru Banje Luke pokazalo se ponovo da su naše širom cijele zemlje rasute snage slabe u odnosu na koncentrisane napade partizana, i da zbog stanja saobraćaja i vezanosti ostalih angažovanih snaga one se ne mogu blagovremeno zamijeniti. Stoga bih htio da predložim da se sve njemačke i hrv. trupe koje se nalaze u obalskom području povuku na liniju Rijeka — Ogulin — Bos. Novi — Banja Luka — Sarajevo, pošto su uvijek u opasnosti da im budu presjećene linije snabdijevanja i pošto ipak neće moći da spriječe iskrcavanje, i drugo — što bi se ovim osloboidle snage koje bi mogle sjeverno od ove linije da osiguravaju želj. liniju Zagreb — Beograd, a tako isto i da čiste i osiguravaju oblast sjev. i južno od ove pruge.

.²²

potp.[isao] Rekvard²³ (Requard)

²¹ Taj podatak nije tačan, jer je u to vrijeme izvršena jedna od najvećih koncentracija četničkih jedinica u četvorouglu Teslić — Doboј — Prnjavor — Kotor-Varoš, radi napada na pozadinu snaga NOVJ koje su se borile oko Banje Luke. Opširnije o tome vidi dok. br. 108.

²² Redakcija je izostavila treći dio teksta koji govori o stanju folksdobjera u naseljima između Bos. Gradiške i Banje Luke, i to je u dokumentu označila trima tačkama.

²³ Standartenfирер (položaj u SS formacijama, odgovara činu pukovnika) Rekvard nalazio se na službi u Ministarstvu spoljnih poslova Trećeg Rajha, u odjeljenju: Unutrašnjost II (Auswärtiges Amt, Abteilung Gruppe Inland II).

III

USTAŠKO-DOMOBRANSKA DOKUMENTA

IZVJEŠTAJ OPERATIVNOG ODJELA MINISTARSTVA ORUŽANIH SNAGA NDH OD 1. SEPTEMBRA 1944. O BORBAMA OKO DERVENTE, TESLICA, FOCE I GACKA¹

Vojnička tajna

DNEVNO IZVJEŠĆE Ia BROJ 245/44.
OPERATIVNOG ODJELA MINISTARSTVA ORUŽANIH SNAGA
1. IX 1944. god.

I OBČI PREGLED:

Neprijatelj i nadalje tuče Daruvar topničkom vatrom. Veći uspjeh u podhvatu u Požeškoj kotlini. Žestoke borbe u podr. Ougulina, Gračaca, Dervente i Teslića. Uspješno se nastavlja podhvat u Hercegovini. Napadaji nepr. zrakoplova na Kamenicu, Rieku Dubrovačku, šire podr. Broda, Nevesinje, Lapad, Knin i Vrliku. Oboren 3 neprijateljska zrakoplova.

II PODRUČJA:

Derventa:

29. VIII napala je jedna partizanska »brigada« naše uporište Počivaljka (10 km j. Dervente). Nakon žestoke borbe povukla se posada pred nadmoćnim neprijateljem u s. Foča (18 km j. i. Dervente) te odatle uz pomoc posade iz Foče u protivnapadaju protjerala partizane i ponovno zaposjela Počivaljku. Nađena su 2 poginula partizana, dok je vjerovatno mnogo više partizana poginulo i ranjeno.³

Teslić:

Noću na 29. VIII odbijen je napadaj na naše posade u Jelahu i Putešićima (10 i 5 km s. i. Teslića). Oštećena je želj. pruga.

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 1/1-1, k. 42.

² Redakcija je u ovom i u ostalim dokumentima ove knjige koji potiču od Operativnog odjela Ministarstva oružanih snaga NDH izostavila dio teksta koji se nalazi u odgovarajućim dnevnim izvještajima objavljenim u 33. knjizi V toma, i ta mesta je označila trima tačkama.

³ Na sektoru Dervente su u to vrijeme dejstvovali 18. srednjobosanska NOU brigada i 21. slavonska NOU brigada. Bliže o tome vidi

Jedna naša postrojba naišla je kod Visa 417 (8 km s. Teslica) na premoćne nepr. snage, te se morala povući u Teslić. Neprijateljski gubitci nisu ustanovljeni. Vlastiti gubitci: 3 Niemca poginula, 2 Niemca ranjena i 3 domobrana nestala.⁴

Foča — Gacko

U progonu jedne nepr. »divizije«⁵ južno Foče borbe skupine dostigle su Mješaiće (14 km j.j.z. Foče). Druge dvie borbene skupine zatvaraju zapornu crtu 16 km i. Čemerna do 10 km s.i. Gackog.⁶

Jadranska obala:

ZA POGLAVNIKA I ZA DOM SPREMNI!

(M. P.)

Po nalogu
Glavara glavnostožernog ureda
Pročelnik operativnog odjela
glavnostožerni pukovnik (Helbich)
Helbich⁷

Arhiv VII, reg. br. 17/5, k. 1421 (izvještaj Štaba 18. srednjobosanske NOU brigade od 3. oktobra 1944) i reg. br. 6/4, k. 1125 (knjigu depeša 28. NOU divizije).

⁴ Na području Teslić — Jelah su dejstvovali 14. srednjobosanska NOU brigada i Tešanjsko-teslički NOP odred (vidi dok. br. 181, objašnjenje 13).

⁵ Vjerovatno se odnosi na 6. proletersku (ličku) diviziju »Nikola Tesla« (vidi knj. 28, dok. br. 72).

• Krajem avgusta na toj prostoriji nalazile su se jedinice 12. korpusa NOVJ (vidi knj. 28, dok. br. 96, 98, 110 i 127).

⁷ Dragutin

BR. 155

RELACIJA 13. LOVAČKE PUKOVNIJE OD 1. SEPTEMBRA
1944. DOSTAVLJENA ZAPOVJEDNIŠTVU 4. LOVAČKOG
ZDRUGA O DEJSTVIMA NA PROSTORIJI DOBRLJIN — RU-
DICE — BLAGAJ¹

13. LOVAČKA PUKOVNIJA

Op. Broj: 394 taj

U Bos. Novom, dne 1/IX 1944.

Predmet: Bojna relacija za
mjesec kolovoz 1944. god.

**ZAPOVJEDNIČTVU 4. LOVAČKOG ZDRUGA —
SASTAVAK.**

U spoju spisa zapovjedničtva III. Zbornog područja Glavnostožerni odjel Op. Br. 266/tajno od 9. VI. 1943. godine i spisa tog zapovjedničtva Op. Br. 1593. tajno od 18. IX. 1944.- godine, dostavlja se bojna relacija za mjesec kolovoz 1944. godine.

Pukovnija se nalazi na prostoru Bos. Novog, i sa svojim jedinicama na osiguranju željezničke pruge u Rudicama, Blagaju, Ravnicama i Dobrljinu sa zadatkom osiguranja i održane naznačenih mjesta kao i osiguranja prometa i željezničke pruge od Bos. Novog u pravcu sjevera zaključno sa Dobrljinom sa 24-tim kilometrom, u pravcu istoka zaključno sa Blagajem i u pravcu juga zaključno sa Rudicama.

Raspored pukovnije bio je sliedeći:

U Bos. Novom nalazi se stožer pukovnije sa stožerom II. bojne i 14,15, 2. i 5. sati te 8. sati. U Ravnicama nalazi se stožer I. bojne sa raspoređenom 3. i 4. sati.

U Dobrljinu nalazi se razpoređena ojačana 1. sat.

U Rudicama nalazi se razpoređena ojačana 6. sat.

U Blagaju nalazi se razpoređena ojačana 7. sat.

U Sarajevu nalazi se stožer III. okvirne bojne.

U Sisku nalazi se izobrazbeni odjel sa popunskom bojnom.

OPERACIJE:

U toku mjeseca kolovoza svakodnevno su upućivane obchodnje sa zadatkom pregleda i osiguranja željezničke prugu

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 8/1-111, k. 58.
* Vjerovatno treba: 1943.

kao i zadatkom razviđanja i prikupljanja podataka o odmetnicima³ iz svih uporišta koja drži pukovnija sa svojim jedinicama. Pored razviđanja i osiguranja jedinice sa svojih uporišta upućivale su redovito po danu i po noći jače i slabije zasjede kako su gdje prilike zahtjevale. Ove zasjede osobito su se upućivale noću.

Prilikom pregleda pruge svaki pojedinac u obhodnji osobitu pažnju posvećivao je oko pronalaženja podmetnutih mina koje su se vadile skoro svakog dana. Odmetnici su vršili podmetanje mina skoro svaku noć, jer im je noćna tmina omogućavala nesmetan i dugotrajan rad. U toku mjeseca upotrebljavali su nagazne mine Engleskog poriekla.

Kroz cieli mjesec nije došlo do jačih sukoba sa odmetnicima, samo je bilo nekoliko susreta sa slabijim snagama i nekoliko zasjede, koje su bile sastavljene od slabijih dielova, ali uviek su ove skupine protjerivane i razbijane.

1. kolovoza 1944. godine.

Na pruzi između uporišta Rudica i Bos. Novoga izvršen je od strane odmetnika prepad na obhodnju koja je razviđala prugu.⁴ Istovremeno su bila napadnuta kola koja su išla po pripadanje hrane u Bos. Novi. Iz pratnje kola nestala su tri domobrana.

Vlastiti gubitci su nestala tri domobrana. Odmetnički gubitci dva ranjena.

Od 2. kolovoza do 16. kolovoza 1944. g.

U ovom razdoblju nije bilo osobitih događaja. Odmetnici su koristili noćne tmine i razarali su minama svaku noć prugu. Znatnije štete brzo su odklanjane. Promet nije bio u zastoju.

17. kolovoza 1944. godine.

U toku noći jače odmetničke snage napale su u jugoistočnom prostoru Bos. Novog na položaju Vješala raspoređen sa mozaštitni odred Suhača »Nogo«.⁵ Noćna tmina dozvolila je odmetnicima da se približe pripadnicima Noge do neposredne blizine. Borba je postajala sve žešća kroz koju je odmetnicima uspjelo potisnuti Noginovce i zauzeti njihove položaje."

³ Tu riječ su pomagači okupatora (kvislinci) upotrebljavali za pripadnike NOVJ (vidi dok. br. 152, objašnjenje 3).

⁴ Taj napad je izvršio 2. bataljon Podgrmečkog NOP odreda (vidi dok. br. 24).

⁵ O tome odredu vidi dok. br. 58, objašnjenje 4.

⁶ Taj napad je 16. avgusta 1944. izvršio Podgrmečki NOP odred (vidi dok. br. 24).

U samo jutro prikupljeni Noginovci pojačani sa polusatnjom iz Bos. Novog izvršili su protunapadaje na odmetničke s kojim su povratili svoje položaje nazad.

U toku dana na pruzi između Ravnica i Novog obhodnja za pregled i osiguranje pruge odkrila je jaču odmetničku zasjedu.⁷ Obhodnja je bila potisnuta jer su odmetnici tukli strojničkom i bacačkom vatrom. Podpomaganjem topničtva od Dvora kao i doturenim pojačanjem odmetnici su odbačeni nakon borbe od 6 sati. Pruga je oslobođena i promet je uspostavljen.

Odmetnici su bili raspoređeni na kotama istočno od pruge prikriveni i ukopani. Dotureno pojačanje probijalo se visovima prema odmetničkim položajima, koje su napustili pod žestokom vatrom izbjegavši obkoljavanje.

Vlastiti gubitci su lakše ranjen zapovjednik 4. sati nadporučnik Pezelj Filip i dva domobrana. Odmetnički gubitci nisu poznati.

18. kolovoza 1944. godine.

Na pruzi između Ravnica i Dobrljina obhodnja je naišla na odmetničku zasjedu s kojom je stupila u borbu, koja je trajala dva sata. Podpomognuti topničtvom i doturenim pojačanjem odmetnike je uspjelo odbaciti i osloboditi grupu.⁸

Vlastitih gubitaka nije bilo.

Od 19. do 22. kolovoza 1944. godine.

Na položajima pukovnije nije bilo osobitih događaja.

23. kolovoza 1944. godine.

U toku dana izvršeno je nasilno razviđanje u zapadnom pravcu na liniji Bos. Novi — Matijevići — Zakopa i Cvjetići. Razviđanje je vršeno kroz gusto prekriven prostor i pomenuta sela. Susreta sa jačim odmetničkim dielovima nije bilo. Iznad sela Cvjetića kod porušene škole prednji dielovi naišli su na odmetničku stražu od dva momka od koje su jednog ubili dok je drugome uspjelo pobjeći.⁹

Vlastitih gubitaka nije bilo. Odmetnički gubitci jedan mrtav.

Od 24. kolovoza do 29. kolovoza 1944. godine.

Na položajima pukovnije nije se ništa osobito dogodilo.

⁷ Tu zasjedu je postavio 4. bataljon 11. krajiške NOU brigade (vidi dok. br. 51).

⁸ Vidi dok. br. 51.

» Vidi dok. br. 24.

30. kolovoza 1944. godine.

U toku ranog jutra izvršen je napad iz zasjede na obhodnju, koja je osiguravala sječu drva u šumi Zabari.¹⁰ Jačina obhodnje za osiguranje brojila je 50 momaka kombinovana od legionara, Njemaca i domobrana. Gustina šume dozvolila je odmetnicima da upuste obhodnju u prostor kojeg su zaposjeli. Prisebnošću domobranske obhodnje uspjelo je spasti obkoljavanje celog osiguranja i izvući glavninu iz vatre sigurnog uništavanja. Iz njemačke grupe ubijena su tri momka a 5 ih je zarobljeno. Brzim prikupljanjem, izvršen je protuudar sa doturenim pojačanjem s kojim je uspjelo odmetnike odbaciti.

Istoga dana poslije podne kod uporišta Rudice napadnut je bunker. Napad su vršili bacačima i protuoklopnim topom. Jedan domobran je teško ranjen.

Vlastiti gubitci jedan ranjeni domobran. Odmetnički gubitci nisu poznati.

U toku poslednjih dana opaženo je prema sigurnim i provjerениm podatcima prikupljanje jačih odmetničkih skupina na svim sektorima oko Bos. Novog. Saznalo se za dolazak 6 komunističkih brigada u jugoistočnom prostoru Bos. Novog do Ljubije. Svrha ovog prikupljanja nije se mogla odkriti.¹¹

Radi odmazde za rušenje pruge izvršeno je u tri maha paljenje domova kod mjesta rušenja kao i odvođenje nepovjernjivog pučanstva u logor.

ISKUSTVA:

U toku mjeseca nisu vršeni nikakvi poduhvati te se ne može govoriti o stečenim borbenim iskustvima.

Primećeno je stečeno praktično iskustvo oko pronalaženja podmetnutih mina a osobito upoznavanje sa raznim tricovima kojima su se služili.

NEDOSTATCI:

Nedostatci u toku mjeseca kolovoza su isti kao i u mjesecu srpnju.

Držanje pruge u ispravnosti svakog dana nailazi na veće i veće poteškoće a osobito na prostoru između Ravnica i Dobrljina. Cesta rušenja nepokazuje smjelost odmetnika nego

¹⁰ Na tom prostoru nalazili su se dijelovi Podgrmečkog NOP odreda i 4. NOU divizije (vidi dok. br. 24 i 51).

¹¹ Riječ je o pokretima jedinica 5. korpusa NOVJ radi napada na Prijedor (vidi dok. br. 31 i 58).

nemogućnost osiguranja razporedom jedinica koji je već duži broj mjeseci stalan. Uporište Dobrljin i Ravnice nisu u stanju održati ovaj sektor pruge sa svojim malim zasjedama. Nebi osigurale ni jače noćne zasjede. Teren dozvoljava privlačenje odmetnika do same pruge neprimjetno, tako isto omogućuje neprimjetno i porušiti prugu. Ovaj prostor omogućuje privući jače odmetničke snage koje su u osobito povoljnem položaju za uništenje vlastitih zasjeda koje se nalaze u dolini ili ne-posredno uz prugu.

Zapovjednik ppukovnik
(Kolaković)
A.¹² Kolaković ppk.

BR. 156

ZAPOVIJEST ZAPOVJEDNIŠTVA 3. GORSKOG ZDRUGA OD
3. SEPTEMBRA 1944. POTCINJENIM JEDINICAMA ZA OD-
BRANU BANJE LUKE¹

ZAPOVJEDNICTVO
3. GORSKOG ZDRUGA
I a-Op. br. 530/taj.
U Banja Luci, 3 rujna 1944

Zapovjednička tajna
Na ruke zapovjednika

Predmet: Obrana Banja Luke.
Zapovjedničtvu 69. njemačke divizije,²
Zapovjedničtvu 3. gor. pukovnije,³
Zapovjedničtvu 11. gor. pukovnije,⁴
Zapovjedničtvu 3. oruž. pukovnije,

¹¹ Aleksandar Kolaković Kolpakov (vidi Arhiv VII: »Abecedno kazalo« Ministarstva oružanih snaga NDH, 1943, str. 42).

¹ Dokumenat (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 1/18-1, k. 112.

⁸ i ⁸ Odnosi se, vjerovatno, na njemački 69. rezervni korpus u čijoj se nadležnosti osiguranja u to vrijeme nalazilo i područje Banje Luke. Njemačka 69. divizija se tada nalazila na istočnom frontu (vidi Volfa Kajliga, navedeno djelo, svesku I, registar br. 29 i svesku II, str. 63. i Organizaciju njemačke kopnene vojske, Ministarstvo rata SAD, str. 161).

³ i ⁴ Te pukovnije su pripadale 3. gorskom zdrugu. Zdrug se u borbama za Banju Luku potpuno raspao. Pripadnici toga zdrugua su dijelom zarobljeni, a dijelom prešli u redove NOVJ. Opširnije o tome vidi dok. br. 31 i 80.

Zapovjedničtvu mesta B. Luka,
Popunitbenom zapovjedničtvu B. Luka,
Njemačkom mjestu, zapovjedničtvu (Platzkomtur),
Upravitelju župske redarstvene oblasti,
Zapovjedničtvu II. i XXII. top. sklopa,
Zapovjedničtvu II. bojne 11. gor. pukovnije,
Zapovjedničtvu III. ust. bojne⁵
Zapovjedničtvu IV. ust. bojne⁶
Zapovjedničtvu XIV. bojne njem. — SS-policije,
Zapovjedničtvu 4. samovozne sati,
Zapovjedničtvu 3. gorske dojavne sati,
Zapovjedničtvu 3. gor. zdravstvene sati,
D.A.B.⁷ — kod ovog stožera,
Zapovjedničtvu 3. gor. oklopnog voda-izvodno,
Zapovjedničtvu samovoz, povoza-izvodno,
Ib-odjelu ov. stožera-izvodno-ustmeno,
Zapovjedničtvu stana-izvodno-ustmeno
Sastav. —

Zapovjednik njemačke 69. divizije povjerio mi je obranu Banja Luke i podredio mi je u tu svrhu sve naoružane vojne i građanske postrojbe u Banja Luci, kako hrvatske tako i njemačke.⁸

U cilju izvršenja povjerenog zadatka:

Z a p o v j e d a m :

1.) Imaju se organizirati, zaposjeti i odsudno braniti i to:

- spoljni obrambeni pojas sa istaknutim točkama,
- citadela.

2.) Spoljni obrambeni pojas ograničen je crtom: željeznički most na Vrbasu (uzvodno od ušća Vrbanje) — južna ivica parna pilana — Postranac potok — mitnica na ulazu u grad — Nova ulica — vila grofice della Maistri, odakle kreće na jug i jugozapad i prvim brežuljcima paralelno sa želj. prugom izbjija na rudnik Lauš, odakle zaokreće na jug i jugoistok te preko Pobrda i Hisete izbjija sjeverno od Karabaševe ulice na Vrbas čijim tokom ide do želj. mosta uzvodno od ušća Vrbanje.

⁵ i ⁶ Te bojne su pripadale 8. ustaškom stajaćem djelatnom zdrugu. Bliže o tome vidi iskaz postrojbi Ustaške vojnici od 21. oktobra 1944 (Arhiv VII, reg. br. 27/1, k. 114 B) i bojnu relaciju 8. ustaškog stajaćeg djelatnog zdruga za novembar (Arhiv VII, reg. br. 1/1, k. 59).

⁷ Skraćenica za: Deutsche Ausbildungs-Bataillon (njemački nastavni bataljon): Ovi bataljoni su se nalazili pri domobranskim brigadama (zdrugovima).

ZAPOVJEDNIČKO ZDRAVSTVO
Z.GOR. KRO. ZDRUŽA
I -Op. br. 520/razj.
Banja Luka, 5 rujna 1944.

ZAPOVJEDNIČKA ZAJMA
NA RUKU ZAPOVJEDNIKA

predmet: Gorana Banja Luka.

Zapovjedničtvu 69. njemačke divizije,
Zapovjedničtvu 7. gor. pukovnije,
Zapovjedničtvu 11. gor. pukovnije,
Zapovjedničtvu 7. oruž. pukovnije,
Zapovjedničtvu "Majstora T. Luka",
Popuniteljenom zapovjedničtvu B. Luka,
Njemačkom mjestu, Zapovjedničtvu/Platzkom-tur/
opravitelju supukne regularne oblasti,
Zapovjedničtvu III. i XIV. top. sklopa,
Zapovjedničtvu II. bojne 14. gor. pukovnije,
Zapovjedničtvu III. ust. bojne,
Zapovjedničtvu IV. ust. bojne,
Zapovjedničtvu XIV. bojne njem.-SS-policije,
Zapovjedničtvu 4. samovozne sati,
Zapovjedničtvu 3. gor. zdravstvene sati,
D.A.I. kod ovog stotera
Zapovjedničtvu 3. gor. oklopno-voda-izvodno
Zapovjedničtvu samovoz.povozna-izvodno
Ib-odjelu cr. stotera-izvodno-ustmeno.
Zapovjedničtvu stena-izvodno-ustmeno
Sastav.

Zapovjednik njemačke 69. divizije povjerio mi je obranu Banja Luke, u svrhu da se sve naoružane vojne i građanske postrojbe u Banjaluci, tako hrvatske tko i njemačke.

U cilju izvršenja povjerenoog zadatka:

z a p o v j e d a m :

1./imaju se organizirati, raspoređati i odudruće braniti i to:
-spoljni obranbeni pojas sa istaknutim točkama, i
-utvrdi.

2./spoljni obranbeni pojas ograničen je crtom: Željeznički most
u Vrbasu/izvodno od ulica Vrbanje/Ljubina ivice parha milane - Postrojna po-
tovozna ulica na ulazu u grad/Novu ulicu-vile gradića ule-Majstri, odakle kre-
će na jug i prelazi preko řekice na jug i jugozapad i prvi bračulječima paralelno sa Želji prugom izbijaju-
će na ručni tunel, odakle zaokreće na jug i jugozapad te preko Pobrja i Hil-
jete, istrijija/sjeverno-čušarabaceve ulice na vrbaškim tokom ide do Želje.

3./spoljni obranbeni pojas dijeli se na:

-Odjelj "Vrbas" duž rieke Vrbasa,

-Odjelj "Ljub." od vile gradića del-Majstri u lijevo preko Lan-
ge-De r. Vrbas sa istaknutim točkama Retnidevac/203/ i G.Scher.

-Odjelj "Radnik" od vile gradića del-Majstri u desno do r.
Vrbas sa istaknutim točkama: Trapisti, Želje, postaja-Predgradje-Banja Luka
i smestan petrijevac u Radovačke bire.

4./Unutrašnji obranbeni pojas ograničen je crtom: Vrbaš u visini
logor-a Julina logor Julina Banjalogor 4. samovozne sati-Vojna bolnica
u Rajčićevi ulici, unutrašnji obzračun s trijednim Željezničkim prugom do Želje/Kralje
Gradić-a lijevo, utjelj Krešimiru do potoka Crkvina-ljeva obala potoka Crkvina
do ulice dr. Pavleida-kanttel-a uzlijeđivo mostom na vrbašu.

5./Uz to obzračun s Šibenskim kanalom, Šibenskim kanalom i Šibenskim kanalom.

6./istaknuti zeta:

/ Šibenski kanal,

Kapovjednik potpukovnik "Majst."

spoljni obranbeni pojas:

Spoljni obrambeni pojas dieli se na:

- Odsjek »Vrbas« duž rieke Vrbasa,
- Odsjek »Lauš« od vile grofice della Maistri u lievo preko Lauša do r. Vrbasa sa istaknutim točkama Petričevac (303) i G. Seher.

— Odsjek »Budžak« od vile grofice della Maistri u desno do r. Vrbasa sa iztaknutim točkama: Trapisti, želj. postaja Predgrađe — Banja Luka — Samostan Petričevac i Rakovačke bare.

3.) Unutrašnji obrambeni pojas ograničen je crtom: Vrbas u visini logora Kulina Bana — logor 4. samovozne sati — Vojna bolnica sa njemačkim armijskim obskrbnim skladištem — željeznička pruga do Aleje kralja Krešimira — Aleja kralja Krešimira do potoka Crkvina — lieva obala potoka Crkvina do ulice dra. Pavelića — Kaštel sa uključivo mostom na Vrbasu.

4.) Citadelu obrazuju zgrade: Vel. Župa, banska zgrada sa kazalištem, Hipotekama banka i Platzkommandantura.

5.) Razpored četa:

A. Na spoljnjem obrambenom pojasu:

a) *Odsjek »Lauš«*

Zapovjednik podpukovnik Miletić Dragutin, zapovjednik 11. gor.

Zamjenik zapovjednika odsjeka satnik Ferić, pobočnik 11. gor. puk.

Cete: stožer 11. gor. pukovnije,

— 14. sat. 11. gor. pukovnije,

— 15. sat. 11. gor. pukovnije,

— 3. sat. 3. gor. pukovnije,

— III. ust. bojna,

— 1. bitnica II. top. sklopa (bez jednog topa).

Razpored navedenih postrojbi na dodieljenom odsjeku i iztaknutim točkama izvršiće sam zapovjednik odsjeka odmah po prijemu ove zapovjedi, a u roku od 48 sati po prijemu zapovjedi dostaviti će mi skicu razporeda četa na odsjeku i istaknutim točkama sa ucrtanim planom vatre za sva oružja.

Zapovjedno mjesto zapovjednika odsjeka na rudniku Laušu.

b) *Odsjek »Budžak«* zapovjednik podpukovnik Prpić Krsto, zapovjednik 3. gor. pukovnije.

Zamjenik zapovjednika odsjeka satnik Ostojić, pobočnik 3 g. p.

Čete: stožer 3. gor. pukovnije,
— 15. sat. 3. gor. pukovnije,
— 6 sat. VIII. stajaćeg ust. zdruga,
— 15 sat. IV. ust. Bojne,
— 16. sat. IV. ust. bojne,
— 2. bitnica XXII. top. sklopa bez jednog voda.

Razpored navedenih postrojbi na dodieljenom odsjeku i iztaknutim točkama izvršiti će sam zapovjednik odsjeka po prijemu ove zapovjedi, a u roku od 48 sati po prijemu zapovjedi dostaviti će mi skicu razporeda četa na odsjeku i iztaknutim točkama sa ucrtanim planom vatrenog oružja.

Odsječna pričuva ima se također odrediti.

Zapovjedno mjesto zapovjednika odsjeka kod radničkog naselja.

c) *Odsjek »Vrbas«* zapovjednik ust. satnik Škaro, zapovjednik IV. ust. bojne,

Zamjenik zapovjednika odsjeka pobočnik IV. ust. bojne,

Čete: Stožer IV. ust. bojne i 13. sat. IV. ust. bojne.

Odsjek »Vrbas« neće se zaposjediti, pošto r. Vrbas nije gazna, te ne postoji vjerojatnoća da bi neprijatelj sa te strane mogao izvršiti napad na Banja Luku. No, da bi se ipak odbrilo eventualno dovlačenje neprijatelja na toj obali, ima zapovjednik IV. ust. bojne organizirati neprekidno obhodarenje, naročito noću, lijevo obalom r. Vrbasa duž cijelog odsjeka.

Ima se po svaku cijenu spriječiti svako prebacivanje neprijatelja preko Vrbasa duž cijelog odsjeka.

Zapovjedno mjesto: Grupa kuća južno od logora Kulina Bana 500 m.

d) Zapovjednici odsjeka odrediti će postrojbama iztaknutih točaka pravac i mjesto povlačenja u slučaju jačeg neprijateljskog napada, a po prethodnoj zapovjedi zapovjednika odsjeka.

B. Unutrašnji obrambeni pojasi.

a) Logor Kulina Bana brani sadašnja se tamo nalazeća straža IV. ust. bojne.

b) Logor 4. samovozne sati zaposjeda i brani 4. samovoz. sat i samovozni povoz 3. gor. zdruga.

Zapovjednik obrane Logora biti će zapovjednik 4. samovozne sati.

U cilju zatvaranja međuprostora između logora Kulina Bana i logora 4. samovozne sati, postaviti će zapovjednik 4. samovozne sati u međuprostoru na pogodno mjesto jednu zasjedu.

c) Vojnu bolnicu brani zdravstvena i dojavna sat 3. gor. zdruga.

Zapovjednik obrane vojne bolnice biti će poručnik Kržanić.

U cilju zatvaranja međuprostora između bolnice i 4. sa-movozne sati postaviti će zapovjednik dojavne sati na pogodno mjesto jednu zasjedu.

d) Odsjek od vojne bolnice (izključivo) do Keglevića ulice zaposjeda i brani II. top. sklop.

Zapovjednika odsjeka odrediti će zapovjednik II. top. sklopa.

e) Odsjek od Keglevića ulice do Zdravstvenog stočarskog zavoda.

Posjeda i brani svo raspoloživo ljudstvo mesnog zapovedničtva Banja Luka.

' Tri tačke se odnose na dio (kraj) dokumenta koji nije pronađen u Arhivu VII.

PREGLED RASPOREDA JEDINICA 3. ZBORNOG PODRUČJA
NA DAN 4. SEPTEMBRA 1944. GODINE¹

ZAPOVJEDNIŠTVO III ZBORNOG PODRUČJA

Glavno-stožerni odjel
Glast, br. 418/taj.

U Sarajevu, dne 4. rujna 1944. god.

I S K A Z

Postrojbi na području III zbornog područja na dan
4/IX. 1944. god.

Stanje rasporeda operativnih jedinica oružanih snaga na području ovog zapovjedništva na dan 4. rujna 1944. g. je slijedeće:

A) Područje osiguranja 7. SS gorske divizije »Princ Eugen« (zapovjeda zapovjednik 7. SS divizije, preko III. zbor. područja)

a) Pod zapovjedništvom 8. posadnog zdruga:
Zapovjedno mjesto Sarajevo

Stožer 8. posadnog zdruga, Sarajevo
Stožer I bojne Sarajevo

1. satnija, Pašino brdo (Sarajevo)
 2. satnija, Trebević (Sarajevo)
 3. satnija, Vrača (Sarajevo)
 4. satnija, Hum (Sarajevo)
 5. satnija, Travnik
 6. satnija, Trebević — Pašino brdo — Vrača — Hum (Sarajevo)²

Stožer II bojne sa 1. satnijom, Zvornik

2. satnija Nova Kasaba
 3. satnija Pale — Medjedja
 4. satnija Rogatica
 5. satnija Srebrenica (u postrojavanju)

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 13/3, k. 60.

² Prema općoj bojnoj relaciji 8. posadnog zdruga od 6. septembra 1944 (vidi knj. 28. dok. br. 160), 6. satnija 1. bojne je jurišna, naoružana automatima, a raspoređena je po ostalim satnijama.

Stožer III bojne, Ilijadža

1. satnija Trnovo
2. satnija Umoljani
3. satnija, Kotorac
4. satnija, Bjelemić
5. satnija, Glavatičev
6. satnija, Bijela (Konjic)
7. satnija, Kalinovik (u postrojavanju)³

Stožer IV. bojne, Vareš

1. satnija (bez jednog voda (Vareš,) 1. vod 1. satnije u Brezi)
2. satnija, Kakanj (u postrojavanju)
3. satnija, Budoželje
4. satnija, Vijaka
5. satnija, Zavidovići (Mednik)
6. satnija Vareš (u postrojavanju)

V bojna u Goražde (osigurava okolna sela)

Stožer VI bojne sa 1. i 2. satnjom u Ustikolini

3. satnija Jabuka
4. satnija, Mrežice — Jeleč
5. satnija VII bojne Ostrožac
2. Bitnice, Poligon, Pašino brdo (Sarajevo)
samostalni dojavni vod, Sarajevo
samostalni oklopni vod, Sarajevo

b) *Pod zapovjedništvom I. ustaškog zdruga:*

Zapovjedno mjesto Sarajevo

Stožer I zdruga sa posadnom bojnom, stožernom i samovo/.-nom satnjom u Sarajevu.

Stožer I bojne, sa 2. satnjom, Gromile

1. satnija, Romanija — Sumbulovac, Gromile — Bistrica⁴

Stožer II bojne (bivša XXIV) sa 6. satnjom, Rogatica⁵

- 1, 2. i 4. satnija i stožerni vod u podhvatu, Raštelica — Ivan-Sedlo.
3. satnija Mesići
5. satnija, 2epa

³ Šesta satnija (jurišna) nalazila se u avgustu u Trnovu a 7. satnija u Konjicu (vidi knj. 28, dok. br. 160).

⁴ Prema bojnoj relaciji 1. ustaškog stajaćeg djelatnog zdruga od 4. novembra 1944 (vidi Arhiv VII, reg. br. 9/1-94, k. 58), za septembar, 1. satnija se nalazila u Romaniji a 2. satnija u Podromaniji.

⁵ U Rogatici su se, pored stožera te bojne, nalazile 3. i 4. satnija, dok se 1. satnija nalazila u Darivi (kod Sarajeva), 2. satnija u Rajlovcu,

III Bojna (bivša XXII)« Srebrenica

Stožer IV bojne⁷ sa stožernom i 1. satnijom, Hadžići

- 2. satnija Lepenica
- 3. satnija Kreševo
- 4. satnija, Brnjaci

V bojna (bivša XXIX)⁸ Bugojno

Stožer doknadne bojne/' sa 1. satnijom, Goražde

- 2. novačka satnija, Pale
 - 3. novačka satnija, Pale
 - 4. novačka satnija, Pale
- opkoparski vod, Goražde
topnička bitnica, Goražde
oklopni vod u Sarajevu (u postrojavanju)

c.) *Pod zapovjedništvom XI. ustaškog zdruga):*

Zapovjedno mjesto u Sarajevu

Stožer XI. ustaškog zdruga sa stožernom satnijom i or.
vodom u Sarajevu.

5. satnija u Žepi, a 6. satnija u Podlugovima. Dio bojne, kako stoji u ovome iskazu, vodio je od 2. do 8. septembra borbe oko Tarčina, dok su ostali dijelovi vodili borbe sa četnicima oko Mesića, Sumbulovca, Podlugova i Rogatice. O tome vidi dok. br. 36 i 55; Arhiv VII, reg. br. 9/1-94, k. 58: bojnu relaciju 1. ustaškog stajaćeg djelatnog zdruga od 4. novembra 1944.

⁶ Ta bojna je imala sedam satnija ovako raspoređenih: 1, 2, 3. i 4. satnija (sa stožerom bojne) u Rogatici, 5. satnija u Fakovićima, 6. satnija u Klotijevcima, 7. satnija u Osmačama. U septembru 1944. ona je, sa dijelovima 2. bojne, vodila borbe protiv četnika kod Mesića, Borča i Rogatice (vidi dok. br. 9/1-94, k. 58: bojnu relaciju 1. ustaškog stajaćeg djelatnog zdruga od 4. novembra 1944).

⁷ Stožer te bojne sa 1. i 2. satnijom nalazio se u Kiseljaku, dok je Posadna bojna bila raspoređena ovako: 1. i stožerna satnija u Sarajevu, 2. satnija u Hadžićima, 3. satnija u Lepenici, 4. satnija u Brnjacima, 5. satnija u Kreševo, a o čemu je, vjerovatno, riječ. Te bojne su u septembru vodile borbe s jedinicama 10. NOU divizije na sektoru Kiseljak — Kreševo. Opširnije o tome vidi dok. br. 55 (objašnjenje 23 i 24) i Arhiv VII, reg. br. 9/1-94, k. 58: bojnu relaciju 1. ustaškog stajaćeg djelatnog zdruga od 4. novembra 1944. godine.

⁸ Samo je dio te bojne bio u Bugojnu, a glavnina se sa stožerom nalazila u Travniku. U svome sastavu, pored stožerne, imala je još tri satnije. Brojno stanje je iznosilo 436 ustaša. Bojna je u septembru 1944. vodila borbe sa dijelovima 10. NOU divizije oko Travnika i za Travnik. O tome vidi dok. br. 126, 165; Arhiv VII, reg. br. 9/1-94, k. 58: bojnu relaciju 1. ustaškog stajaćeg djelatnog zdruga od 4. novembra 1944.

* Stožer te bojne sa stožerom i 1. satnijom se nalazio u Sumbulovcu, dok su se 2, 3. i 4. satnija nalazile u Palama. Bojna je u septembru vodila borbe sa četnicima na tome sektoru (vidi Arhiv VII, reg. br. 9/1-94, k. 58: bojnu relaciju 1. ustaškog stajaćeg djelatnog zdruga od 4. novembra 1944).

Stožer I bojne sa 1. satnijom Stambulčić

- 2. satnija, Prača
- 3. satnija, Renovica
- 4. satnija, Prača

Stožer IV bojne sa 15. i 17. satnijom u Zenici

- 14. satnija, Kakanj
- 16. satnija, Zepče

Oklopni vlak br. 3. »Lisac« — Stambulčić

Pod zapovjedništvom 2. Gorskog zdruga:

Zapovjedno mjesto, Konjic

Stožer 2. gorskog zdruga, sa obkoparskom, zdravstvenom
i dojavnom satnjom, vojno-or.vodom i samovoznim po-
vozom, Konjic.¹⁰

Stožer 2. gorske pukovnije sa 13, 14. i 15. satnijom, Jablanica

I bojna, bez 1. satnije, Rama

- 1. satnija, Jablanica¹¹

II bojna,¹² bez 6. satnije, Konjic

- 6. satnija Podorašac

Stožer III bojne sa 11. i 12. satnijom, Drežnica

- 9. satnija, Aleksin Han

- 10. satnija, Grabovica

Stožer 9. gorske pukovnije sa 13. i 14. i 15. satnijom, Ivan
Sedlo¹³

I bojna Ivan Sedlo

¹⁰ Prema bojnoj relaciji 2. gorskog zdruga od 29. novembra 1944, pod stožerom ovoga zdruga, pored navedenih dijelova, nalazio se oklopni vlak »Ris« (vidi Arhiv VII, reg. br. 8/2-6, k. 57).

¹¹ Stožer 1. bojne sa 2, 3. i 4. satnjom se nalazio u Rami, a 1. satnija se nalazila u Jablanici (vidi Arhiv VII, reg. br. 8/2—6, k. 57: bojnu relaciju 2. gorskog zdruga od 29. novembra 1944).

¹² Ta bojna je, prema bojnoj relaciji 2. gorskog zdruga od 29. novembra 1944 (Arhiv VII, reg. br. 8/2-6, k. 57), imala četiri satnije: 5, 7. i 8. satniju u Konjicu i 6. satniju u Podorašcu.

¹³ Stožer 9. gorske pukovnije sa stožernim satnijama nalazio se u Tarčinu do napada jedinica 10. NOU divizije na Raštelicu, Ivan-Sedlo i Tarčin. U borbama koje su početkom septembra vodene oko ovih mjesta došlo je skoro do potpunog raspadanja te pukovnije, pa je, u vezi s tim, Zapovjedništvo 2. gorskog zdruga, svojom zapovješću od 5. septembra 1944 (vidi Arhiv VII, reg. br. 6/2—1, k. 123), naredilo da se izvrši prestrojavanje pukovnije, a njen stožer sa 15. satnijom i 1. bitnicom (bez jednog voda) premesti na Ivan-Sedlo. Opširnije o tome vidi dok. br. 36, 55, 71, 145, 159, 176 i 183.

Stožer II bojne sa 5. i 8. satnijom, Bradina

- 6. satnija, Lukač-Most
- 7. satnija, Ivan Sedlo

Stožer IX topničkog sklopa sa stožernom bitnicom i top. vozom u Pazariću.

- 1. bitnica (bez 1. voda), Tarčin
- 1. vod 1. bitnice, Rama
- 2. bitnica, Konjic

XX. topnički sklop, Sarajevo.

Oklopni vlak »Neretva — Ostrožac«

e) Pod zapovjedništvom brzog zdruga:

- Zapovjedno mjesto Travnik
- Stožer brzog zdruga, Travnik

Stožer III bojne sa 12. satnijom, Travnik

- 9. satnija, Rankovići
- 10. satnija, Bila
- 11. satnija, Busovača
- 17. satnija, II bojne, Travnik
- 3. opkoparski vod 8. satnije, Travnik
- 1. satnija Kupreške bojne, Komar
- I. bitnica 8. posadnog zdruga Travnik
- 1. samostalni topnički vod, 8. posadnog zdruga Travnik

f) Pod neposrednim zapovjedništvom III Zbornog područja:

Zapovjedno mjesto Sarajevo

Stožer III doknadnog zdruga, Sarajevo

- IV. doknadna lovačka bojna, Mostar
- II. doknadna gorska bojna, bez 2. satnije, Travnik
- 2. satnija,¹⁴ Požega (osigurava žetve van područja III zbornog područja).
- III doknadna posadna bojna,¹⁵ bez 1. satnije, Visoko

¹¹ Zapovjedništvo 2 gorskog zdruga je tražilo da se ta satnija vrati radi popune 9. gorske pukovnije. Vidi Arhiv VII, reg. br. 6/2-1, k. 123 (zapovijest Zapovjedništva 2. gorskog zdruga od 5. septembra 1944) i dok. br. 159 u ovoj knjizi.

¹⁵ Ta se bojna, prema izvješću Župskog oružničkog zapovjedništva iz Sarajeva od 28. septembra 1944 (Arhiv VII, reg. br. 14/12-1, k. 149c), predala jedinicama NOV i POJ. O tome u pomenutom izvješću, između ostalog, piše:

».. 9. i 10. IX 1944. zapovednik 3. doknadne posadne bojne dopukovnik Bilušić Vlado sa 6 častnika i oko 350—400 domobrana napustili su svoju postrojbu u mjestu Visokom i otišli u smjeru Gračanice (4 km. s.i. Visokog) gdje su se priključili komunistima. Sa

1. satnija, Breza
IV doknadna žestra bojna, Zavidovići
III doknadni topnički sklop Sarajevo
III doknadna opkoparska bojna bez 2. satnije, Sarajevo
2. satnija, Belišće (van područja III. Zbornog područja)
III doknadna dojavna bojna, Sarajevo
3. doknadna povozna bojna satnija, Mostar
3. doknadna zdravstvena satnija, Sarajevo
3. doknadna veterinarska satnija, Sarajevo
3. doknadna obskrbna satnija, Sarajevo
3. kažnjenička radna satnija, Sarajevo
Oklopni vlak br. 2 »Vuk« — Ustiprača, osigurava Sudići,
most na Limu.

G.) *Područje osiguranja 369. pješačke divizije:*

Zapovjednim zapovjeda 369. divizija, preko III Zbor. po-
dručja .

a) *Pod zapovjedništvom IX. posadnog zdruga:*
Zapovjedno mjesto, Dubrovnik

Stožer posadnog zdruga, Dubrovnik
I bojna sa 2. satnijom, Hum
1. satnija, Jasenice-Lug
3. satnija, Diklići
4. satnija, Dubrovnik
5. satnija, Poljice
6. satnija, Jasenice-Lug

Stožer II bojne, sa 1. satnijom, Mostar
2. satnijom, Nevesinje
3. satnija, Domanovići
4. satnija, Rotimlja

III bojna, Gacko (Kula Fazlagić)¹⁶

Stožer IV bojne sa 3 satnijom, Slano
1. satnija, Mlinište
2. satnija, Topolo

**sobom su odnijeli veliki broj oružja, streliva i opreme. Od ove po-
sade ostalo je svega 11 dočasnika i domobrana koji su ostali u oruž.
postaji Visoko ...»**

¹⁶ Prema bojnoj relaciji 9. posadnog zdruga od 9. septembra 1944 (vidi knj. 28, dok. br. 161) riječ je o bivšoj DOMDO bojni koja je bila raspoređena za zaštitu sela oko Gacka i Kule Fazlagić. U svome sastavu je imala 1 časnika, 52 dočasnika i 478 domobrana.

- Stožer V bojne sa 3. satnijom, Ćilipi
1. satnija, Komolac
 2. satnija, Mlini
 4. satnija Mrcine
 5. satnija, Gruda
- b) *Pod zapovjedništvom IX. ustaškog zdruga:*¹⁷
Zapovjedno mjesto, Mostar
- Stožer IX ustaškog zdruga sa stožernom satnijom, Mostar
- Stožer I bojne, Gabela
1. satnija, Rogotin
 2. satnija, Metković
 3. satnija, Hutovo
 4. satnija, Ravno
- Stožer III bojne, Grabovo Vrelo
9. satnija, Veljači
 - 10., 11. i 12. satnija, Veljači
- Stožer IV bojne, Tasovčići
13. satnija, Grude
 14. satnija Studenci
 15. satnija Domanovići
 16. satnija Bivolje Brdo
- Stožer V bojne sa 17. i 20. satnijom, Ostrožac
18. satnija, Lisičići—Konjic
 19. satnija Ostrožac—Zuglići
- Pomoćni željeznički oklopni vlak »Gabela«, Gabela
- C) Područje osiguranja 118. lovačke divizije
Zapovjednim zapovjeda 118. lovačka div. preko III Zbor.
Podr.
- a) *Pod zapovjedništvom VI. ustaškog zdruga:*
Zapovjedno mjesto Imotski
- Stožer VI ustaškog zdruga sa samovoznom satnijom, Imotski
- Stožerna satnija, Šestanovac
- Stožer I bojne, bez 2. i 4. satnije, Livno
2. satnija, Borova Glava
 4. satnija, Šujica

¹⁷ Dio te bojne se, po oslobođenju tih mjesta, povukao prema Nevesinju (vidi dok. br. 30). Bliže o tome zdrugu vidi bojnu relaciju njegovog zapovjedništva od 8. septembra 1944 (Arhiv VII, reg. br. 8/2-28, k. 57).

Stožer II bojne sa stožernom satnijom, Omiš

1. satnija, Jesenice — Mali rat
3. satnija Gata — Gradac
4. satnija Omiš — Ravnice
5. satnija Lovreč — Provo

Stožer III bojne sa stožernom i 2. satnijom, Kaštel Novi

1. satnija, Kaštel Sućurac
3. satnija (bez 1. voda), Trogir
1. vod. 3. sat. Divulja

Stožer XXVI ustaške bojne sa stožernom satnijom, Zrnovnica

1. satnija Strožanac
2. satnija, Sridiviča
3. satnija Amižić

Stožer doknadne bojne sa stožernom i 2. novačkom satnijom, Imotski

1. novačka satnija, Kamenmost
3. novačka satnija, Tihaljina
4. novačka satnija, Greda
5. novačka satnija, Trebistovo—Rakitno

Ustaška posadna satnija, Vrgorac (u postrojavanju) Veliki Prolog

b) *Pod zapovjedništvom IX. ustaškog zdruga:*
Zapovjedno mjesto Mostar

Stožer II bojne, Promajna

5. satnija Donja Brela
6. satnija Baškavoda
7. satnija Makarska
8. satnija Tučepi—Šimići

c) *Pod zapovjedništvom podhvatanog zapovjedništva »Cetina«:*
Zapovjedno mjesto Sinj

Stožer podhvatanog zdruga zapovjedništva »Cetina« Sinj

Stožer VI. bojne IX posadnog zdruga, Brnaze Sinj

1. satnija Trilj
2. satnija Han
3. 4. i 6. satnija Sinj
5. satnija, Split
8. novačka satnija 9. posad. zdruga, Sinj
1. bitnica 9. posad. zdruga, Sinj

Stožer XXVII ustaške bojne sa stožernom satnijom, Sinj

1. satnija Obrovac

2. satnija Klis—Grlo
3. i 4. satnija Hrvache
5. satnija Dicmo

III bojna VII. ustaškog zdruga, Vrlika
Lečevička ustaška bojna (u postrojavanju) u Lečevici

D) *Jedinice za osiguranje željezničke pruge Stožera »D« od sjeka:*

Stožer XVI. žestra bojne sa 2 satnjom, Zavidovići

3. satnija, Zepče
4. satnija, Begov Han

Stožer XVII. žestra bojne¹⁸ sa 3. i 5. satnjom Zenica

1. satnija, Visoko
2. satnija, Semizovac
3. satnija, Lašva

Pomoćni željeznički oklopni vlak »Zenica« u Zenici

Pomoćni željeznički oklopni vlak >>Lašva« u Lašvi

OPASKA:

1. Zapovjednici, kojima se dostavlja ovaj iskaz dužni su ga provjeriti i izvestiti odmah o eventualnim netačnostima osobito u pogledu taktičke, odnosno stegovne podređenosti.
2. Ovim iskazom imaju se upoznati izvidno svi podređeni zapovjednici radi znanja.
3. Ovaj iskaz čuvati kao najstrožu vojničku tajnu, isti se daje samo po razdjelbeniku.
4. Stari iskaz Glast, br. 3592/taj. od 4/8 1944. g. uništiti spaljivanjem.

Za Poglavnika i dom spremni!

Zapovjednik — general
(Markulj)
Markulj

¹⁸ Poslije borbe u septembru 1944. od te bojne su ostale samo dvije satnije. Bliže o tome vidi dok. br. 144, objašnjenje 5.
" Ivan

IZVJEŠTAJ OPERATIVNOG ODJELA MINISTARSTVA ORUŽANIH SNAGA NDH OD 5. SEPTEMBRA 1944. O SITUACIJI NA PODRUČJU TUZLE I KONJICA¹

Vojnička tajna

DNEVNO IZVJEŠĆE Ia BROJ 249/44.
OPERATIVNOG ODJELA MINISTARSTVA ORUŽANIH SNAGA
5. IX 1944. GOD.

I OBĆI PREGLED:

Borbe u području Siska.²
Tuzla i Jastrebarsko ugroženi.³
Nastavlja se jaka neprijateljska djelatnost razaranja želj. pruga.⁴
Napadaji neprijateljskog zrakoplovstva na Bugojno i G. Vakuf te želj. uređaje.

II PODRUČJA:

Tuzla:

Opaža se okupljanje jačih part. snaga u širem području Tuzle. Pruga prema Doboju je prekinuta, SS postrojbe napustile su Tuzlu i krenule u podhvati.

Tuzla je ugrožena. Zatraženo je pojačanje za Tuzlu.

Konjic:

Podhvatzne skupine iz Sarajeva i Konjica nastavljaju čišćenje područja uz želj. prugu Tarčin — Ivan Sedlo.⁵

3. IX partizani su porušili most između Ostrožca i Zuglića (11 km z.s.z. Konjica).

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 5/1, k. 42.

² Vidi tom V, knj. 33, dok. br. 120, objašnjenje 2, 3. i 7.

³ U to vrijeme zapadno od Tuzle su se nalazile 11. i 38. divizija, a južno — 27. divizija 3. korpusa NOVJ (vidi dok. br. 16, 46, 78, 131 i 136), dok su komunikaciju Zagreb — Karlovac ugrožavale jedinice 34. divizije (vidi tom V, knj. 33, dok. br. 120, objašnjenje 4).

⁴ Opširnije o razaranjima željezničkih postrojenja na području Bosne i Hercegovine u to vrijeme vidi dok. br. 1.

⁵ Vidi dok. br. 36 i 55.

Djelat, vlast, zrakopl.:

Djelat, nepr. zrakopl.:

3. IX neprijateljski zrakoplovi napali su želj. postaju Prača. Oštećen je 1 stroj i 1 osoba ranjena.

Istog dana bacili su nepr. zrakoplovi 6 bombi na želj. postaju Prenj (8 km j. Rame) bez učinka.

Toga dana bombardiran je Tarčin. Oštećena je pruga.

3. IX neprijateljski zrakoplovi bombardirali su Bu-gojno i G. Vakuf. Pojedinosti nisu javljene.

Obćenito:

Dogodaji na želj. prugama:

Posljednjih nekoliko dana partizani stalno razaraju želj. pruge minama, tako da je promet morao biti obustavljen čak i na glavnoj pruzi Zagreb — Vinkovci — Zemun i pruzi Sarajevo — Dubrovnik i Sarajevo — Bos. Brod.

2. IX napali su partizani želj. prugu i osiguranja između Doboja i Dervente. Spalili su želj. postaju Vrhovi te razorili b.b. uređaje, a prugu oštetili na više mesta.⁶ U toku dana pruga je popravljena i promet uzpostavljen.

ZA POGLAVNIKA 1 ZA DOM SPREMNI!

Po nalogu
Glavara glavnostožernog ureda
Pročelnik operativnog odjela
glavnostožerni pukovnik
(Helbich)
Helbich

(M. P.)

⁹ To su izvršile jedinice 21. slavonske i 18. srednjobosanske NOU brigade. Bliže o tome vidi dok. br. 33, objašnjenje 5. i 7.

IZVJEŠTAJ ZAPOVJEDNIŠTVA 9. GORSKE PUKOVNIJE OD
5. SEPTEMBRA 1944. ZAPOVJEDNIŠTVU 3. ZBORNOG PO-
DRUČJA O SITUACIJI NA PROSTORU IVAN-SEDLO — RA-
ŠTELICA — TARČIN¹

i

Osobno na ruke Zapovjedniku!

ZAPOVJEDNIŠTVO 9. GORSKE PUKOVN.

S T 0 2 E R

Br. 2026/taj.

Tarčin, 5. rujna 1944. godine.

Predmet: Stanje u 9. gorskoj pu-
kovniji — izvješće podnosi.

ZAPOVJEDNICTVU III. ZBORNOG PODRUČJA.

Prema brzoglasnom nalogu Zapovjedničtva III. Zbor-
nog područja od danas, podnosim izvješće u sljedećem:

**I. MJERE ZA REORGANIZACIJU I OSPOSOBUENJE 9. GORSKE
PUKOVN.:
Stožer 9. gorske pukovnije častnika 3, dočast. 3, momaka 8**

15. sat. " 3, " 19, " 100
14. sat. " 1, " 8, " 26
Ukupno: častnika 7, dočast. 30, momaka 134

Stožer I./9.g.p. častnika 3, dočast. 1, momaka 2
1. sat 1, 26, 124
2¹ n tt 1, 15, 114
4. " 1, 14, 64

Ukupno: častnika 6, dočast. 56, momaka 304

Nikako nije započeto s postrojavanjem 13. sati lakih
pješ. topova a niti s postrojavanjem 2. sati I. bojne, jer od
istih nije ostalo gotovo ništa, a naročito što se tiče 13. sati,
koja je ostala bez i jednog topa.

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br.
6/2-2, k. 123.

Prema tome I. bojna, zajedno s stožernim dielovima pukovnije, ovako na brzu ruku postrojena, de facto ne predstavlja nikakovu naročitu snagu, bez obzira na postojeće moralno stanje kod vojnika. Stoga mišljenja sam, da bi trebalo poduzeti za sada sljedeće:

Od preostalih dielova I. bojne te stožernih dielova pukovnije, trebalo bi popuniti do podpunog ustrojbenog stanja i onako veoma manjkavu II. bojnu ove pukovnije i na taj način stvoriti, uz 15. i 14. sat, barem jednu borbenu jedinicu, koja bi što se tiče stvarne snage, mogla predstavljati izvjestan faktor.

Brojčano stanje pomenute II. bojne ove pukovnije prema pregledu ustrojbenog stanja od 25. VIII. o. g. jest:

Pripada:	častnika	20,	dočastnika	100,	momaka	727,
Ima:	"	15,	"	74,	"	489, te prema tome
Nedostaje:	"	5,	"	26,	"	238,

Sa svim ljudstvom, kojim pukovnija raspolaže, a ako bi se predloženo usvojilo, još uvijek se osim navedenih sati, ne bi moglo postrojiti 13. sat., koliko bi istu trebalo postrojavati, obzirom na to, što je već pomenuto, da je ista ostala bez topova (lakih pješačkih).

Na taj način, uz 15. i 14. sat, bila bi podpuno formirana jedna bojna, dok bi se druga morala iz osnova popuniti ljudstvom i starješinskim osobljem.

Tako bi pukovnija mogla s dvije bojne na najžurniji način biti osposobljena za borbene zadatke. — Za postrojavanje te druge bojne, moglo bi se upotrebiti i ljudstvo 9. i 10. sati ove pukovnije, koje se sati počele postrojavati za III. bojnu 9. g. p., a od kojih se 9. sat. nalazi kao žetvena sat negdje u okolini Požege u Slavoniji, a 10. sat. nalazi se s veoma manjkavim brojčanim stanjem ljudstva (1 častnik, 7 dočastnika i 72 domobrana) u Konjicu na izobrazbi.

Što se tiče stvarnog stanja, ovo preustrojavanje moralo bi se na svaki način izvesti na drugom nekom sektoru, manje ugroženom u samom Sarajevu, ili u okolini Sarajeva, jer u protivnom sumnjam, da bi se mogao postići neki stvarni uspjeh i to za najmanje vrieme od barem 4 — 6 tjedana.

U pogledu preostalog starjeinskog osoblja, častnika i dočastnika, mnjenja sam, da bi ovo trebalo temeljitim razmještajem po ostalim pukovnijama zamieniti s novim svježim snagama.

Svaki pokušaj s nekim drugim mjerama, po mojem shvataju, bio bi zasada bez efikasnosti i ne bi urođio nikakovim plodom, već naprotiv, ova pukovnija bi sigurno doživila konačni i podpuni slom, prvom zgodom.

II. NEDOSTATCI U LJUDSTVU, TVORIVU, ORUŽJU I ORUŽNOM PRIBORU:

Poslije već poznatih događaja od 31. VIII. do 3. o. mj. manjka i to ako se uzme u obzir i nedostatke do toga vremena slijedeće:

a) *Osoblje:*

Stožer pukovnije:					momaka	4
15. sat 9.g.p.	:	"	2,	"	5,	" 61
14. "	"	:	"	2,	" 4,	" 32
13. "	"	:	"	3,	" 23,	" 90 (u cijelosti)
Stožer I./9.g.p.	:	"	1,	"	0,	" 11
1. sat	:	"	3,	"	0,	" 48
2. "	"	:	"	4,	" 23,	" 172 (u cijelosti)
3. "	"	:	"	3,	" 8,	" 58
4. "	"	:	"	3,	" 13,	" 134
Stožer II./9.g.p.	:	"	1,	"	0,	" 1
5. sat	:	"	2,	"	4,	" 63
6. "	"	:	"	1,	" 6,	" 60
7. "	"	:	"	1,	" 5,	" 49
8. "	"	:	"	3,	" 10,	" 65 (2 čast. u bol.)

Ukupno za popunu tih jedinica — nedostaje: časnika 30, dočasnika 101, momaka 848

Iz ovoga dobiva se u pogledu ljudstva jasna slika, a kojom se može opravdati gornji prijedlog.

Inače je poslije samih događaja od 31. VIII. — 3. IX. t. g. ukupno nestalo iz dijelova stožera 9. g. p. te sati I. bojne i to: 11 časnika, 40 dočasnika i 372 domobrana, dočim se stanje II. bojne ove pukovnije nije mjenjalo niti u čemu i ono je isto kao i prije 31. VIII. t. g.

b) *Tvorivo, oružje i oruini pribor — koji nedostaje.*

Uslied toga, što su propale pismohrane pojedinih sati i to 2., 3. i 13. sati, a i djelom osoblje koje je vodilo evidentiranje toga, ne bi se još moglo pregledati što je uslied samih i poslije tih događaja nastalo, jedino se može približno iztaknuti manjak t.j. nedostatak kod jedinica — stožernih dijelova i sati I. bojne, na koje se odnose događaji navedenih dana.

Ovo se može razabratи iz priloženog pregleda.

III. MORAL I DUH, TE BORBENA SPOSOBNOST PUKOVNIJE.

Do sada vratilo se je od cijelokupnog ljudstva svega 30 domobrana i to odmah prvog dana t.j. 4. o. mj. u jutro — koji su se povratili iz obližnjih šuma, dok od tada do danas nije se vratio ni jedan više.

Prilikom napada odmetnika u noći od 4. na 5. o. mj. na Tarčin i Raštelicu, zarobljen je jedan bivši domobran ove

pukovnije, od strane ustaških postrojbi, u podpunoj ratnoj opremi sa crvenom zvezdom na kapi, koji je izjavio da se svi preostali odbijegli domobrani nalaze u njihovim redovima i da se niti jedan više ne misli vratiti u svoje bivše jedinice, jer su listom pristupili odmetnicima, među kojima da se nalaze i nestali bivši častnici ove pukovnije.

Već samim tokom dosadanje istrage može se za sigurno tvrditi, da je za događaje između 31. VIII. i 3. IX. bila jedna organizirana izdaja, koja vjerojatno nije uspjela da zahvati još jači korjen i veće posljedice za čitavu pukovniju, uslijed kratkoće vremena, ali ne može se pozitivno predpostaviti da zatrovanost i kod većeg diela preostalog ljudstva nije pod-puno izključena.²

Ako se uzme u obzir, da je ova pukovnija, pored već nekoliko izrazitih slučajeva neuspjeha (Jajce, Donji Vakuf, Višegrad, Rogatica i gotovo razsulo u Varešu), ovim posljednjim dogadajem još u većoj mjeri potrešena, to neovisno od obćih prilika, a naročito na ovom sektoru, nema nikakova izgleda, da bi se mogla podpuno sposobiti u dogledno vrieme za borbene zadatke, ako se ne bi pristupilo temeljitoj reorganizaciji i na već naprijeđ izloženi način popuni, obuci i ustegovljavanju iste.

Za sada duh i moral, koji vlada u ovoj pukovniji, uobće kod ljudstva, gotovo nije nikakav. — Domobrani s krajnjim nepovjerenjem promatraju rad preostalih časnika, a s obzirom na sve iznieto, donekle i opravdano. — Isto tako i među samim domobranima, po svoj prilici zbog zatrovaniosti usled raznih uticaja sa strane, osjeća se u izvjestnoj mjeri da ista potajno još uviek tinja.

Podastirući prednje molim, da se pokloni najveća pažnja iznietim opazkama i ovakovom mnenju, kako ne bi u protivnom došlo do kobnih i neželjenih posljedica, baš u najvažnijem trenutku.³

ZA POGLAVNIKA I ZA DOM SPREMNI!

ZAPOVJEDNIK P.PUKOVNIK

(M. P.) (Vucela)

Vucela⁴

² Opširnije o tome vidi dok. br. 36, 55 i 145.

³ Taj predlog o preformiranju 9. gorske pukovnije nije usvojen, pa je Zapovjedništvo 2. gorskog zdruga naredilo 7. septembra 1944. Zapovjedništvu 9. gorske pukovnije da se formiraju stožer pukovnije, 14. i 15. stožerna satnija i 1, 3. i 4. satnija i da se 2. satnija i 13. stozerna satnija za izvjesno vrijeme ne formiraju (vidi dok. br. 183 i Arhiv VII, reg. br. 6/2-1, k. 123). Bliže o gubicima ove pukovnije u vrijeme od 1. septembra do 10. oktobra vidi depešu njenog zapovjedništva od 21. oktobra 1944 (Arhiv VII, reg. br. 13/3-31, k. 124).

4 Zvonimir

**RELACIJA 2. SATNIJE OKLOPLJENIH VLAKOVA OD 5.
SEPTEMBRA 1944. DOSTAVLJENA ZAPOVJEDNIŠTVU 3.
ZBORNOG PODRUČJA O DEJSTVIMA OKLOPNIH VLAKOVA
»RIS«, »VUK« I »LISAC«¹**

**3 SAT
OKLOPLJENIH VLAKOVA
Broj 505/taj.
5—IX—1945
Sarajevo**

**Predmet: Bojna relacija
za kolovoz 1944. g.**

**ZAPOVJEDNIČTVU III. ZBOR. PODRUČJA
(Glavnostožerni odjel).**

**Savezno zapovjedi Nadpisa Op. br. 867/Taj. od 28. XII.
41 g. dostavlja se**

**BOJNA RELACIJA:
za vrieme od 1. do 31 kolovoza 1944. g.**

Oklopni vlak Ris krstari na dionici Konjic — Bradina — — Raštelica. Po danu oklop, vlak obično prebiva u postavi Konjic. Tokom cijelog kolovoza ovaj oklop, vlak koji se sastoji od jednog strojničkog i jednog topovskog vagona, nije imao dodira sa neprijateljem.

Oklopljeni vlak Vuk u razdoblju od 1. do 8. kolovoza u glavnom vrši osiguranje želj. postaje Ustiprača.

Dne 8. VIII. 44. g. po zapovjedi III. Zb. Podr. vlak krstari na dielu pruge Banja Stijena—Hrenovica.² Oko 11 sati kod sela Kaljana vlak nailazi na odmetnike koji se prebacuju preko pruge. Vlak je morao stati jer je pruga pred njim bila minirana i otvorio vatru na odmetnike. U toku borbe oko 14 sati odmetnici su jednim protuoklopnim nabojem oštetili stroj vlaka, koji je naglo počeo gubiti vodu i paru.³ Vlak je na to

¹ Original (pisan na mašini, latinicom), u Arhivu VII, reg. br. 8/2-33, k. 57.

² Odnosi se na željezničku stanicu Renovica na pruzi Sarajevo — Goražde.

³ i ⁵ Taj napad su izvršile jedinice 12. korpusa NOVJ (vidi Arhiv VII, reg. br. 8/10, str. 59, k. 589B; knjigu depeša 12. korpusa NOVJ). O njemu se u izvješću Zapovjedništva 5. oružničke pukovnije od 26.

krenuo za Banja Stijenu, gdje je strojovoda sam privremeno popravio stroj, dok je momčad vlaka sama u kantama punila stroj vodom. Tada je vlak oko 17 sati ponovo krenuo za Hrenovicu. Usput je na četiri mjesta prešao preko minama istrigate pruge (u dužini 15—40 cm). U Hrenovici se priskače u pomoć oklop, vlaku Lisac. Istu večer se vlak vraća u Ustipraču, a radi obskrbe ugljem i vodom.

Od 8. do 30. kolovoza 1944. g. vlak ponovo osigurava samo postaju Ustiprača. U tom razdoblju borbe i dodira sa odmetnicima nije bilo.

Oklopljeni vlak Lisac vršio je osiguranje postaje Stambulčić kao i dano-noćno krstarenje i osiguranje svoje dionice Stambulčić — Sudići. Do 8. kolovoza nije bilo jačeg dodira sa odmetnicima.

8. kolovoza oklop, vlak nailazi u postaji Hrenovica na vrlo jaku odmetničku skupinu (oko 10.000)⁴ koja se prebacuje preko same postaje Hrenovica i oko nje. Odmetnici puštaju na oklop, vlak jedan stroj pod punom parom sa 4—5 vagona natovarenih ugljenom. Uslijed toga nastaje jak sudar prigodom kojeg su slabije i jače oštećeni svi oklop, vagoni, tako da vlak ostaje nepokretan. Borba se nastavlja uz jaku premoć odmetnika koji iz nekoliko protuoklopnih pušaka probijaju sve oklop, vagone, a naročito onaj u kojem se nalazio zapovjednik vlaka nadp. Ribičić. Oko 11.30 sati smrtno je ranjen zapovjednik vlaka nadp. Ribičić. Pošto su oklop, vagoni bili prepuni ustaša i Njemaca koji su se sa svih strana skupili u oklop, vlak to dočastnici oklop, vlaka na zamolbu nadpor.

avgusta 1944 (vidi Arhiv VII, reg. br. 3/3-10, k. 149e), između ostalog, kaže:

»8.VIII.1944 u 0845 sati jača skupina partizana prebacila se preko željezničke pruge između Prače i Renovice (19 i 15 km. j.z. Rogatica) i na 4 mesta razorila željezničku prugu te opljačkala njemački teretni vlak. Zatim su komunisti napali u Renovici okloplni vlak i zarobili celu posadu, osim zapovjednika oklopnog vlaka. Istog dana i ista skupina partizana napala je topovima i bacalicima na mjesto Praču. Naše i savezničke oružane snage napadaju odbile i komuniste raspršile. U mjestu Renovica poginulo je 6 ustaša i 2 željeznička službenika. Gubici partizana nepoznati. Promet uspostavljen.« O tome vidi i naredenje Staba 12. korpusa NOVJ od 8. avgusta 1944 (knj. 28, dok. br. 36). U protivnapadu su učestvovali 7. SS izvidački bataljon i 1. bataljon 13. SS puka 7. SS brdske dobromoljačke divizije »Princ Eugen« (vidi dnevni izvještaj Komande Grupe armija »F« od 9. avgusta 1944. kao prilog br. 64/VIII uz ratni dnevnik br. 3 Operativnog odjeljenja te grupe u Arhivu VII, mikrofilm NAV-N-T-311, reg. br. F-192, snimak br. 413 — 418).

⁴ Riječ je o 12. korpusu NOVJ. Brojno stanje 16. divizije 12. korpusa iznosilo je 2.298 ljudi na dan 26. avgusta 1944 (vidi knj. 28, dok. br. 94) a 36. divizije — 1317 ljudi na dan 25. avgusta (vidi knj. 28, dok. br. 90).

Ribičića zaključuju da ga iznesu u najbližu seljačku kućicu i da mu tamo pruže prvu pomoć. Kad je borba već popustila, te kad su se odmetnici u glavnom već prebacili preko postaje, dočastnici i nekoliko momaka iz oklop, vlaka iznose teško ranjenog nadporučnika i nose ga prema obližnjoj kućici. U tom momentu pred njih izkoči 25—30 naoružanih odmetnika te ih zarobi i odvede sobom, a teško ranjenog nadp. Ribičića ostave u tu kućicu. Svi osim jednog koji su bili zarobljeni u toku od nekoliko dana, povratili su se u ovu sat. Barba sa odmetnicima bila je neobično teška i oštra naročito uslijed toga, što su odmetnici raspolagali sa dovoljnim brojem protuoklopnih pušaka, le su sa istima na nekoliko mjesta izprobijali oklop, vagone. Ovom zgodom teško su oštećena dva oklop, vagona, koja se još uvijek nalaze na opravci u Glav. želj. radioni u Sarajevu. Do kraja mjeseca kolovoza oklop, vlak Lisac nije imao jačeg dodira sa neprijateljem u toku redovitog krstarenja i obhodarenja određenom dionicom.³

Tokom gore navedenih djelatnosti nisu nikakova nova izkustva stečena.

Većih nedostataka i grieški u tom razdoblju nije bilo.

U gornjem razdoblju poginuo je zapovjednik oklop, vlaka Lisac prič. pješački nadporučnik Ribičić Antun, dok je vrlo lakše ranjeno nekoliko momaka.

Ustanovljeni neprijateljski gubici su sliedeći: 132 mrtva i oko 200 što teže što lakše ranjenih odmetnika.

U opisanim borbama naročito su se istakli iz oklop, vlaka Lisac: desetnici Mršić Božo, Hostička Vencl i Jelavić Grga te domobrani Hazbić Muhamed, Greb Ivan, Miloš Ilija. Od vlastopratnog osoblja istakli su se svojom staloženošću i požrtvovanim vršenjem službe za vrieme same borbe strojovoda Čingl Mato, vlakovoda Ilija Vidović, ložač Arnautović Ibro i kočničar Hodžić Osman.

Molim da se svi gore spomenuti odlikuju odn. promaknu prema priležećim priedlozima za odlikovanje — promaknuće.

Tokom gore navedenih djelatnosti od strane oklop, vlaka ove sati utrošeno je sliedeće streljivo.

Od strane oklop, vlaka Ris: Znak naboja 46 komada.

Od strane oklop, vlaka Vuk: 10 granata 4,7 cm udarnih, 3.800 komada naboja 7,9 mm strojopuščanih, 960 komada strojopuščanih naboja 7,5 mm, 756 komada naboja 9 mm za strojosamokres »SCH«, 340 komada puščanih naboja 8 mm., 68 komada znakovnih naboja, 800 komada svjetlećih strojopuščanih naboja 7,9 mm.

Od strane oklop, vlaka Lisac: 12 komada top. granata 4,7 cm udarnih, 6.730 komada strojničkih naboja 7,9 mm,

900 komada strojničkih naboja 7,5 mm, 2.300 komada stroj-samokresnih naboja 9 mm »SCH«, 1.100 komada puščanih naboja 8 mm., 89 komada znakovnih naboja, 37 komada ručnih obrambenih bombi, svjetlečih strojničkih naboja 7,9 mm 1.200 kom.

Tokom gore opisanih borbi upropošćeno je nešto od opreme i oružnog pribora, o čemu će se dostaviti posebno izveštje kao dopuna ovoj bojnoj relaciji.

ZA POGLAVNIKA I ZA DOM SPREMNI!

Zapovjednik, nadpor.
(Volarić)
Volarić⁶

**ZAPOVJEDNIČTVO III. ZBORNOG PODRUČJA
GLAVNOSTOZERNI ODJEL
Op. Broj 44/taj.
U Sarajevu, dne 18.1.1945 g.**

Priklučiti spisu pod
gornjim brojem od danas

P.O.Z.
Pročelnik
Glst. nadsatnik (Bać)
Bać⁷

: Vjerovatno: Ivo.
: Vilko

IZVJEŠTAJ OPERATIVNOG ODJELA MINISTARSTVA ORUŽANIH SNAGA NDH OD 8. SEPTEMBRA 1944. O BORBAMA OKO PRIJEDORA, TUZLE I ROGATICE¹

**Dobiveno od prebjeglog kurira u Svinjički
(Sisak) 14.IX 1944.²**

Vojnička tajna

**DNEVNO IZVJEŠĆE Ia BROJ 252/44
OPERATIVNOG ODJELA MINISTARSTVA ORUŽANIH SNAGA
8.IX 1944 god.**

I OPCI PREGLED:

Veliki uspjeh pri razbijanju neprijatelja kod Gračaca³ i u borbama kod Rogatice.⁴
Uspješno se nastavlja podhvati u Lici.⁵
Prijedor pao.⁶
Napadaj nepr. zrakoplovstva na mostove preko r. Save kod Zemuna i na želj. uređaje i vlakove.

II PODRUČJE:

Kutina: . . .

Brod: . . .

Prijedor:

7.IX Prijedor pao. Pojedinosti nisu poznate. 8.IX počinje pothvat za oslobođenje Prijedora.

Lika: . . .

Bihać — Knin: . . .

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 8/1, k. 42.

² Dopusano zelenim mastilom.

³ Riječ je o zajedničkoj akciji Nijemaca i četnika protiv dijelova 13. dalmatinske brigade (vidi tom V, knj. 33, dok. br. 122, objašnjenje 8).

⁴ Odnosi se, vjerovatno, na borbe protiv jedinica 12. korpusa NOVJ koje su, 3/4. septembra 1944. izvršile pokret preko komunikacije Sokolac — Rogatica u pravcu Starog Broda, radi prebacivanja u zapadnu Srbiju, frelaz preko te komunikacije izvršen je bez boroe (vidi Arhiv VII, reg. br. 8/10, k. 589B, str. 80: knjigu depeša 12. korpusa).

⁵ Vidi tom V, knj. 33, dok. br. 123, objašnjenje 6.

⁶ Prijedor su 7. septembra 1944. zauzele jedinice 4. NOU divizije. Pri tome one su razbile jednu cijelu pukovniju, nanijevši neprijatelju gubitke i zadobivši veliki ratni plijen. Poduhvat koji je neprijatelj sutradan preuzeo nije uspio. Opširnije o tome vidi dok. br. 08.

Tuzla:

U jednom sukobu podhvatznih skupina s neprijateljem u području Tuzle nadeno je 25 poginulih partizana, dok se ceni da ih je još 40 poginulo.⁷ Zaplijenjen je 1 bacač.

Rogatica:

U borbama s die洛ovima jednog part. »korpusa«⁸ kod Godomilja (16 km s. i. Rogatice) pala su 64 partizana, dalnjih 35 poginulih se ceni, a zaplijenjena je 1 strojnica.

Djel. vlast, zrakopl.:

7.IX izvršilo je oružano izvidanje nepr. uzletišta kod Slunja, između Kupresa i Glamoča, kod Tičeva, kod Bos. Dubice te kod Sanskog Mosta. Kod Glinčice kraj Slunja nema pogodnog zemljišta za slietanje dok kod Gojkovca (12 km s.i. Slunja) ima pogodno zemljište, ali nije ništa sumnjivo opaženo. Isto tako nije ništa opaženo na zemljištu između Kupresa i Glamoča, kod Tičeva te kod Sanskog Mosta.

Osim toga izvršilo je povez službene pošte i vojničkih osoba.

Djelat, nepr. zrakopl.: . . .

Toga dana 3 nepr. zrakoplova bacili su 8 bombi na želj. most kod Zenice i oštetili ga.

Noću 6/7.IX bombardirani su želj. mostovi na r. Savi kod Zemuna. 1 most je težko, a drugi lakše oštećen.

Obćenito: . . .

Dogadaji na želj. prugama: ..

ZA POGLAVNIKA I ZA DOM SPREMNI!

Po nalogu

Glavara glavnostožernog ureda
Pročelnik operativnog odjela

Glavnostožerni pukovnik
(Helbich)

Helbich

(M. P.)

⁷ U širem rejonu Tuzle su u to vrijeme jedinice 38. NOU divizije napadale uporište Srnice a jedinice 11. NOU divizije Srebrnik. U borbama od 5. do 8. septembra neprijatelj je imao preko 94 mrtva i 107 ranjenih, dok su na strani NOVJ bila 23 mrtva i 54 ranjena. Bliže o tome vidi dok. br. 78 i 131; Arhiv VII, reg. br. 1/3, k. 870: izvještaj Štaba 5. kozarske NOU brigade od 2. oktobra 1944.

⁸ Odnosi se na 12. korpus NOVJ (vidi Arhiv VII, reg. br. 8/10, k. 589 B, str. 80: knjigu depeša 12. korpusa NOVJ).

IZVJEŠTAJ OPERATIVNOG ODJELA MINISTARSTVA ORUŽANIH SNAGA NDH OD 9. SEPTEMBRA 1944. O BORBAMA NA PODRUČJU TUZLE¹

Vojnička tajna

**DNEVNO IZVJEŠĆE Ia BROJ 253/44.
OPERATIVNOG ODJELA MINISTARSTVA ORUŽANIH SNAGA
9.IX 1944 god.**

I OBĆI PREGLED:

Uspješne borbe u području Tuzle, Rogatice i Koprivnice.

Uspješno se nastavlja podhvati u Lici. Naše čete zauzele su Bunić.²

Jaki napadaji neprijateljskog zrakoplovstva na Bos. i SI. Brod te područje Sarajeva.

II PODRUČJA:

Tuzla:

Jake odmetničke skupine obkolile su posadu uporišta Srebrenik (20 km s.z. Tuzle). Svi napadaji odbijeni su uz osjetljive gubitke po neprijatelja.³

Poduzete su protumjere i upućena pojačanja.

Neprijateljski gubici: 59 poginulih izbrojeno i 140 poginulih ocjenjeno. Plien: 1 bacač i 2 strojopuške.

Rogatica:

Neprijateljski gubici u borbama kod Godomilja (16 km s. Rogatice) popeli su se na 87 poginulih izbrojeno i dalnjih 15 poginulih ocjenjeno.⁴ Zaplijenjene su još 3 strojopuške i veći broj ručnog vatrenog oružja, strjeljiva i eksploziva.

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 9/1, k. 42.

² Vidi tom V, knj. 33, dok. br. 124, objašnjenje 5.

³ Napad na vrlo branjeno uporište Srebrenik obustavljen je 6. septembra 1944, pošto je 11. NOU divizija imala zadatku da izvrši pokret prema r. Drini radi prebacivanja u zapadnu Srbiju. Opširnije o tome pokretu, kao i obostranim gubicima i ratnom plijenu za vrijeme napada na Srebrenik vidi dok. br. 46, 54 i 72.

⁴ Vjerovatno je riječ o borbama vodenim s jedinicama 12. korpusa NOVJ u toku 5/6. septembra 1944, prilikom prelaska ovoga korpusa preko r. Drine. Opširnije o tome vidi dok. br. 26 i 87.

Jadranska obala:

Djelat, vlast, zrakopl.:

Djelat, nepr. zrakopl.:

8.IX oko 60 nepr. zrakoplova bombardiralo je područje Sarajeva u 2 vala težkim bombama. Bombe su pale na želj. postaju Alipašin Most i predio Kovačići. Ima štete na želj. postrojenjima te je obustavljen želj. promet ka Brodu i Višegradu. Prema do sada dobijenim podacima ima oko 300 mrtvih i velik broj ranjenih.

Istog dana od 09.50 do 11.15 sati oko 120 nepr. zrakoplova bombardiralo je oba Broda u 3 vala. Pogoden je i jače oštećen želj. most, obe postaje, zatim vojar na i središte grada u Brodu n/S. Šteta je znatna dok su žrtve male.

Prigodom nepr. napadaja iz zraka na D. Lapac pogodeno je liečničko pomoćište, koje je bilo jasno označeno. Tom prilikom poginula su 2 bolesnika i 12 ih je ranjeno.

Obćenito:

Dogodaji na želj. prugama:

7.IX u 25.50 sati miniran je most na r. Bosni kod ž.p. Kakanj (na pruzi Sarajevo — Brod).

ZA POGLAVNIKA I ZA DOM SPREMNI!

Po nalogu
Glavara glavnostožernog ureda
Pročelnik operativnog odjela
glavnostožerni pukovnik
(Helbich)
Helbich

(M. P.)

**RELACIJA STOŽERA 1. USTAŠKOG STAJAĆEG DJELATNOG
ZDRUGA OD 9. SEPTEMBRA 1944. DOSTAVLJENA OPERA-
TIVNOM ODJELU GLAVNOG STOŽERA ORUŽANIH SNAGA¹**

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
USTAŠKA VOJNICA
STOŽER
I. STAJAĆEG DJELATNOG SDRUGA
ZAPOVJEDNI SKUP
Broj 1963/taj. sa _____ priloga
U Sarajevu dne 9 rujna 1944

Predmet: Bojna relacija za mjesec
lipanj 1944.—

DIO PRVI

- GLAVNOM STOŽERU ORUŽANIH SNAGA
(OPER. ODJEL)
- ZAPOVJEDNICTVU III. ZBORNOG PODRUČJA
(GLST.)

OBĆA BOJNA RELACIJA
o podhvatom postrojbi I. stajaćeg djelatnog sdruga u mje-
secu lipnju 1944. g.

A. — Razpored postrojbi, jačina i naoružanje u toku
mjeseca lipnja 1944. godine.

I. Stožer I ust. djelatnog sdruga u Sarajevu sa ukupno
ljudstva 107, naoružanje: 13 pušaka, 30 samokresa. Stožerna
sat sdruga u Sarajevu jačine 120, naoružanje: 18 pušaka.

I. samovozna sat u Sarajevu, jačine 76, naoružanje 36
pušaka, 2 strojopuške, 3 strojosamokresa, 22 samokresa i 3
tenka.

Doknadna sat² Goražde, jačine 133, naoružanje: 13 pu-
šaka, 1 strojopuška, 1 strojosamokres, 10 samokresa i 1 ba-
cač 46 mm.

Obkoparski¹ vod Goražde, jačina 64, naoružanje: 60 pu-
šaka, 2 strojosamokresa, 1 samokres.

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br
6/2—23, k. 57.

* dopunska četa
® inžinerijski

Topnička bitnica⁴ Goražde, jačina 57, naoružanje: 45 pušaka.

II. Stožer II. stajaće bojne u s. Gromile, jačina 39, naoružanje: 32 puške, 1 strojosamokres i 4 samokresa. 1. sat II. bojne na Romaniji, jačina 128, naoružanje: 102 puške, 5 strojopušaka, 4 strojosamokresa, 2 samokresa. 2. sat II bojne u Gromilama, jačina 141, naoružanje: 105 pušaka, 7 strojop., 1 strojnica, 7 strojosamokresa, 5 samokresa. 3. sat u Kaknju, jačina 40, naoružanje: 32 puške, 1 strojosamokres. 4. sat II. bojne u Zepču, jačine 148, naoružanje 84 puške, 3 strojosamokresa i 4 samokresa.

XXII. stajaća bojna-stožer bojne u Sokolcu, jačine 67, naoružanje: 33 puške, 1 strojopuška, 1 strojnica, 3 strojosamokresa, 4 samokresa. 1. sat XXII. bojne u Sokolcu, jačina 161, naoružanje: 133 puške, 6 strojopuš., 1 strojnica, 7 strojosamokresa, 10 samokresa i 1 bacač 46 mm. 2. sat XXII. bojne jačina 142, naoružanje: 112 pušaka, 7 strojopušaka, 2 strojnice, 8 strojosamokresa, 10 samokresa i jedan bacač 46 mm. 3. sat XXII. bojne u Sokolcu, jačina 153, naoružanje 118 pušaka, 7 strojopušaka, 1 strojnica, 5 strojosamokresa, 9 samokresa, 1 bacač 46 mm. 4. sat XXII. bojne u Sokolcu. jačina 108, naoružanje: 54 puške, 5 strojopušaka, 3 strojnice, 7 strojosamokresa, 8 samokresa i 1 laki bacač.

Stožer XXIV. stajaće bojne u Rogatici, jačine 25, naoružanje 10 puš., 3 strojosamokresa, 8 samokresa. Stožerna sat u Rogatici, jačina 192, naoružanje: pušaka 159, 7 strojopušaka, 11 strojosamokresa, 5 samokresa, 1 bacač 46 mm. i 1 bacač 81 mm. 1. sat Rogatica, jačina 152, naoružanje: 99 pušaka, 8 strojopušaka, 1 strojnica, 7 strojosamokresa, 12 samokresa i 1 bacač 46 mm. 2. sat XXIV. bojne u Rogatici, jačine 165, naoružanje: 101 puška, 7 strojopušaka, 6 strojosamokresa, 14 samokresa i 1 bacač 46 mm. 4. sat XXIV. u Zepi, jačina 146, naoružanje: 96 pušaka, 7 strojopušaka, 2 strojnice, 14 strojosamokresa, 10 samokresa.

Stožer XXIX. stajaće bojne u Bugojnu, jačine 8, naoružanje: 1 strojosamokres. Stožerna sat XXIX. bojne u Bugojnu, jačine 124, naoružanje: 74 puške, 3 strojopuške. 1. sat XXIX. bojne u Bugojnu, jačina 179, naoružanje: 90 pušaka, 4 strojopuške, 1 samokres, 2 strojosamokresa. 2. sat XXIX. bojne u Bugojnu, jačine 127, naoružanje: 94 puške, 1 samokres, 3 strojosamokresa.

Stožer Kupreške bojne u Travniku, jačine 5, naoružanje: 1 strojosamokres, 2 samokresa. 1. sat u Travniku, jačine 142, naoružanje 131 puška, 3 strojosamokresa, 3 samokresa. 2. sat

⁴ topovska baterija

Kupreške bojne u Travniku, jačine 128, naoružanje: 99 pušaka, 2 strojopuške, 4 samokresa. 3. sat u Travniku, jačine 94, naoružanje: 70 pušaka, 1 strojopuška, 3 samokresa. 4. sat u Travniku, jačine 108, naoružanje: 96 pušaka, 1 strojopuška i 3 samokresa.

Stožer IV. bojne u Hadžićima, jačina 37, naoružanje: 27 pušaka, 1 strojosamokres i 1 samokres. 1. sat IV. bojne u Hadžićima, jačina 126, naoružanje 125 pušaka, 1 strojopuška, 1 samokres. 2. sat IV. bojne u Lepenici, jačina 112, naoružanje: 109 pušaka, 2 strojopuške, 1 strojosamokres. 3. sat IV. bojne u Kreševu, jačina 131, naoružanje: 130 pušaka, 2 strojopuške, 1 strojosamokres i 1 samokres. 4. sat IV. bojne u Brnjacima, jačine 124, naoružanje: 123 puške, 1 strojosamokres.

Stožer Posadne bojne u Sarajevu, jačina 24, naoružanje: 171 puška, 5 strojopušaka, 2 strojosamokresa i 2 samokresa. Stožerna sat, jačina 44, naoružanje: 12 pušaka, 1 strojosamokres, 2 samokresa. 1. sat, jačina 146, naoružanje: 143 puške, 4 strojopuške, 1 strojosamokres, 4 samokresa, 2 sat u Sarajevu, jačina 25, naoružanje: 24 puške, 4 strojopuške, 1 strojosamokres i 2 samokresa.

B. — Podhvati:

Tokom mjeseca lipnja 1944. god. dielovi ovoga sdruga vršili su svakodnevno prisilna izviđanja i vršili su podhvate sve do Drine.

U mjesecu lipnju izvršen je podhvat po dielovima o. s. na neprijateljske skupine u Srebrenici i Bratuncu.

Prilikom dnevnih izviđanja dolazilo se je u dodir sa neprijateljem, koji je svakom prilikom poražen uz osjetne gubitke.

Važniji događaji bili su sliedeći:

2. lipanj:

XXII. bojna, koja je krenula 31. svibnja 1944. iz Sokolca preko Devetaka, Džimrije, Plana, Podžeplja, Device, Štedra, Sućeske, Viogora pod vodstvom zapovjednika satnika Ante Caratana i dopukovnika Franje Sudara stigla je u Srebrenicu, bez dodira sa neprijateljem.⁵ Slabija skupina partizana istog dana na večer izvršila napad i pretrpila gubitke od 2 mrtva, među kojima je bio i komandant mjesta Srebrenice. Pri samome prodoru i protjerivanju partizana iz Srebrenice, zaplijenjeno je: 1 strojosamokres, 2 puške i 1 gorski kotao.

⁵ Na sektoru Srebrenice nalazili su se dijelovi 20. romanijske brigade 27. NOU divizije i Srebrenički NOP odred (vidi knj. 26, dok. br. 27, objašnjenje 8 i dok. br. 95).

3. lipanj:

XXII. bojna iz Srebrenice izvršila podhvati protiv parti' zanskih snaga u Bratuncu, odakle su partizani protjerani i razpršeni. U ovom podhvatu osobito se istakla 3. sat XXII. bojne.

4. lipanj:

U području Bratunac XXII. bojna izvršila je izviđanje i pretres zemljišta do Sućeske bez dodira sa neprijateljem. Jedan vod XXII. bojne, 2. sati iz Bugojna izvršio je izviđanje do Rogačića, gdje je stupio u borbu sa jakom partizanskim postrojbom, pred kojom se je nakon žilave jednosatne borbe povukao. Gubitak neprijatelja 2 mrtva i više ranjenih. Vlastiti gubitci: 1 vojničar ranjen.

5. lipanj:

Djelovi XXII. bojne izvršili su izviđanje do sela Ratkovići bez dodira sa neprijateljem. Na povratku partizani, koji su opsjedali Srebrenicu, napali su bojnu i u žestokoj borbi ostavili su na mjestu borbe 12 mrtvih partizana, od kojih je jedan komandant XX. partizanske brigade.⁶

6. lipanj:

Djelovi XXII. bojne krenuli su u izviđanje pravcem Stozersko — Moćevići — Magudovići — Sase — Bjelovac — Srebrenica. Ubijena tri partizana srebreničkog partizanskog odreda. Plijen: 1 engleska strojopuška, 1 strojosa mokres i pet pušaka.

7. lipanj:

Dio XXII. bojne u izviđanju u okolini Sućeske uništio je 3 partizana.⁷

8. lipanj:

Djelovi XXII. bojne iz Srebrenice, u izviđanju u okolini Sućeske, bez dodira sa neprijateljem.

11. lipanj:

1, 2, 3. i 4. sat XXII. bojne iz Srebrenice u podhvatu pravcem Zedansko — Sućeska — Bukovica, zadala je gubitke XX. partizanskoj Brigadi od 12 mrtvih (prebrojano). Vlastiti gubitci: 2 mrtva, 2 ranjena.

14. lipanj:

1. i 3. sat XXII. bojne iz Srebrenice, i prispjela 2. sat XXIV. bojne izvršila je izviđanje u pravcu jugoistoka do Sto-

⁶ U izvodu iz operacijskog dnevnika 27. NOU divizije od 26. juna 1944. piše da je borba vodena 4. juna i da je tom prilikom poginuo i zamjenik komandanta 20. NOU brigade Mihailo Bjelaković narodni heroj (vidi knj. 26, dok. br. 95). O Bjelakoviću opširnije vidi u Zborniku narodnih heroja Jugoslavije, str. 60.

⁷ Vidi knj. 26, dok. br. 95, objašnjenje 7.

žerska, Šubina, Poznanovića do Drine. Ubijena 4 partizana.
Plijen: 1 puška.

16. lipanj:

1. i 2. sat XXII. bojne iz Srebrenice, krenula u podhvati
čišćenja pravcem Gradno — Bukovik — Rosulje, 3. sat XXII.
bojne na Vel. Seoce, Cumavići, Babuljice, neprijatelj je bio
jako iznenaden i bježao je te je ubijeno 58 partizana a 42
ranjena. (Izkaz stanovnika). Plijen: 1 tal. bacač 80 mm, 1 pro-
tuoklopna puška, 6 strojopušaka, 25 pušaka, 300 mina za
mali bacač, 300 naboja engleskih, 2200 talijanskih naboja,
1000 naboja 7,9 mm, 1200 naboja 9 mm, 30 konja, 1 engl, stro-
josamokres te veliki broj stoke i velika količina žita. Vlastiti
gubitci: 3 ranjena.

U podhvatu vodenom protiv XX. partizanske brigade,
učestvovala je jedna sat XXIV. bojne u jačini 112 momaka.
Ista se je kretala pravcem: Srebrenica — Bajramovići — Han
(kota 786) — Bukovik, te kod Rosulja naišla na neprijatelja,
koji se odmarao. Iznenadnim napadom uspjelo je mnogo jačeg
neprijatelja (oko 350 ljudi) svrstanih u tri bataljona pokre-
nuti i potjerati. Neprijatelj je ostavio na bojištu 47 mrtvih
(prebrojano) a oko 60 ranjeno (procjenjeno).⁸ Cjelokupna
momčad sati pokazala je izvanrednu stegu, požrtvovnost i
borbenost, te je u žestokom naletu skršila ogorčeni otpor
mnogo jačeg neprijatelja. U podhvatu je zarobljeno: 1 bacač
81 mm, 1 talijanski sa 45 mina, 1 strojopuška sa 1112 na-
boja, 1 znakovni samokres »Valter« sa pet znakovnih na-
boja, 8 pušaka 7,9 mm, 5 pušaka engl., 1 pričuvna cijev za
engl, strojopušku, i 17 skladišta, u svakome po 32 naboja za
istu, 1 prič. cijev za strojopušku talijansku, 8 okvira, u sva-
kom po 7 naboja, za protuoklopnu pušku te 1600 naboja 9 mm
za strojosamokres. Vlastiti gubitci: 3 lakše ranjena.

17. lipanj:

U izviđanju i pretresu zemljišta do i oko Fojhara po
drugoj sati XXII. bojne raspršena je manja partizanska sku-
pina. Vlastiti gubitci 1 mrtav.

Obhodnja jedne sati XXIV bojne u jačini 20 boraca vr-
šila je razvidanje u selima Kovanju i Guždeljima, napadnuta
je od strane neprijatelja nepoznate jačine ali je neprijatelj raz-
bijen i rastjeran. Vlastitih gubitaka nije bilo.-

18. lipanj:

Obhodnja jedne sati XXIV bojne u jačini 22 boraca vr-
šila je razvidanje na području Ustiprače, Prosječeno, Borovac

⁸ Bliže o tome vidi knj. 26, dok. br. 95, objašnjenje 8 i knj. 27,
dok. br. 17.

i Miševine. Neprijatelj je protjeran. Neprijateljski gubitci 8 mrtvih i 3 ranjena. Vlastiti gubitci: 1 vojničar lakše ranjen.

19. lipanj:

Prilikom napada XX. i XVII. majevičke brigade sa jednim djelom proleterske brigade na Srebrenicu, jedna sat držala je postav na koti »Bojna« (vis 470), te uslijed sve težeg napada neprijatelja sa pritiskom na sat prema izdanoj zapovjedi pošla je neprijatelju za leda, time da ga izbaci sa postava, na kojem se utvrdio i spremao se na juriš da zauzme Srebrenicu. Sat se neopaženo privukla neprijatelju iza leda te u snažnom jurišu potjerala neprijatelja, koji je iznenaden uzmakao ostavivši na bojištu 62 mrtva (prebrojeno) i oko 70 ranjenih (procijenjeno).⁹ Među mrtvima pronađen je i komandant jednoga bataljona, kao i 3 politička komesara. Kliko se je saznalo neprijatelj je bio jak 350 boraca. Plijen: 1 laki bacač sa 20 mina, 1 strojopuška (zbrojovka), 1 pričuvna ciev za strojopušku sa 7 punih nizača, 1 pričuvna ciev za englesku strojopušku sa 8 punih skladišta, 1 pričuvna ciev za talijansku strojopušku sa 380 naboja za istu, 8 ručnih praski, 20 skladišta sa po 7 naboja za protuoklopnu pušku, te 1463 naboja za pušku 7.9 mm. Vlastitih gubitaka nije bilo.

20. lipanj:

XX.¹⁰ i XV.¹¹ partizanska Majevička brigada napala je na Srebrenicu. Odlučnim protunapadajima dijelova XXII. bojne i zaobilaženjem i udarom 2. sati XXIV. bojne u leda neprijatelja partizani su na mjestu borbe ostavili 45 mrtvih i oko 40 ranjenih.¹² Poslije ovih gubitaka neprijatelj je razpršen. Plijen: 1 mali bacač, 1 strojopuška i 14 pušaka. Vlastiti gubitci: 3 ranjena.

21. lipanj:

1. sat XXII. bojne izvršila je izviđanje do Joševe be dodira sa neprijateljem. 2. sat iste bojne bila je u izviđanju do Viogora i Slatine bez dodira sa neprijateljem.

23. lipanj:

Dijelovi sdruga iz Srebrenice krenuli su u podhvrat protiv XX. partizanske brigade i Romanijskog odreda. Jedan dio 2. sati krenuo je pravcem: Srebrenica — Bratunac — Halilovići — Petković — Dedići, a drugi dio pravcem: Srebrenica — Bu-

" Vidi knj. 26, dok. br. 99 i knj. 27, dok. br. 17.

¹⁰ U tekstu originala, preko brojki »21.1« napisano je: »XX« (vjerojatno se odnosi na 20. romanijsku NOU brigadu).

¹¹ Treba: XVII (17. majevička brigada). Petnaesta majevička brigada se u to vrijeme nalazila na sektoru Cajniča (vidi knj. 26, dok. br. 62).

¹² Napad na Srebrenicu izvela je 17. majevička brigada 38. NOU divizije u sadejstvu sa 20. romanijskom brigadom 27. NOU divizije (vidi knj. 26, dok. br. 99). Sedamnaesta majevička brigada je imala

dak — Čizmici — Radukići — Magašići — Šiljković. Nakon ob koljavanja neprijatelj je pružio žilav otpor i pretrpio gubitke od 54 mrtva (prebrojeno), 6 ranjenih (prebrojeno) i 4 zarobljena. Vlastiti gubitci: 1 dočastnik poginuo i 2 vojničara ranjena.

24. lipanj:

Jedna sat u jačini 108 boraca imala je podhvatz u pravcu: Srebrenica — Bratunac — Magašići — Brezak — Kravica, te kod Bačića naišla na neprijatelja koji je bio ukopan u rovovima, a osim toga ražestio se obranom iz crkve i iz samih kuća sa dominantnog položaja. Odmah se prešlo u napad te u 10 satnoj borbi prsa o prsa uspjelo je neprijatelja pokrenuti sa utvrđenog položaja i razpršiti ga sa postava. Neprijatelj je ostavio na položaju 11 mrtvih, 7 ranjenih, a osim toga zarobljeno je i 8 partizana. Ratni plien: 1 strojopuška, sa 4 skladišta za istu, 18 pušaka, 1 pričuvna ciev za englesku strojopušku, 1 poljska bolnica, te 50000 naboja 7.9 mm. Vlasti!; gubiteci: 1 dovodnik poginuo, 2 dovodnika teže ranjena i 1 dovodnik lakše ranjen.

Zasjeda u jačini od 12 ustaša XXIV. bojne postavljena je u samom predgradu Rogatice, mjesto zvani Kovanj. Ista je napadnuta toga dana od strane četnika. Jačina neprijatelja brojila je oko 80 ljudi. Pružena im je pomoć i odmah je neprijatelj raztjeran. Neprijatelj je izgubio 3 borca. Vlastiti gubiteci: 1 dovodnik poginuo.

26. lipanj:

Dielovi 2. sati XXIX. bojne iz Bugojna izvršili su izvidanja do sela Rogožac¹³ (6 km. s. od Bugojna), gdje je u 23 sata napadnut od jake skupine partizana. Nakon žilave jednosatne borbe odjel se povukao pred nadmoćnim neprijateljem. Neprijateljski gubiteci: 2 mrtva (prebrojeno). Vlastiti gubiteci: 1 ranjen. Utrošeno streljiva 300 kom. 7.9. mm.

Angloamerički lovački zrakoplovi napali su Bugojno i postave XXIX. bojne bez učinka.

29. lipanj:

Izvidački odjel u jačini 1 voda 2. sati XXII. bojne iz Srebrenice u izvidanju do Pirina" zarobio je 1 partizana.

Zapovjednik, dopukovnik

(Bogdanić)

Bogdanić¹⁵

3 mrtva, 8 ranjenih i 9 nestalih. Opširnije o tome i o gubicima 20. romanjske brigade vidi knj. 27, dok. br. 17 i 19.

¹³ To mjesto nije nadeno na karti 1 : 100.000. Odnosi se, vjerojatno, na s. Ragušu.

¹⁴ To mjesto nije nadeno na karti 1 : 100.000. Odnosi se, vjerojatno, na s. Karinu.

»* Delko

IZVJEŠTAJ OPERATIVNOG ODJELA MINISTARSTVA ORUŽANIH SNAGA NDH OD 11. SEPTEMBRA 1944. O BORBAMA OKO KONJICA I KISELJAKA¹

Vojnička tajna

**DNEVNO IZVJEŠĆE Ia BROJ 255/44
OPERATIVNOG ODJELA MINISTARSTVA ORUŽANIH SNAGA
11.IX 1944 g.**

I OBĆI PREGLED:

Jak napadaj na Konjic,-' poslie trodnevnih napada nepr. zrakoplovstva na isto mjesto.

II PODRUČJA:

Zenica — Fojnica:

7.IX miniran je i oštećen most kod Kaknja.

Na odsjeku Kakanj — Catići vode se borbe s odmetnicima.

Jake neprijateljske snage napadaju Kiseljak³ i Bussovaču⁴ (16 km i. i 16 km s. Fojnice). Borbe su u toku.

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Muzeju narodnog oslobođenja u Zagrebu, a mikrofilm u Arhivu VII, reg. br. MNO Zagreb-4, sn. br. 447 — 449.

² i ⁵ Napad na Konjic, 9. septembra 1944, izvršili su tri bataljona 17. krajiski i 2. bataljon 9. krajiske brigade 10. NOU divizije. Napad nije uspio, jer su to uporište fortifikacijski utvrdeno, branile jače neprijateljske snage (dijelovi 2. gorske pukovnije 2. gorskog zdruga i 9. posadnog zdruga). Blize o tome vidi: dok. br. 165 i u Arhivu VII: reg. br. 52/3, k. 854 (izvještaj Štaba 10. NOU divizije od 7. oktobra 1944), reg. br. 49/3, k. 834 (izvještaj Štaba 9. krajiske NOU brigade »Simo Šolaja« od 3. oktobra 1944), reg. br. 48/3, k. 854 (izvještaj Štaba 17. krajiske NOU brigade od 1. oktobra 1944), reg. br. 1/11, k. 111 (operacijski dnevnik 9. posadnog zdruga) i mikrofilm NAV-N-T-311, reg. br. F-193, snimak br. 358 (dnevni izvještaj Grupe armija »F« od 9. septembra 1944).

³ Prema izvještaju Štaba 7. krajiske NOU brigade od 4. oktobra 1944 (Arhiv VII, reg. br. 51/3, k. 854) 1. bataljon ove brigade zauzeo je 9. septembra uporište Gromiljak i produžio gonjenje neprijatelja prema Kiseljaku. U borbama oko Kiseljaka učestvovao je i 3. bataljon 9. krajiske NOU brigade, pošto je 6. septembra zauzeo Krešovo. Neprijatelj je u tim borbama imao 35 mrtvih i 40 ranjenih. Opširnije o tome vidi: dok. br. 55 (objašnjenje 23. i 24); u Arhivu VII: reg. br.

Konjic:

9.IX u 2300 sati jake part. snage započele su napadaj na Konjic. Borbe još traju. Pojedinosti nisu poznate, jer su sve veze prekinute.⁵

Istog dana naletio je na minu oklopni vlak kod Kojnica koji je bio upućen u pomoć napadnutoj posadi.

U ovim borbama poginula su 24 domobrana, a velik broj ih je ranjen.

Djelat, nepr. zrakopl.:

5., 6. i 7.IX skupine od 4 — 9 nepr. zrakoplova bombardovali su tri puta Konjic, jednom Bradinu i želj. prugu kraj Konjica. Porušeno je nekoliko kuća, oštećen kameni most u Konjicu te želj. pruga. Poginulo je 8 grad. osoba i 3 domobrana, a ranjeno 30 osoba i 14 domobrana.

ZA POGLAVNIKA I ZA DOM SPREMNI!

Po nalogu
Glavara glavnostožernog ureda
Pročelnik operativnog odjela
glavnostožerni pukovnik
(Helbich)
Helbich

(M. P.)

51/3, k. 854 (izvještaj Štaba 7. krajiške NOU brigade od 4. oktobra) reg. br. 49/3, k. 854 (izvještaj Štaba 9. krajiške NOU brigade »Simo Šolaja« od 3. oktobra 1944).

⁴ Napad na Busovaču, 8. septembra 1944. izvršio je 2. bataljon 7. brigade. Pri tome je zapalio željezničku stanicu i uništio sva postrojenja. Neprijatelj se zadržao u većem betonskom bunkeru, koji naše jedinice, ne raspolažući oružjem većeg probognog dejstva, nisu mogle savladati. U toj akciji 2. bataljon je imao 2 mrtva, dok su gubici neprijatelja nepoznati (vidi Arhiv VII, reg. br. 51/3, k. 854: izvještaj Štaba 7. krajiške NOU brigade od 4. oktobra 1944).

IZVJEŠTAJ OPERATIVNOG ODJELA MINISTARSTVA ORUŽANIH SNAGA NDH OD 12. SEPTEMBRA 1944. O BORBAMA OKO PRIJEDORA, KISELJAKA I BUGOJNA¹

Vojnička tajna

**DNEVNO IZVJEŠĆE Ia BROJ 256/44.
OPERATIVNOG ODJELA MINISTARSTVA ORUŽANIH SNAGA
12.IX 1944 god.**

I OBCI PREGLED:

Žestoke borbe u području Bos. Novog.

Ljubija po zapoviedi napuštena.

Posada Bugojna povukla se pred nadmoćnjim neprijateljem u Travnik.

Odbijeni napadaji na Konjic i Kiseljak.

Nastavlja se razaračka djelatnost partizana na želj. pruge.

Brojni manji napadaji nepr. zrakoplovstva na: Sinj, Rijeku Dubrovačku, Markovac (podr. Našica), Bihać i Biograd, te želj. i plovne objekte.

II PODRUČJA:

Bos. Novi:

Uslied pada Prijedora² i neprestanog jakog pritiska neprijatelja na uporište rudnik Ljubija (8 km j.z. Prijedora) posada³ rudnika Ljubija probila se po nalogu uz težke borbe u Bos. Novi.

Nastavlja se jak nepr. pritisak na Bos. Novi.⁴ Poduzete su mjere osiguranja tog mesta i želj. pruge do Bos. Novog. Ponovno zaposjednuto s. Rudice (6 km j. Bos. Novog). Upućena su pojačanja i izvršena obskrba strjevljivom pomoću zrakoplova.

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Muzeju narodnog oslobođenja u Zagrebu, a mikrofilm u Arhivu VII, reg. br. MNO Zagreb-4, sn. br. 450 — 452.

² Prijedor je oslobođen 6. septembra 1944 (vidi dok. br. 58).

³ Riječ je o Borbenoj grupi »Arent« (vidi dok. br. 58, objašnjenje 20).

⁴ Vidi dok. br. 182.

Bugojno:

Nakon odlaska Niemaca iz Bugojna ustaška posada morala se povući pred premoćnim neprijateljem u Travnik.⁵

Fojnica — Konjic:

Odbijeni su opetovani napadaji partizana na Konjic i Kiseljak (16 km i. Fojnice). Naše postrojbe postigle su ovdje podpun obranbeni uspjeh.⁶

Djelat, vlast, zrakopl.:

11.IX naše zrakoplovstvo izviđalo područje Srebrenice, zatim izvršilo obskrbu strjeljivom posade u Virovitici te prienos novca, pošte, izvješća i vojničkih osoba.

Djelat, nepr. zrakopl.:

10.IX nepr. zrakoplovi napali su bombama Bihać. Šteta je neznatna, jedna osoba poginula.

Obćenito:

Osobitosti:

Dogodaji na želj. prugama:

10.IX u 1920 sati između ž.p. Konjic i Lisičići našao je na minu oklopni vlak. Pojedinosti nisu javljene. Istog dana minirana je pruga na 8 mesta između Konjica i Podorašča.

ZA POGLAVNIKA I ZA DOM SPREMNI!

Po nalogu
Glavara glavnostožernog ureda
Pročelnik operativnog odjela
glavnostožerni pukovnik
(Helbich)
(M. P.) Helbich

⁵ Bugojno je 9. septembra 1944. zauzeo 4. bataljon 7. krajške brigade 10. NOU divizije. U borbi za to mjesto je ubijeno 5 i ranjeno 7 ustaša iz sastava 5. bojne 1. stajaćeg djelatnog ustaškog zdruga. Bliže o tome vidi dok. br. 1, objašnjenje 8. i dok. br. 157 i u Arhivu VII: izvještaj Štaba 7. brigade od 4. oktobra 1944 (reg. br. 51/3, k. 854), izvještaje Zapovjedništva 5. oružničke pukovnije od 26. septembra, 10. i 11. oktobra 1944 (reg. br. 16/3-6 i 17/3, k. 149e, reg. br. 27/12, k. 149c) i izvještaj Stožera 1. ustaškog stajaćeg djelatnog zdruga od 4. novembra 1944 (reg. br. 9/1-94, k. 58).

⁶ Vidi dok. br. 164.

IZVJEŠTAJ OPERATIVNOG ODJELA MINISTARSTVA ORUŽANIH SNAGA NDH OD 16. SEPTEMBRA 1944. O BORBAMA OKO TRAVNIKA¹

Vojnička tajna

**DNEVNO IZVJEŠĆE Ia BROJ 260 44
OPERATIVNOG ODJELA MINISTARSTVA ORUŽANIH SNAGA
16.IX 1944 god.**

I OBĆI PREGLED:

Cazin povraćen.
Žestoke borbe u području Travnika.
Manji napadaj neprijateljskih zrakoplova na Bradinu.

II PODRUČJA:

Cazin:

Neprijatelj ugrožava obskrbnu cestu sjeverno Bihaća.

14.IX u 1500 sati ponovno je oslojen Cazin, kojeg su naše postrojbe 13.IX bile morale napustiti pod pritiskom jakih neprijateljskih snaga.²

Travnik:

Slaba posada Busovače (22 km j.i. Travnika) morala se 13.IX povući u Vitez (12 km j.i. Travnika) pred premoćnim i dobro naoružanim neprijateljskim snagama.³

Poduzeti protivnapadaj naišao je na jak odpor premoćnog neprijatelja.

Jake neprijateljske snage napale su uporište Vitez, te je posada povučena u Travnik.⁴

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Muzeju narodnog oslobođenja u Zagrebu, a mikrofilm u Arhivu VII, reg. br. MNO Zagreb-4, sn. br. 463 — 465.

² Bliže o borbama oko Cazina vidi tom V, knj. 33, dok. br. 131, objašnjenje 6.

³ Busovaču su zauzeli 1. i 4. bataljon 9. krajiške NOU brigade »Simo Šolaja«. Bliže o tome vidi izvještaj štaba ove brigade od 3. oktobra 1944 (Arhiv VII, reg. br. 49/3, k. 854).

⁴ U širem rejonu Travnika u to vrijeme dejstvovali su dijelovi 7. i 9. krajiške NOU brigade. Oni su 13., 14. i 15. septembra 1941. vodili

Poduzete su protumjere iz Zenice i Travnika.⁵

Napadaji na Travnik odbijeni su.

Djelat, nepr. zrakopl.:

**14.IX šest neprijateljskih zrakoplova bacilo je oko
30 bombi na Bradinu. Gubitaka i štete nije bilo.**

Obćenito:

U području Tarčina i Sinja u toku manjih djelatnosti ubijeno je 11 partizana, 12 je ranjeno i 2 su zarobljena. Zaplijenjeno je 19 pušaka, 2 strojopuške, 2 strojnice.

ZA POGLAVNIKA I ZA DOM SPREMNI!

Po nalogu

Glavara glavnostožernog ureda

Pročelnik operativnog odjela

glavnostožerni pukovnik

(Helbich)

Helbich

(M. P.)

borbe oko Turbeta, Han-Kuinpanije i željezničke stанице Bila. Dijelovi 7. krajiske NOU brigade U- i 3. bataljon) 13. septembra su bili napadnuti kod Viteza. Opširnije o tome vidi u Arhivu VII izvještaje: Staba 10. NOU diviziije od 7. oktobra (reg. br. 52/3, k. 854), Staba 7. krajiske NOU brigade od 4. oktobra (reg. br. 51/3, k. 854) i Staba 9. krajiske NOU brigade »Simo Šolaja« od 3. oktobra 1944 (reg. br. 49/3, k. 854). U bojnoj relaciji Stožera 1. ustaškog stajalnog zdruga od 4. novembra 1944 (vidi Arhiv VII, reg. br. 9/1—94, k. 58) o tome se kaže: da je 12. septembra »uslijedio jači pritisak odmetnika na Vitez«; da je upućena 1. sat 5. bojne u pomoć posadi u Vitezu i da su 13. septembra »na juriš zauzete uzvisine koje dominiraju nad sa-mim mjestom«.

⁵ Na prostoru Kiseljak — Busovača — Vitez je u to vrijeme, prema dnevnom izvještaju Grupe armija »F« od 17. i 19. septembra 1944, upućen 105. izvidački bataljon 5. SS brdskog armijskog korpusa (vidi Arhiv VII, mikrofilm NAV-N-T-311, reg. br. F-193, sn. br. 678 — 684). Bataljon se do tada nalazio u Mostaru (vidi dnevni izvještaj Grupe armija »F« od 12. septembra 1944, u Arhivu VII, mikrofilm NAV-N-T-311, reg. br. F-193, sn. br. 487 i dok. br. 126, objašnjenje 10. u ovoj knjizi).

**IZVJEŠTAJ 3. ZBORNOG PODRUČJA OD 16. SEPTEMBRA
1944. O STANJU NA PODRUČJIMA TRAVNIKA, ZENICE, KI-
SELJAKA I GACKA'**

III. ZBORNO PODRUČJE
Op. br. 647/taj.

DNEVNO IZVIEŠCE OD 16.IX 1944
(Oznake po karti 1 : 100.000)

I. 1. Gacko zauzeli komunisti. Oko Travnika prikupljanje neprijatelja. Većina Brzog zdruga u Travniku prešla na stranu neprijatelja. U Grudi 32 ustaše prebjegli komunistima. U Zenici Njemci razoružali pripadnike hrvatskih oruž. snaga. Bradina bombardirana bez učinka.

2. Pojedinosti:

a) *Područje Travnik:*

Komunisti vrše obkoljavanje Travnika.² Iz stožera Brzog zdruga, 3. bojne, ciela 7. sat II. bojne i iz 3. voda 8. sati i iz I. bitnice 8. posad. zdruga, 19 častnika sa većinom dočastnika i domobrana prebjeglo na stranu partizana tako, da je od Brzog zdruga ostalo još svega 6 častnika, 2 sudca, 1 obskrbnik, 2 liečnika i 160 domobrana.³ Poduzete mjere za povraćaj morala i stege kod ostatka zdruga.

b) *Područje Zenica:*

Prema izviešću dojavnog središta 15.IX. Njemci u Zenici razoružali su sve domobrane u Zenici iz do sada nepoznatog razloga.⁴ Zapoviedena provjera.

c) *Područje Kiseljak:*

Prema izviešću I ust. zdruga⁵ 9.IX u borbama oko Kiseljaka pao je navodno oko 130 komunista, što nije podpuno ustanovljeno.⁶

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 14/3, k. 60.

² Vidi dok. br. 166.

³ Opširnije o tome, vidi dok. br. 126.

⁴ Vidi objašnjenje 10. u dok. br. 126.

⁵ Riječ je o 1. ustaškom stajaćem djelatnom zdrugu.

⁶ Iz izvještaja Štaba 7. krajške NOU brigade od 4. oktobra 1944. vidi se da je te borbe vodio njen 1. bataljon. On je 9. septembra, po zauzimanju Gromiljaka, izvršio napad na Kiseljak, ali ga nije mogao zauzeti. Tom prilikom bataljon je imao 1 mrtvog i 2 ranjena. (Vidi Arhiv VII, reg. br. 51/3, k. 854.)

d) Područje Sokolac — Rogatica:

13. IX u borbi kod Sumbulovca (6 km s. od Pala) ustaše su ubile 42 četnika. U borbama u području Goražde dielovi V bojne 8 pos. zdruga 11.IX nanieli su četnicima gubitke u mrtvima i ranjenima, koji nisu točno ustanovljeni, a od vlastitih 4 mrtva i 7 ranjenih.

Zbog ubistva 15 Njemaca 13.IX u području Mesića (6 km j. od Rogatice) od strane četnika, po nalogu Njemaca izvršene odmazde nad četničkim selima Ferizovići — Vragolovi (2—5 km. z. od Rogatice), te u području oko Goražde i Mesića. Potankosti odmazde nisu javljene.

14.IX kod Mesića u sukobu sa četnicima 2 ustaše ranjena i 8 četnika mrtvih.

e) Područje Gacko:

Prema naknadnim viestima 1.IX. nakon napuštanja Gacka od strane Njemaca, četnici zauzeli Gacko, ali su ih komunisti napali i zauzeli Gacko.⁷

31-VIII. kod Gacka ubijen je iz puške prič. satnik Tanović Demo," zapovednik III bojne 9. ust. staj. zdruga i odneseno mu je 3 miliona kuna. Ovo ubojstvo izvršili su prapadnici njegove bojne.

f) Područje Konavle:

Prema naknadnim viestima dielovi jedne ust. sati 9. ust. zdruga u Konavljima iznenadnim prepadom zarobili su jednog engleskog časnika, 2 engleska vojnika i 2 komunista, ranili 15 engleskih vojnika i ubili 8 engleskih vojnika i 1 komunistu. Iz iste ove ust. sati 3.IX 32 ustaše prebjegle na stranu komunista.

g) Područje Bileće:

U području Bileće 2.IX. u borbi sa komunistima četnici su imali 6 mrtvih i 11 ranjenih.⁸

⁷ Gacko je 2. septembra 1944. oslobođila 11. hercegovačka NOU brigada (Vidi dok. br. 18).

⁸ U Abecednom kazalu Ministarstva oružanih snaga NDH za 1943 (Arhiv VII), str. 986, piše: Tanović Đemo.

⁹ Napad na Bileću, koju je branilo oko 1000 četnika Trebinjskog četničkog korpusa, izvršili su 2/3. septembra 10. hercegovačka NOU brigada i 2. bataljon 12. hercegovačke NOU brigade, ali je tom prilikom nisu uspjeli zauzeti. Bliže o tome vidi u Arhivu VII: zapovijesti Štaba 10. hercegovačke NOU brigade od 1. septembra (reg. br. 9-15/1, k. 1148 II) i 2. septembra (reg. br. 9-16/1, k. 1148II) i relaciju ćvoga štaba od 9. oktobra 1944 (reg. br. 9/1, k. 1148II), kao i naredenje Štaba 2. korpusa NOVJ od 3. septembra 1944 (reg. br. 26/4, k. 1144I). Bileća je, u ponovljenom napadu, poslije višednevnih borbi, konačno oslobođena 2. oktobra 1944 (vidi dok. br. 127).

3) *Namjera: Poduzimanje mjera za osiguranje želj. pruge i popravak iste.*

II. *Vlastito zrakoplovstvo nije djelovalo.*

14.IX. 6 neprijateljskih bombardera bacili su oko 30 bombi na Bradinu bez učinka.

Osobitosti:

15.IX. Njemci su u Sarajevu uhitali nekoliko desetina istaknutijih i videnijih pravoslavaca.

III. *Bez promjene.*

IV. *Vlastiti gubici: Jedan ust. častnik i 4 domobrana mrtvi, 7 domobrana i 2 ustaše ranjeni, 19 častnika i većina dočastnika i domobrana brzog zdruga i 32 ustaše 9. ust. zdruga prebjegli komunistima.*

Neprijateljski: 50 četnika mrtvih, 130 komunista mrtvih (proc.),¹⁰ komunista i 8 engleskih vojnika mrtvi, 15 engleskih vojnika ranjeno, 1 engleski častnik, 2 vojnika i 2 komunista zarobljena.

Vrieme: Oblačno i kišovito.

ZA POGLAVNIKA I ZA DOM SPREMNI!

**Zapovjednik general
Markulj¹¹**

(M. P.)

¹⁰ Procijenjeno
" Ivan

IZVJEŠTAJ OPERATIVNOG ODJELA MINISTARSTVA ORUŽANIH SNAGA NDH OD 17. SEPTEMBRA 1944. O BORBAMA OKO TRAVNIKA, TUZLE I KONJICA'

Vojnička tajna

**DNEVNO IZVJEŠĆE Ia BROJ 261/44
OPERATIVNOG ODJELA MINISTARSTVA ORUŽANIH SNAGA
17.IX 1944 god.**

I OBĆI PREGLED:

Uspjeh u borbama kod Đakova.¹
Žestoke borbe u području Travnika. Posada Turbeta povučena u Travnik.
Tuzla jako ugrožena.³
Uporište Perkovići napušteno.⁴
Manji napadaji nepr. zrakoplova na želj. postrojena u području Dubrovnika — Trebinja.
Jedan neprijateljski zrakoplov oboren.

II PODRUČJA:

Travnik:

Pod pritiskom jakih nepr. snaga posada Turbeta (7 km z. Travnika) povukla se u Travnik.⁵
Jake part. snage okupljaju se oko Travnika s namjerom napadaja na grad.⁶

¹ Original (pisan na mašini latinicom) u Muzeju narodnog oslobođenja u Zagrebu, a mikrofilm u Arhivu VII, reg. br. MN04, sn. br. 466-468.

* Opširnije o tome vidi tom V, knj. 33, dok. br. 132, objašnjenje 1.

⁵ Tuzla je oslobođena 17. septembra 1944. Opširnije o tome vidi dok. br. 79.

⁴ Vidi tom V, knj. 33, dok. br. 132, objašnjenje 4.

⁵ Posadu Turbeta je činila 3. satnija 5. bojne 1. stajaćeg djelatnog ustaškog zdruga. U borbama za Turbe (od 11. do 14. septembra 1944) 4. bataljon 7. krajiske NOU brigade uspio je da potisne ustaše i da zauzme to mjesto 13. septembra. Tom prilikom je ubijeno 5 i ranjeno 12 ustaša, dok je 1 zarobljen. Opširnije o tome vidi u Arhivu VII izvještaje: Štaba 7. NOU brigade od 4. oktobra 1944 (reg. br. 51/3, k. 854), Stožera 1. ustaškog stajaćeg djelatnog zdruga od 4. novembra 1944 (reg. br. 9/1-94, k. 58) i Zapovjedništva 5. oružničke pukovnije od 10. i 11. oktobra 1944 (reg. br. 27/12, k. 149c, reg. br. 17/3, k. 149e).

• Vidi dok. br. 126.

U borbama u području Viteza i Busovače (12 i 22 km j.i. Travnika) palo je 27 partizana, dok je 21 domobran ranjen.

Kakatij — Vareš:

U Kakanju se nalaze partizani. Ustaše se još drže na želj. postaji Kakanj.⁷

Vareš je opkoljen od partizana i četnika.

Izt. Bosna:

U podhvatu jedne naše bojne 15.IX u području Međića (4 km j. Rogatice) palo je 8 četnika dok su 2 ustaše ranjeni.

U području Rogatice i Goražde četnici okupljaju jake snage s vjerojatnom namjerom napadaja na ta mjesto.⁸

Konjic:

Napadaj partizana na uporište Lisičići kod Konjica odbijen je 15.IX usredotočenom vatrom branioca.⁹

Gacko:

Partizani su ušli u Gacko.¹⁰ Pojedinosti nisu poznate.

Obćenito:

9.IX prilikom odbijanja neprijateljskih napadaja na Kiseljak i borbi oko Kiseljaka palo je oko 130 partizana.¹¹

ZA POGLAVNIKA I ZA DOM SPREMNI!

Po nalogu

Glavara glavnostožernog ureda

Pročelnik operativnog odjela

glavnostožerni pukovnik

(Helbich)

(M. P.)

Helbich

⁷ Prema dok. br. 144 u ovoj knjizi, Kakanj je 10. septembra 1944 zauzela 3. četa Visočko-fojničkog NOP odreda.

» Bliže o tome vidi Arhiv VII, reg. br. 9/1-94, k. 58, bojnu relaciju 1. ustaškog stajaćeg djelatnog zdruga od 4. novembra 1944. godine.

» Prema izvještaju Staba 17. krajiške NOU brigade od 1. oktobra 1944 (vidi Arhiv VII, reg. br. 48/3, k. 854), oko toga mjesta je 14. septembra vodio borbu 2. bataljon te brigade. Tom prilikom su ubijena 3 i ranjena 4 neprijateljska vojnika. Bataljon nije imao gubitaka.

¹⁰ Gacko je oslobođeno 2. septembra 1944 (vidi dok. br. 18).

¹¹ Ti podaci nisu tačni. Bliže o tim gubicima vidi dok. br. 167, objašnjenje 6.

IZVJEŠTAJ OPERATIVNOG ODJELA MINISTARSTVA ORUŽANIH SNAGA NDH OD 19. SEPTEMBRA 1944. O BORBAMA NA PODRUČJU BANJE LUKE, BIHAĆA, DOBOJA I NEVESINJA¹

Vojnička tajna

**DNEVNO IZVJEŠĆE Ia BROJ 263/44.
OPERATIVNOG ODJELA MINISTARSTVA ORUŽANIH SNAGA
19.IX 1944 god.**

I OBOI PREGLED:

Odbijeni su napadaji na Banju Luku, te u području Dervente i kod D. Vaganca (poručje Bihaća).
Žestoke borbe kod Pazarića (područje Sarajeva).²
Napadaji nepr. zrakoplova na Osijek, Vinkovce i Petrovaradin.

II PODRUČJA:

Bihać:

Odbijeno je nekoliko neprijateljskih napadaja na Vaganac (14 km s.z. Bihaća) uz 17 poginulih partizana.¹ Uništena su 1 talijanska oklopna kola i zaplijenjen: 1 p.o. top, 1 bacac, 1 strojnica i 1 samokres.

Banja Luka:

Noću 16/17.IX odbijen je jači napadaj partizana na Banju Luku.⁴ Neprijateljski gubitci nisu poznati. Vlastiti gubitci: 1 poginuo i 4 ranjena.

Doboj:

Odbijeni su napadaji neprijatelja na želj. prugu kod Dervente.

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Muzeju narodnog oslobođenja u Zagrebu, a mikrofilm u Arhivu VII, reg. br. MNO Zagreb-4, sn. br. 472—474.

² i ⁵ Vidi dok. br. 55, objašnjenje 5.

® Vidi tom V, knj. 33, dok. br. 134, objašnjenje 2.

⁴ Direktan napad na Banju Luku otpočeo je 18. septembra 1944. Opširnije o borbama za to mjesto vidi dok. br. 80.

Sarajevo:

Noću 17/18.IX jake nepr. snage napale su uporište Pazarić (22 km j.z. Sarajeva). Odmetnicima je uspjelo prodrijeti u mjesto i opljačkati skladište hrane, dok se obrana još uvek drži u bunkerima i daje jak odpor, podpomognuta topničkom vatrom iz Tarčina (26 km j.z. Sarajeva).⁵

Prigodom izvidanja kod s. Vlahovića (12 km j.i. Sarajeva) došlo je do borbe s četnicima, pri čemu je palo 5 i ranjeno 6 četnika. Vlastitih gubitaka nije bilo.

Istočna Bosna:

Jake četničke snage nadiru s juga za njemačkim postrojbama, koje napuštaju područje čajniča, Foče i Goražde.®

Odbijen je napadaj neprijatelja na Praču (20 km i. Rogatice).⁷

Nevesinje:

U području zapadno Nevesinja vode se manje borbe s neprijateljem.⁸

Ustanovljena je jača skupina četnika u području j.i. Trebinja.⁸

Dogadjaji na želj. prugama:

Popravljena je želj. pruga od Bos. Broda do Visokog.

Istog dana u 1247 sati između ž.p. Volinja i Dobr-Ijina na pruzi Sunja — Bos. Novi neprijateljski zrakoplovi bombardirali su most na r. Uni i djelomično porušili.

"Riječ je o izvlačenju dijelova njemačke 7. SS brdske dobrovoljačke divizije »Princ Eugen«, dok su u tome djelu jugoistočne Bosne dejstvovali četnici Romanjiskog i Drinskog četničkog korpusa, pa je o njima vjerovatno i riječ. Vidi ratni dnevnik 7. SS lovačkog pionirskog bataljona 7. SS brdske dobrovoljačke divizije »Princ Eugen« (Arhiv VII, mikrofilm NAV-N-T-354, reg. br. F-146, snimak br. 3786819 — 3786832).

⁷ Bliže o borbama između ustaša i četnika na sektoru Rogatica — Mesiće u to vrijeme vidi u Arhivu VII: bojnu relaciju Zapovjedništva 1. stajačeg djelatnog ustaškog zdruga od 4. novembra 1944 (reg. br. 9/1-94, k. 58 i izvješće Zapovjedništva 5. oružničke pukovnije od 26. septembra 1944 (reg. br. 16/3, k. 149e).

⁸ Vidi dok. br. 76 i 98.

• Opširnije o tome vidi dok. br. 94.

17.IX na pruzi Brod — Sarajevo minirana su 2 mesta između ž.p. Modrinje i Kakanj i Podlugovi — Visoko.

ZA POGLAVNIKA I ZA DOM SPREMNI!

Po nalogu
Glavara glavnostožernog ureda
Pročelnik operativnog odjela
glavnostožerni pukovnik
(M. P.) (Helbich)
Helbich

BR. 170

IZVJEŠTAJ OPERATIVNOG ODJELA MINISTARSTVA ORUŽANIH SNAGA NDH OD 20. SEPTEMBRA 1944. O BORBAMA ZA BANJU LUKU¹

Vojnička tajna

**DNEVNO IZVJEŠĆE Ia BROJ 264/44
OPERATIVNOG ODJELA MINISTARSTVA ORUŽANIH SNAGA
20.IX 1944 god.**

I OBĆI PREGLED:

Težke obrambene borbe u Banjoj Luci i kod Bos. Gradiške.

II PODRUČJA:

Banja Luka:

18.IX u 2000 sati odpočeo je velenapadaj partizana na Banja Luku i istovremeno na Bos. Gradišku i uporište Laktaši.

Težke obrambene borbe vodene su cielu noć 18/19. i 19.IX.

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Muzeju narodnog oslobođenja u Zagrebu, a mikrofilm u Arhivu VII, reg. br. MNO Zagreb-4, sn. br. 475—477.

I na uzletištu² se vode težke borbe. Slaba posada uzletišta odupire se hrabro napadaču, čija se jakost ceni na 800—1.000 boraca.

Upućene snage za odterećenje Banje Luke vodile su do podne 19.IX borbe 3 km j. Bos. Gradiške.

Postrojbe hrvatsko-njemačkog oružničtva iz uporišta na cesti Bos. Gradiška — Banja Luka probijaju se 19.IX od podne u smjeru uzletišta.

Posada Banje Luke nastavlja teške obrambene borbe u bunkerima u središtu grada.³

Događaji na želj. prugama:

Noću 17/18.IX porušena je pruga kod Dervente i minirana su 3 mosta.

ZA POGLAVNIKA I ZA DOM SPREMNI!

Po nalogu
Glavara glavnostožernog ureda
Pročelnik operativnog odjela
glavnostožerni pukovnik
(Helbich)
(M. P.) Helbich

BR. 171

IZVJEŠTAJ OPERATIVNOG ODJELA MINISTARSTVA ORUŽANIH SNAGA NDH OD 21. SEPTEMBRA 1944. O BORBAMA OKO TRAVNIKA I BANJE LUKE¹

Vojnička tajna

DNEVNO IZVJEŠĆE Ia BROJ 265/44.
OPERATIVNOG ODJELA MINISTARSTVA ORUŽANIH SNAGA
21.IX 1944 godine.

I OBĆI PREGLED:

Posada Banje Luke hrabro odbija nepr. napadaje.
Travnik ugrožen.

^s Riječ je o aerodromu Zalužani.

¹ Opširnije o borbama za Banju Luku vidi dok. br. 80.

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Muzeju narodnog oslobođenja u Zagrebu; a mikrofilm u Arhivu VII, reg. br. MNO Zagreb-4, sn. br. 478—480.

**Uspjeh u obrani uporišta u području Sarajeva.
Manji napadaji nepr. zrakoplova na Zemun i šire
područje Dubrovnika.**

II PODRUČJA:

Travnik:

**Neprijateljski pritisak u području Travnika i na
samo mjesto postaje sve jači.²**
Sarajevo:

**Jake neprijateljske snage obkolile su Vareš (34 km
s.z. Sarajeva). Hrabra posada odbila je zahtjev neprijate-
lja za predaju, te nastavila neravnu borbu odbivši do
sada sve neprijateljske napadaje.**

Istočna Bosna:

**Jače četničke snage došavši iz Crne Gore nadiru od
Osječana (12 km j.z. Rogatice) u smjeru Romanije pl.
Banja Luka:**

**Nastavljuju se žestoke borbe u području Banje Luke. Posada se hrabro drži u uporištima u središtu grada
i kod državne krugovalne postaje. Upućena pojačanja
vode teške borbe 3 km j. Klašnica (16 km s.s.i. Banje
Luke).³**

Obćenito:

**19.IX napali su partizani iz zasjede naš teretni samovoz
kraj Mostara i ubili 2 pripadnika Orsa⁴ i 1 putnika, a 2
pripadnika Orsa i 2 putnika ranili.**

ZA POGLAVNIKA I ZA DOM SPREMNI!

**Po nalogu
Glavara glavnostožernog ureda
Pročelnik operativnog odjela
glavnostožerni pukovnik
(Helbich)
Helbich**

(M. P.)

² Opširnije o borbama oko Travnika vidi dok. br. 126.

» Vidi dok. br. 80.

⁴ Riječ je o pripadnicima oružničkih žandarmerijskih snaga.

BOJNA RELACIJA STOŽERA I. USTAŠKOG STAJAĆEG DJELATNOG ZDRUGA OD 21. SEPTEMBRA 1944. DOSTAVLJENA OPERATIVNOM ODJELU GLAVNOG STOŽERA ORUŽANIH SNAGA NDH O DEJSTVIMA U JULU NA PODRUČJU SOKOLCA, HADŽICA I BUGOJNA¹

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
USTAŠKA VOJNICA
STOŽER
I. STAJAĆEG DJELATNOG SDRUGA
ZAPOVJEDNI SKUP
Broj 2113/taj. sa _____ priloga
U Sarajevu dne 21-IX 1944

Predmet: Bojna relacija za mjesec
srpanj 1944. god.—

DIO PRVI

- GLAVNOM STOŽERU ORUŽANIH SNAGA (OPER. ODJEL.)
— ZAPOVJEDNIČTVU III. ZBORNOG PODRUČJA (GLST.)

OBCA BOJNA RELACIJA

0 podhvatom postorjbi I. stajaćeg sdruga u mjesecu srpnju 1944. godine.

A. — Raspored postrojbi, jačina i naoružanje u toku mjeseca srpnja 1944. godine.

I. Stožer I. ustaškog djelatnog sdruga u Sarajevu sa ukupno ljudstva 115, naoružanje: 13 pušaka i 13 samokresa. Stožerna sat sdruga u Sarajevu, jačine 127, naoružanje: 18 pušaka. Samovozna sat u Sarajevu; jačine 76, naoružanje: 36 pušaka, 2 strojopuške, 3 strojosamokresa i 22 samokresa. Doknadna sat u Goraždi, jačine 133, naoružanje: 113 pušaka, 1 strojopuška, 1 strojosamokres, 10 samokresa. Obkoparski vod u Goraždi, jačine 64, naoružanje: 60 pušaka, 2 strojosamokresa i 1 samokres. Topnička bitnica u Goraždi, jačine 57, naoružanje: 45 pušaka.

II. Stožer II. bojne u Gromilama, jačine 39, naoružanje: 32 puške, 1 strojosamokres i 22 samokresa. 1. sat na Romaniji, jačine 129, naoružanje: 102 puške, 5 strojopušaka, 4 strojo-

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 7/2-15, k. 57).

samokresa i 2 samokresa. 2. sat u Gromilama, jačine 141, naoružanje: 105 pušaka, 7 strojopušaka, 1 strojnica, 7 strojosamokresa i 5 samokresa. 3. sat u Kaknju, jačine 60, naoružanje: 32 puške, 1 samokres, 4. sat u Žepču, jačine 108, naoružanje: 54 puške, 3 strojosamokresa i 4 samokresa.

Stožer XXII. bojne u Sokolcu, jačine 67, naoružanje: 33 puške, 1 strojopuška, 1 strojnica, 3 strojosamokresa, 4 samokresa. 1. sat u Sokolcu, jačine 161, naoružanje: 133 puške, 6 strojopušaka, 1 strojnica, 7 strojosamokresa, 10 samokresa, 1 bacač 46 mm. 2. sat u Sokolcu, jačine 142, naoružanje: 112 pušaka, 7 strojopušaka, 2 strojnica, 8 strojosamokresa, 10 samokresa, i 1 bacač 46 mm. 3. sat u Sokolcu, jačine 153, naoružanje: 118 pušaka, 7 strojopušaka, 1 strojnica, 5 strojosamokresa, 9 samokresa, 1 bacač 46 mm. 4. sat u Sokolcu, jačine 108, naoružanje: 54 puške, 5 strojopušaka, 3 strojnica, 7 strojosamokresa, 8 samokresa, 1 bacač 46 mm.

Stožer XXIV. bojne u Rogatici, jačine 25, naoružanje: 10 pušaka, 3 strojosamokresa, 8 samokresa. Stožerna sat u Rogatici, jačine 192, naoružanje: 159 pušaka, 7 strojopušaka, 11 strojosamokresa, 5 samokresa, 1 bacač 81 mm, 1 bacač 46 mm. 1. sat u Rogatici, jačine 152, naoružanje: 99 pušaka, 8 strojopušaka, 1 strojnica, 7 strojosamokresa, 12 samokresa, 1 bacač 46 mm. 2. sat u Rogatici, jačine 165, naoružanje: 101 puška, 7 strojopušaka, 6 strojosamokresa i 14 samokresa, 1 bacač 46 mm. 4. sat u Žepi, jačine 146, naoružanje: 96 pušaka, 7 strojopušaka, 2 strojnica, 14 strojosamokresa, 10 samokresa.

Stožer XXIX. bojne u Bugojnu, jačine 8, naoružanje: 1 puška, 1 strojosamokres i 1 samokres. Stožerna sat u Bugojnu, jačine 124, naoružanje: 74 puške, 1 strojopuška. 1. sat u Bugojnu, jačine 179, naoružanje: 145 pušaka, 4 strojopuške i 3 strojosamokresa. 2. sat u Bugojnu, jačine 127, naoružanje: 117 pušaka, 3 strojosamokresa, 1 samokres.

Kupreška bojna, stožer u Travniku, jačine 5, naoružanje: 1 strojosamokres i 2 samokresa. 1. sat u Travniku, jačine 142, naoružanje: 131 puška, 3 strojopuške, 3 samokresa. 2. sat u Travniku, jačine 128, naoružanje: 99 pušaka, 2 strojopuške, 4 samokresa. 3. sat u Travniku, jačine 94, naoružanje: 70 pušaka, 1 strojopuška, 3 samokresa. 4. sat u Travniku, jačine 103, naoružanje: 96 pušaka, 1 strojopuška i 3 samokresa.

Stožer IV. ust. bojne u Hadžiću, jačine 37, naoružanje: 27 pušaka, 1 strojosamokres i 1 samokres. 1. sat u Hadžiću, jačine 126, naoružanje: 125 pušaka, 1 strojosamokres i 1 samokres. 2. sat u Lepenici, jačine 112, naoružanje: 109 pušaka, 2 strojopuške, 1 strojosamokres. 3. sat u Kreševu, jačine 131,

naoružanje: 130 pušaka, 2 strojopuške, 1 strojosamokres, 1 samokres. 4. sat u Brnjacima, jačine 124, naoružanje: 123 puške, 1 strojosamokres.

Stožer Posadne bojne u Sarajevu, jačine 25, naoružanje: 171 puška, 5 strojopušaka, 2 strojosamokresa i 2 samokresa. Stožerna sat u Sarajevu, jačine 44, naoružanje: 12 pušaka, 1 strojosamokres, 2 samokresa. 1. sat u Sarajevu, jačine 146, naoružanje: 143 puške, 4 strojopuške, 1 strojosamokres, 4 samokresa. 2. sat u Sarajevu, jačine 25, naoružanje: 24 puške, 4 strojopuške, 1 strojosamokres i 2 samokresa.

B.— PODHVATI:

1. srpanj:

Podhvat XXII bojne na Kravici i Drinjaču radi uspostave prometa sa Zvornikom. Pokret je izvršen u dvije skupine: I. skupina 3 satnije krenule su iz Bratunca — Glogova — Kravica, a druga skupina 3. sat XXII bojne iz Srebrenice — Kuštaba — Glogova — Kravica. Neprijatelj je imao sledeće gubitke: 6 mrtvih (prebrojano).² Vlastiti gubitci: 2 ranjena. Utrošeno je 3542 naboja 7,9 mm i 175 9 mm.

2. srpanj:

Izvidački odjeli Doknadne bojne iz Goražde protjerali su iz sela Mravinjac³ jednu partizansku skupinu.

3. srpanj:

XXIV. sat izvršila je podhvat iz Bratunca u pravcu Glogovo — Vladušići — Kapidžići — Opravdići — Mandići — Popovići i Bačići u jačini 385 momaka protiv dielova XXVIII.⁴ i XXXVIII. partizanske divizije. Neprijatelj je proganjan sve kroz sela Mandiće — Popović i dalje do Begića. Neprijatelj je davao jak otpor i bio brojčano jači, ali moral naših boraca nije popustio, i ako su na pojedine kote jurišali 3—4 puta, neprijatelj je morao popustiti i dati se u bjegstvo. Neprijateljski gubitci: 3 poginula i 10 ranjeno. Neprijatelj je ostavio 30 mrtvih (prebrojano) i 68 ranjenih (procijenjeno).⁵

² Na toj prostoriji su dejstvovali dijelovi 38. NOU divizije. Prema izvještaju štaba ove divizije od 6. jula 1944 (vidi knj. 27, dok. br. 19) oni 1. i 2. jula nisu imali dodira s neprijateljem, nego su 30. juna, pri ekonomskoj akciji, imali sukob sa ustašama na tome sektoru (pa je o tome, vjerojatno i riječ u ovom dokumentu).

³ ® To mjesto nije nađeno na karti 1 : 100.000. Odnosi se, vjerojatno, na s. Mravinjac, južno od Goražda.

⁴ Pogrešno; treba: XXVII, jer je 28. NOU divizija u to vrijeme dejstvovala u Slavoniji (vidi tom V, knj. 31, dok. br. 34).

⁵ Taj napad je izvršen na položaje Mačvanskog NOP odreda i 1. i 3. bataljona 17. majevičke brigade 38. NOU divizije. U toj akciji

17. srpanj:

Prilikom izvidanja i osiguranja ceste Sokolac — Romanijsa pod 1) II. bojne izvidački odjel napadnut od odmetnika. Vlastiti gubitci: 1 vojničar poginuo.

18. srpanj:

Prilikom napada XXXVIII partizanske divizije i Mačvanskog odreda, neprijatelj jak oko 1500 ljudi dobio je zadatak, da pod svaku cenu žrtve zauzme Bratunac, što se je moglo i nazreti iz ogorčenih napada u toku dva dana.⁶ Obrana Bratunca sačinjavala je oko 215 branjoca protiv 1500 naboja. Napad je počeo u 20 sati, trajao je bez prekida do 10 sati 19. srpnja. Postavi oko Bratunca držali su se sjajno unatoč bezprekidnog juriša partizanske mase sve do 4 sata 19. srpnja tj. sve dotle dok je trajalo streljivo, no uslijed pomanjkanja istoga, zapovjednik bojne izdao je nalog za povlačenje u 4 nastanbe Duhanskog skladišta, u prav. crkvu i džamiju jer je prijetila opasnost rasula čitavoga ljudstva, pošto je neprijatelj jurišao sa svih strana, a sa streljivom se oskudjevalo. Povlačenje je uslijedilo s razloga što mnoge strojopuške nisu imale više od 20—50 naboja, a strijelci 5—10 ili ništa. Nakon napuštanja postava neprijatelj je jurnuo u grad i brzom bacačkom vatrom ispalio oko 150 granata, bacio zapaljive praske i pokušao jurišem osvojiti i izbaciti naše borce iz utvrđenih nastambi kako bi se mogli kretati po ostalim djelovima Bratunca.

Kad im nije uspjelo vojničkim sredstvima osvojiti grad pokušali su lukavštinom, te su uputili pismen poziv za predaju, na što je zapovjednik odgovorio da samo onda mogu osvojiti grad kad ga vlastitom krvi natope.

Tlijen: 38 mrtvih, 35 ranjenih, 5 pušaka 7,9 mm, 20 ručnih praski, 1 samokres, 600 naboja za Engl, strojopušku i 19 skladišta za istu. Vlastiti gubitci 1 vojničar lakše ranjen. Uslijed odstupanja izgubljeno 30 šat. krila, 30 pokrivača, 48 vreća i 4 košulje.

19. srpanj:

Napad partizana na Bratunac uslijedio u 11 sati u noći 18-VII. sa dvije brigade (17 majevička i 38 vojvodanska brigada).⁷

poginula je jedna partizanka, ali su ustaše na sektoru Bratunca i Kravice zvijerski ubijale i klale pravoslavno stanovništvo (220 lica), većim dijelom žene i djecu i spalili sela kroz koja su prolazile. Opširnije o tome vidi knj. 27, dok. br. 19.

⁶ Napad na Bratunac izvršili su 18/19. jula dva bataljona 17. majevičke brigade 38. NOU divizije i Mačvanski NOP odred. Opširnije o tome vidi: knj. 27, dok. br. 130, knj. 28, dok. br. 17.

⁷ Ta brigada nije postojala. Odnosi se na 38. NOU diviziju koja je u to vrijeme u svome sastavu imala 17. majevičku brigadu. Njena

17 majevička brigada napada iz pravca sela Lokva. 38 brigada iz pravca sela Pečišta. Napad je nakon teške borbe odbijen. — Neprijateljski gubitci: 1 častnik i 18 odmetnika. Vlastitih gubitaka nema. Utrošeno 9320 naboja 7,9 mm, 850 naboja 9 mm. i 30 mina za bacač. U isto vrijeme napad na Srebrenicu po Birčanskoj brigadi,⁸ 36 srijemskoj brigadi,⁹ 15 majevičkoj¹⁰ i 16 muslimanskoj brigadi. Muslimanska brigada i 36 brigada nisu napadale nego spriječavale zaobilazak naših postrojba. Napad odbijen.¹¹ Neprijateljski gubitci: 12 mrtvih. Vlastiti gubitci: 1 poginuo i 1 ranjen. Utrošeno: 4512 naboja 7,9 mm. 300 naboja 9 mm. i 3 mine za bacač 81 mm.

20. srpanj:

IV bojna izvještava da su četnici 20. VII. 44. u 1 i 25 sati podmetnuli minu na željezničku prugu kod Ilijidže, kojom je prilikom naletio vlak na minu. Poginuo 1 domobran, ranjeno 5 civila i željezničara. Lokomotiva oštećena a 3 vagona prevmuta.

Razvidjanje 3/XXII bojne iz Srebrenice, Vitlovac — Obadi — Pečišta.

Razvidanje 1/XXII bojne iz Srebrenice — Joševa — Potočari.

Razvidanje 2/XXIV bojne iz Bratunca — Glogova bez dodira sa neprijateljem.

23. srpanj:

Jedan vod 1/XXIX bojne u jačini od 50 momaka pod zapovjedništvom poručnika Jurića vršio je razvidanja pravcem: Bugojno — Kandija — Goruša — ispod Huma na Humsko Polje,¹² te selo Brdo, Jagodiće — Stolac te produžili preko Rudina na Kalin gdje su dobili otpor od strane partizana. Prilikom dobivenog otpora neprijatelj je bio prisiljen da se povuče u pravcu sela Zijamet a tjerani su sve do sela Skakavaca sve sa neprekidnom borbom. Neprijateljski gubitci: 9 mrtvih (videno), više ranjeno (procjenjeno). Vlastitih gubi-

druga, tj. 18. hrvatska brigada tada se nalazila u srednjoj Bosni pod komandom 11. NOU divizije (Vidi dok. br. 9, knj. 28, dok. br. 147).

⁸ Riječ je o 19. birčanskoj brigadi 27. NOU divizije.

• Ta brigada nije postojala.

¹⁰ Ta brigada 17. NOU divizije nalazila se u to vrijeme u pokretu iz Sandžaka prema Cakoru (vidi tom III, knj. 8, dok. br. 23, 33, 35 i 39).

¹¹ Napad na Srebrenicu 18/19. jula 1944. izvršila su dva bataljona 19. birčanske brigade 27. NOU divizije, dok je napad ostalih dijelova (dio 19. birčanske brigade, dva bataljona 17. majevičke brigade i 16. muslimanske brigade 27. NOU divizije) obustavljen od strane Štaba operativne grupe 27. i 38. NOU divizije (vidi knj. 27, dok. br. 130; knj. 28, dok. br. 17).

¹² To polje nije označeno na karti 1 : 100.000. Nalazi se kraj s. Huma, istočno od Bugojna.

taka nema. Utrošeno je 3600 naboja 7,9 mm. i 25 kom. praski dok ostalo oružje nije upotrebljavano. Nakon protjere neprijatelja u pravcu sela Zjameta vod se povratio preko Drvetina — Rosulje — Donjići te kraj Vrba¹³ za Bugojno.

Po nalogu 7. SS. divizije pokret.

- a) 1, 3 i 4/XXII sati na Rogač — Plandište (kota 797, 604), Dukići (kota 670), Božici (kota 368).
- b) 2/XXIV sat na Golom Brdu¹⁴ (kota 562), sve istočno od Kasabe i Milica.

25. srpnja:

Razvidanje 2/XXIV do Kasabe bez dodira sa neprijateljem.
Razvidanje 1/XXIV do Milica bez promjene.

26. srpnja:

1 vod stožerne sati XXIX bojne uhvatio je 7 neposlušnika te ih predao Zap. bojne a potom domobranskom popunidbenom zapovjedničtvu radi upute na oružanu vježbu. Razviđanje do Tikvarića, ubijena dva zaostala partizana Mačvanskog odreda. Nesretnim slučajem sam se je ubio dorojnik 1/XXII Vidović Jozo iz puške pri čišćenju oružja u Koprivnom, pokopan 27. 7. u Srebrenici.

27. srpnja:

Razvidanje FXXII bojne do Milića — Mušića — Žilica.¹⁵ U Gerovu i Zagradu nalazi se oko 50-ak četnika.

Razvidanje do Nedelišta. Ubijen partizanski povjerenik u selu Buljevići.

28. srpnja:

Dana 28. srpnja o.g. partizani u jačim skupinama izvršili napad na G. Vakuf te kako je neprijatelj bio u ljudstvu mnogo jači a isto tako i u oružju, snage njemačke kao i domobranske skupa sa ustašama bile su primorane da se povuku prema Bugojnu. Borba sa neprijateljem trajala je preko čitave noći do sutradan u 11 sati. Za vrijeme borbe utrošeno je 3000 oštih naboja 7,9 mm. i 15 kom. ručnih bombi. Vlastiti gubitci: 24 šatorska krila, 24 kom. pokrivača, 24 kom. ranaca, 2 para cipelja, i 7 kapa. Nestatak opreme se motiviše time što je bilo naglo povlačenje tako da jedinice njemačkih oružanih snaga i domobrana su bile raspršene te skladišta i sva ostala oprema bila je uništena spaljivanjem a što se nije moglo zapalo je neprijatelju u ruke. Vlastitih gubitaka u ljudstvu nije bilo.¹⁶

¹³ to mjesto nije nadeno na karti 1: 100.000.

¹⁴ To brdo nije imenovano na karti 1 : 100.000. Odnosi se na k. 562.

¹⁵ To mjesto nije nadeno na karti 1: 100.000.

¹⁶ Napad na Gornji Vakuf izvršili su 27/28. jula 1, 2. i 4. bataljon 7. krajške brigade 10. NOU divizije. Tom prilikom je poginulo

29. srpnja:

Razvidanje do Zaklopače bez dodira s neprijateljem. 1, 3 i 4/
XXII bojne vrši razvidanje do Buljevića. Ubijen jedan partizan.

30. srpnja:

Pokret prema zapovjedi naslova i to:

- a) 1, 3 i 4 sat XXII bojne sa Rogača — Koprivna — Milici — Vlasenica. Prema nalogu SS divizije¹⁷ u Han Pijesak isti dan.
- b) 2. sat XXII bojne iz Pobuda — Kasaba — V. Glava — Brda — Gradina — Vlasenica — Han Pijesak.

31. srpnja:

Daljni pokret i dolazak u Sokolac, obiju skupina, bez dodira s neprijateljem.

ZAPOVJEDNIK DOPUKOVNIK

(D. Bogdanić)

D.¹⁸ Bogdanić

24, ranjeno 60 i zarobljeno 6 neprijateljskih vojnika i starešina (zarobljena su 2 domobrantska oficira, 1 domobran i 3 Nijemca), uz sopstvene gubitke od 3 mrtva i 12 ranjenih. Zaplijenjena su: 2 protivtenkovska topa, 4 minobacača 80 mm, 6 mitraljeza i mnogo druge opreme (vidi knj. 27, dok. br. 110 i 135). Prema dnevnom izvještaju (prilog br. 207/VII uz ratni dnevnik br. 3 Operativnog odjeljenja Grupe armija >F<), od 30. jula 1944) (vidi Arhiv VII, mikrofilm NAV-N-T-311, reg. br. F-192, snimak br. 273—277) u Gornjem Vakufu su se nalazila dva eskadrona domobrantskog Brzog zdruga i komora 2. bataljona 13. SS puka 7. SS brdske dobrovoljačke divizije »Princ Eugen«. 0 za-uzimanju Gornjeg Vakufa vidi i izvještaj Komande Gruppe armija »F« od 30. jula 1944 (Arhiv VII, mikrofilm NAV-N-T-311, reg. br. F-192, snimak br. 278—279; prilog br. 208/VII uz ratni dnevnik br. 3 Operativnog odjeljenja Grupe armija »F«).

¹⁷ Odnosi se na 7. SS brdsku dobrovoljačku diviziju »Princ Eugen«.

Delko

IZVJEŠTAJ OPERATIVNOG ODJELA MINISTARSTVA ORUŽANIH SNAGA NDH OD 22. SEPTEMBRA 1944. O BORBAMA U ISTOČNOJ BOSNI I BORBAMA ZA BANJU LUKU¹

Vojnička tajna

DNEVNO IZVJEŠĆE Ia BROJ 266/44.
OPERATIVNOG ODJELA MINISTARSTVA ORUŽANIH SNAGA
22.IX 1944 g.

I OBĆI PREGLED:

Žestoke borbe u i oko Banje Luke, te u izt. Bosni i kod Zemunika.

Odbijeni napadaji na uporišta u području Sinja i Kutine.²
U Tuzlu su ušli partizani, nakon što je po zapoviedi višeg podhvatznog zapovjedništva izpravljena.

II PODRUČJA:

Banja Luka:

Nastavljaju se žestoke borbe u Banjoj Luci.³
Uporišta u gradu hrabro odolievaju premoćnom napadaču.⁴

Upućena pojačanja vode težke borbe s neprijateljem, koji ih je napao s leđa, kod Laktaša, Klašnice i Windhorsta⁵ (18 km s.i. 14 i 32 km s.s.i. Banje Luke).
U toku su upućenja novih pojačanja.⁶

Vode se borbe i jugozapadno od Bos. Gradiške.
Odbijen je napadaj na Bos. Gradišku uz 56 poginulih partizana.⁷

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Muzeju narodnog oslobođenja u Zagrebu, a mikrofilm u Arhivu VII, reg. br. MNO Zagreb 4, sn. br. 481—484.

² Vidi tom V, knj. 33, dok. br. 137, objašnjenje 2. i 5.

³ Vidi dok. br. 80.

⁴ Bliže o tim uporištima vidi dok. br. 156.

⁵ Nova Topola

⁶ Vidi dok. br. 80.

⁷ Na pravcu Banja Luka — Bos. Gradiška dejstvovala je Operativna grupa Štaba 5. korpusa NOVJ (vidi dok. br. 112).

Derventa:

Borbene skupine probile su se do Dervente bez dodira s neprijateljem.⁸

Istočna Bosna:

19.IX naše snage zauzele su Mesiće i Jabuku (5 km i. i 8 km j. Rogatice) izbacivši neprijatelja. Neprijateljski gubitci nisu ustanovljeni. Vlastiti gubitci: 3 mrtva i 3 ranjena.

Pod pritiskom premoćnih neprijateljskih snaga naše čete napustile su Jabuku, dok su Mesići u našim rukama.

Neprijatelj je protjeran sa Sjemeč-sedla (13 km i. Rogatice).⁹

Tuzla:

Neprijatelj je zaposjeo Tuzlu nakon što je po zapovidi višeg podhvavnog zapovjedništva ispraznjena.¹⁰

Djelat, vlast, zrakopl.:

21.IX naše je zrakoplovstvo izvršilo obskrbu strjeljivom posade u D. Miholjcu, u Topoli (Windhorst), u Sarajevu i Travniku, te obskrbu hranom i strjeljivom posade u Varešu i Osmači kraj Srebrenice. Osim toga izvršilo je prienos žurne pošte i vojničkih osoba, te bacanje promičbenih letaka u području Rogatice.

Dogodaji na želj. prugama:

19.IX kod Semizovca na pruzi Zenica — Sarajevo naišao je vlak na miniran most. Pojedinosti nisu poznate.

Noću 20/21.IX odmetnici su porušili želj. prugu i tri mosta te spalili želj. postaju Reljevo na pruzi Lašva — Sarajevo, a prugu između ž.p. Reljevo i Semizovac prevrnuli u r. Bosnu.¹¹

⁸ Riječ je, vjerovatno, o borbenoj grupi »Rudno« (vidi dok. br. 116).

• Riječ je o borbama sa četnicima. Blže o tome vidi dok. br. 94 i bojnu relaciju Zapovjedništva 1. stajaćeg djelatnog ustaškog združga od 4. novembra 1944 (Arhiv VII, reg. br. 9/1—94, k. 58).

¹⁰ Tuzla je oslobođena 17. septembra 1944 (vidi dok. br. 79).

¹¹ Te akcije je izveo 1. bataljon Visočko-fojničkog NOP odreda (vidi dok. br. 144).

21.IX partizani su porušili želj. prugu Sarajevo —
Višegrad između ž.p. Sjetlina i Prača u dužini od 200
metara.

ZA POGLAVNIKA I ZA DOM SPREMNI!

Po nalogu
Glavara glavnostožernog ureda
Pročelnik operativnog odjela
glavnostožerni pukovnik
(M. P.) (Helbich)
Helbich

BR. 174

IZVJEŠTAJ OPERATIVNOG ODJELA MINISTARSTVA ORUŽANIH SNAGA NDH OD 23. SEPTEMBRA 1944. O BORBAMA
OKO BANJE LUKE, BIHAĆA I TUZLE¹

Vojnička tajna

DNEVNO IZVJEŠĆE Ia BROJ 267/44.
OPERATIVNOG ODJELA MINISTARSTVA ORUŽANIH SNAGA
23. IX 1944 god.

I OBĆI PREGLED:

Nastavljuju se težke borbe u i oko Banje Luke.
Odbijeni su napadaji na Dobojski i Remetinec (kod Zagreba).
Uspjeh u podhvatu Gračac — Sinj.
Prodror i napadaji četnika u izt. Bosni i Hercegovini. Četnici napadaju Dubrovnik.-

II PODRUČJA:

Banja Luka:

U području Banje Luke nastavljuju se žestoke borbe u gradu, gdje hrabra posada brani utvrđene postave.

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Muzeju narodnog oslobođenja u Zagrebu, a mikrofilm u Arhivu VII, reg. br. MNO Zagreb-4, sn. br. 485—488.

² Vidi tom V, knj. 33, dok. br. 138, objašnjenje 2. i 3.

Jedna borbena skupina upućena u pomoć vodi težke borbe s neprijateljem u području Klašnica. Druge dvie borbene skupine³ vode borbu s neprijateljem jugozapadno i južno Bos. Gradiške.

Doboj:

Odbijen je jak nepr. napadaj na Doboј.⁴

Bihać — Knin:

Uspješno se nastavlja podhvat čišćenja obskrbne ceste Bihać — Knin. Na dionici Srb — Suvaja neprijatelj je nakon žilave borbe protjeran s visova iztočno od ceste.⁵

Iztočna Bosna:

Jake četničke snage napadaju uporište Prača (20 km z.j.z. Rogatice) uz podrudu bacāča. Poduzete su protumjere i upućena jedna naša borbena skupina iz Gorazde u ledu neprijatelju.⁶

Trebinje:

U jednom sukobu s partizanima, koji nadiru prema obali u području Ščenice (12 km s. Trebinja), njemačke postrojbe pobile su 19 partizana, zaplienele 1 strojnici i 6 pušaka.⁷

Djelat, vlast, zrakopl.:

22.IX naše je zrakoplovstvo izvršilo obskrbu streljivom posade u Križevcima i Travniku, te obskrbu hranom posade u Varešu. Osim toga izvršilo je prienos žurne pošte i vojničkih osoba.

Obćenito:

22.IX jedan naš motorni pontonski čamac naišao je kod Sjekovca na Savi na minu. Čamac je uništen, a 3 domobrana, 1 njemački častnik, 5 vojnika i 1 osoba poginuli.

³ Riječ je o borbenim grupama »Rudno« i »Panvie« (vidi dok. br. 151).

⁴ Odnosi se na dejstva Tesličko-tešanjske NOU brigade (vidi dok. br. 127).

⁵ Vidi tom V, knj. 33, dok. br. 138, objašnjenje 1.

⁶ Vidi bojnu relaciju 1. ustaškog stajaćeg djelatnog zdruga od 4. novembra 1944 (Arhiv VII, reg. br. 9/1-94, k. 58).

⁷ Na prostoriji Vlaška — Ščenice dejstvovali su dijelovi 12. i 13. hercegovačke NOU brigade, ali se o toj borbi u njihovim izvještajima ništa ne govori (vidi Arhiv VII, reg. br. 10/6, k. 1151 I; relaciju štaba 12. hercegovačke NOU brigade od 6. oktobra 1944. i reg. br. 3/7, k. 1152I; relaciju Staba 13. hercegovačke NOU brigade od 6. oktobra 1944).

Naknadno je javljeno da je 17.IX Tuzla pala u neprijateljske ruke nakon dvosatne borbe.⁸ Dielovi jednog ustaškog stajaćeg zdruga povukli su se s oružnicima u Brčko.

Doznaće se da su partizani u Pazariću noću 17/18.IX zarobili zapovjednika topničkog sklopa F.⁹ Lužara sa još 3 časnika i nekoliko domobrana, te još 1 njemačkog časnika, a ubili 1 njemačkog časnika i 1 vojnika.¹⁰

Naknadno sejavlja da je 12.IX kod Ostrožca (zap. Konjica) u jednom sukobu s odmetnicima palo 45 partizana.¹¹ Vlastitih gubitaka nije bilo.

ZA POGLAVNIKA I ZA DOM SPREMNI!

Po nalogu
Glavara glavnostožernog ureda
Pročelnik operativnog odjela
glavnostožerni pukovnik
(Helbich)
Helbich
(M. P.)

⁸ Vidi dok. br. 79.

⁹ Franjo

¹⁰ U toj akciji je učestvovao i Konjički NOP odred (vidi dok. br. 55, objašnjenje 5, dok. br. 122, objašnjenje 15. i dok. br. 183).

¹¹ Na toj prostoriji dejstvovala je 17. krajiška NOU brigada. Prema izvještaju njenog štaba od 1. oktobra 1944. toga dana nije bilo dodira s neprijateljem, (vidi Arhiv VII, reg. br. 48/3, k. 854).

IZVJEŠTAJ OPERATIVNOG ODJELA MINISTARSTVA ORUŽANIH SNAGA NDH OD 24. SEPTEMBRA 1944. O BORBAMA NA PODRUČJU BANJE LUKE I TRAVNIKA¹

Vojnička tajna

**DNEVNO IZVJEŠĆE Ia BROJ 268/44
OPERATIVNOG ODJELA MINISTARSTVA ORUŽANIH SNAGA
24.IX 1944 g.**

I OBĆI PREGLED:

**Travnik i dalje ugrožen.
Nastavlju se žestoke borbe u Banjoj Luci i sjeverno.**

II PODRUČJA:

Banja Luka:

U području Banje Luke još traju žestoke borbe. Posada grada hrabro se drži u utvrđenjima i središtu grada.² Uzletište je napušteno nakon što je onesposobljeno,³ a posada se spojila s upućenim pojačanjima.

Borbene skupine upućene u pomoć¹ vode žestoke borbe s neprijateljem 9 km s.s.i. Klašnice i jugozapadno od Bos. Gradiške.

Obskrba branilaca u gradu vrši se zrakoplovima, a spoj putem golubova.

Travnik:

Partizani se i dalje okupljaju u području Travnika i sve bliže primiču mjestu, kojeg tuku bacačkom i strojničkom vatrom.⁵

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Muzeju narodnog oslobođenja u Zagrebu, a mikrofilm u Arhivu VII, reg7 br. MNO Zagreb-4, sn. br. 489—491.

² Riječ je o opkoljenoj posadi u Kaštelu. Bliže o tome vidi dok. br. 100.

³ Odnosi se na aerodrom Zalužani. On je zauzet 20/21. septembra 1944. Pri tome se došlo do velikog ratnog plijena. Bliže o tome vidi dok. br. 80, objašnjenje 15.

⁴ Riječ je o borbenim grupama »Rudno« i »Panic« (vidi dok. br. 80).

⁵ Vidi dok. br. 126.

Djelat, nepr. zrakopl.:

21.IX srušio se kod Sarajeva 1 nepr. lovac. Pilot je izskočio i odveden od partizana.

Dogodaji na želj. prugama:

Iste noći minirana je pruga i porušen most razpona 6 metara između ž.p. Konjic i Lisičići, te minirana pruga između ž.p. Lisičići i Ostrožac.⁶

23.IX minirane su skretnice na želj. postaji Reljevo na pruzi Sarajevo — Visoko.⁷

22.IX kod ž.p. Podlugovi na istoj pruzi napadnut je vlak strojničkom vatrom. 2 osobe su ranjene.⁸

21.IX između ž.p. Maglaj i Bradići oštećeno je 70 tračnica.

18.IX između ž.p. Trbuk i Rječice na pruzi Doboј — Maglaj srušena su 2 mosta od 9 i 13 metara razpona.⁹

ZA POGLAVNIKA I ZA DOM SPREMNI!

**Po nalogu
Glavnog štaba
Pročelnika operativnog odjela
glavnostozernog ureda
(Helbich)
Helbich**

(M. P.)

⁶ Tu je akciju 23. septembra, izvršio 1. bataljon 17. krajiške NOU brigade, prekinuvši prugu u dužini od 150 metara i porušivši 2 željeznička propusta (vidi Arhiv VII, reg. br. 48/3, k. 854: izvještaj Štaba 17. brigade od 1. oktobra 1944).

⁷ i ⁸ Te akcije je izveo Visočko-fojnički NOP odred (vidi dok. br. 144).

⁹ Na komunikaciji Doboј — Maglaj dejstvovali su dijelovi Srednjobosanske NOU divizije.

**IZVJEŠTAJ ZAPOVJEDNIŠTVA 9. GORSKE PUKOVNIJE OD
26. SEPTEMBRA 1944. ZAPOVJEDNIŠTVU 2. GORSKOG
ZDRUGA O GUBICIMA U NAORUŽANJU¹**

**ZAPOVJEDNICTVO
9. GORSKE PUKOVNIJE
Op. br. 1697/taj.
Tarčin, 26.IX. 1944.**

**Predmet: Izvješće o izgubljenom
oružju.**

ZAPOVJEDNICTVU 2. GORSKOG ZDRUGA

Konjic

Spojno nalogu Zapovjedničtva dostavlja se izvješće o izgubljenom oružju² u vremenu od 22.VIII. do 22.IX. 1944. godine i to:

<i>Stožer 9. g.p.</i>	3 samokresa VIS, br. nepoznat, dana 1.IX. 44. odnijeli Castnici sobom u bjegstvo
<i>14. sat 9. g.p.</i>	19 pušaka 7,9. mm. 0,24, odnijelo ljudstvo u bjegstvo
	19 pušaka 7,9. mm. 0,95, odnijelo ljudstvo u bjegstvo
	1 samokres VIS, 9. mm. br. 6505 odnosi so- bom u bjegstvo
<i>15. sat 9. g.p.</i>	50 pušaka 7,9. mm. 0,24, odnijelo ljudstvo u bjegstvo
	50 bodova 0,24, odnijelo ljudstvo u bjegstvo
	5 samokresa VIS, 9. mm. odnijelo ljudstvo u bjegstvo
	2 samokresa ASTRA, 9. mm. odnijelo ljud- stvo u bjegstvo
	3 strojosamokresa ŠTAJER, 9. mm. odnijelo ljudstvo u bjegstvo
<i>lsat L/9. g.p.</i>	5 pušaka 7,9. mm. 0,95, odnijelo ljudstvo u bjegstvo

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 57/2, k. 123.

² Riječ je o oružju koje je ljudstvo te pukovnije donijelo pri-likom predaje ili prelaza u redove 10. NOU divizije.

- 1 strojopuška 7,9. mm. 0,37, odnijelo ljudstvo u bjegstvo
4 strojosamokresa 9. mm. ŠTAJER, odnijelo ljudstvo u bjegstvo
8 samokresa VIS, 9. mm. odnijelo ljudstvo u bjegstvo
2. sat 1.19. g.p. 32 puške 7,9. mm. 0,95, odnijelo ljudstvo u bjegstvo
69 pušaka 7,9. mm. 0,24, odnijelo ljudstvo u bjegstvo
9 strojopušaka 7,9. mm. 0,37, odnijelo ljudstvo u bjegstvo
8 strojosamokresa ŠTAJER, 9. mm. odnijelo ljudstvo u bjegstvo
19 samokresa VIS, 9. mm. odnijelo ljudstvo u bjegstvo
1 bacač 46. mm. zarobili partizani u Raštelici
3. sat IJ9. g.p. 6 pušaka 7,9. mm. 0,24, odnijelo ljudstvo u bjegstvo
46 puške 7,9. mm. 0,95, odnijelo ljudstvo u bjegstvo
5 strojopušaka 7,9. mm. 0,37, odnijelo ljudstvo u bjegstvo
2 strojosamokresa ŠTAJER, 9. mm. odnijelo ljudstvo u bjegstvo
14 samokresa VIS, 9. mm. odnijelo ljudstvo u bjegstvo
4. sat 1.19. g.p. 22 puške 7,9. mm. 0,24, odnijelo ljudstvo u bjegstvo
46 pušaka 7,9. mm. 0,95, odnijelo ljudstvo u bjegstvo
3 strojnica ŠVARTZLOZE, 7,9. mm. zarobili partizani
8 strojosamokresa ŠTAJER, 9. mm. odnijeli u bjegstvo
14 samokresa VIS, 9. mm. odnijelo ljudstvo u bjegstvo
- Stožer I./9. g.p.* 1 puška 7,9. mm. 0,24, odnijelo ljudstvo u bjegstvo
2 puške 7,9. mm. 0,95, odnijelo ljudstvo u bjegstvo

- 2 strojosa samokresa ŠTAJER, 9. mm. odnijelo ljudstvo u bjegstvo
- 2 samokresa VIS, 9. mm. odnijelo ljudstvo u bjegstvo
- 2 samokresa ASTRA, 9. mm. odnijelo ljudstvo u bjegstvo

Opaska: Gore navedeno oružje³ je nestalo prilikom borbe sa partizanima u vremenu od 22.VIII. do 22.IX.1944. godine.

ZAPOVJEDNIK PODPUKOVNIK
(Šober)
Šober

BR. 177

IZVJEŠTAJ OPERATIVNOG ODJELA MINISTARSTVA ORUŽANIH SNAGA NDH OD 27. SEPTEMBRA 1944. O BORBAMA OKO BANJE LUKE¹

Vojnička tajna

DNEVNO IZVJEŠĆE Ia BROJ 271/44
OPERATIVNOG ODJELA MINISTARSTVA ORUŽANIH SNAGA
27.IX 1944 godine.

I OBĆI PREGLED:

Nastavljaju se žestoke borbe u području Banje Luke.

Prnjavor je zauzet.

Živahna nepr. djelatnost na otocima ispred Splita.

II PODRUČJA:

Banja Luka:

Neprijatelj dovlači pojačanja i napada naše postave kod Windhorsta (na zemljovidu G. Topola) na cesti Bos. Gradiška — Banja Luka uz podršku topničke vatre. Svi

³ Ukupno je navedeno: 70 pištolja, 27 automata, 18 mitraljeza (puškomitraljeza), 1 bacač i 317 pušaka.

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Muzeju narodnog oslobođenja u Zagrebu, a mikrofilm u Arhivu VII, reg. br. MNO Zagreb-4, sn. br. 498—500.

napadaji su odbijeni usredotočenom vatrom svih oružja, uz podporu našeg i njemačkog zrakoplovstva.²

Hrabra posada Banje Luke nastavlja obranu u središtu grada.³ Posada je obskrbljena zračnim putem.

Prnjavor je zauzet nakon što je slomljen žestok otpor neprijatelja 26.IX u 1400 sati.⁴

Djelat, vlast, zrakopl.:

26.IX naše zrakoplovstvo napalo je strojničkom vatrom partizane uz rieku Vrbas izt. Bos. Gradiške, te izvršilo oružano izviđanje područja Sunja — Banja Luka — Bos. Gradiška i podpomagalo rad naših kopnenih snaga.

Nadalje je izvršilo obskrbu streljivom posade u Sunji, Bos. Gradiški i Križevcima. Zatim obskrbu zdravstvenim tvorivom posade u Bos. Gradiški, te prienos žurne pošte i vojničkih osoba.

ZA POGLAVNIKA I ZA DOM SPREMNI!

**Po nalogu
Glavara glavnostožernog ureda
Pročelnik operativnog odjela
glavnostožerni pukovnik
(Helbich)
Helbich**

(M. P.)

² Opširnije o tim borbama vidi dok. br. 112, 119 i 123.

⁵ Neprijatelj je u to vrijeme držao u svojim rukama samo Kašteli, tvrdavu u centru Banje Luke, na lijevoj obali rijeke Vrbasa (vidi dok. br. 111).

⁴ To mjesto je zauzela Borbena grupa »Rudno« (vidi dok. br. 151).

IZVJEŠTAJ OPERATIVNOG ODJELA MINISTARSTVA ORUŽANIH SNAGA NDH OD 28. SEPTEMBRA 1944. O BORBAMA OKO BANJE LUKE, KONJICA, ROGATICE I TREBINJA'

Vojnička tajna

**DNEVNO IZVJEŠĆE Ia BROJ 272/44
OPERATIVNOG ODJELA MINISTARSTVA ORUŽANIH SNAGA
28.IX 1944 god.**

I OBĆI PREGLED:

Odpočeo je usredotočeni napadaj na neprijatelj u području sjeverno od Banje Luke.

II PODRUČJA:

Banja Luka:

Junačka posada Banje Luke odbija sve nepr. napade na postav u središtu grada. Obskrba se vrši zrakoplovima.

Brza oklopna skupina² upućena u pomoć preko Prnjavora dostigla je 27.IX u julro Klašnice (17 km s.i. Banja Luke) te nadire u smjeru sjeverozapada i sjevera u leđa neprijatelju kod Windhorsta.

Druga skupina³ kod Windhorsta prešla je u napadaj na cieloj fronti u smjeru juga.

U borbama kod Windhorsta⁴ pronadeno je još 16 poginulih partizana.

Sarajevo:

Završen je podhvati čišćenja područja oko ceste Visoko — Sarajevo.

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) nalazi se u Muzeju narodnog oslobođenja u Zagrebu, a mikrofilm u Arhivu VII, reg. br. MNO Zagreb-4, sn. br. 501—503.

² Riječ je o prodoru Borbene grupe »Rudno« (vidi dok. br. 151 i Arhiv VII, mikrofilm NAV-N-T-311, reg. br. F-193, snimke br. 1072 i 1102; dnevne izvještaje Grupe armija »F« od 27. i 28. septembra 1944).

³ Riječ je o Borbenoj Grupi »Panvie« (vidi dok. br. 151).

⁴ Odnosi se na Novu Topolu.

Konjic:

Odbijen je nepr. napadaj na uporište 8 km s.Z. Konjica.⁵

Rogatica:

Nakon što su se oružnici pod pritiskom nadmoćnijeg neprijatelja povukli četnici su zauzeli Goražde. Slaba posada pretrpila je u borbama gubitke od 10 poginulih i 18 ranjenih pripadnika Orsa.

Odbijen je napadaj na Mesiće (6 km j.z. Rogatice) uz 2 ranjena ustaše.

U manjem podhvatu u smjeru Guždelji — Zakomo (7 i 9 km s.z. Rogatice) odbačene su četničke skupine prema sjeveru.⁶ Neprijateljski gubitci: 9 mrtvih.

Trebinje:

Odbijeni su manji nepr. napadaji na Trebinje. Borbena skupina upućena u pomoć dospila je 25.IX Trebinje svladavši jači neprijateljski odpor.⁷

Cesta Dubrovnik — Trebinje zaposjednuta je od jačih neprijateljskih snaga.

Djelat, vlast, zrakopl.:

27.IX naše je zrakoplovstvo izvršilo oružana izviđanja puta Prnjavor — Klašnice — Banja Luka, Davor — Banja Luka i Banja Luka — Bos. Gradiška, zatim područja Bos. Gradiška — Laktaši. Tom prigodom napalo je bombama skupinu odmetnika kod Klašnica, a strojničkom vatrom neprijateljske postave kod s. Dragelji ju.. Bos. Gradiške. Osim toga napalo je i šumarke zapadno od Ž.p. Sunja, te pomagalo naše postrojbe na zemlji.

Zatim je izvršilo obskrbu strjeljivom posade u Bos. Gradiški, te prienos žurne pošte i vojničkih osoba.

⁵ Vjerojatno je riječ o napadu 1. bataljona 17. krajške NOU brigade na Lisičiće 24. septembra 1944, pošto jedinice ove brigade 25. i 28. septembra nisu imale dodira s neprijateljem, a 27. septembra neprijatelj je vršio ispad iz Podorašca na položaj 3. bataliona te brigade (vidi VII, reg. br. 48/3, k. 854: izvještaj Štaba 17. brigade od 1. oktobra 1944).

⁶ Vidi Arhiv VII, reg. br. 9/1, k. 58, str. 94: bojnu relaciju Zapovedništva 1. ustaškog stajačeg djelatnog zdruga.

⁷ Riječ je o intervenciji 118. lovačke divizije u cilju deblokiranja opkoljenih dijelova 369. puka 369. legionarske divizije (vidi dok. br. 117).

Obćenito:

Oružnici iz Fojnice i Kreševa povukli su se u Kiseljak (izvješće ust. nadz. službe).⁸

Dogadaji na telj. prugama:

26.IX popravljen je most izmedu ž.p. Kakanj i Dobrinje na pruzi Brod — Sarajevo.

ZA POGLAVNIKA I ZA DOM SPREMNI!

Po nalogu
Glavara glavnostožernog ureda
Pročelnik operativnog odjela
glavnostožerni pukovnik
(Helbich)
(M. P.) Helbich

BR. 179

**IZVJEŠTAJ OPERATIVNOG ODJELA MINISTARSTVA ORUŽANIH SNAGA NDH OD 29. SEPTEMBRA 1944. O BORBAMA
OKO BANJE LUKE¹**

Vojnička tajna

**DNEVNO IZVJEŠĆE Ia BROJ 273/44.
OPERATIVNOG ODJELA MINISTARSTVA ORUŽANIH SNAGA
29.IX 1944 g.**

I OBĆI PREGLED:

Odbijen nepr. napadaj na Zabok.

Slomljen nepr. odpor u području Klašnica sjeverno od Banje Luke i zauzeto je uzletište Zalužani i uzpostavljen spoj sa obkoljenom posadom u gradu Banja Luka.¹² Dalje uništenje neprijatelja u toku je.

* Fojnicu je oružnička postaja napustila 2. septembra (vidi dok. br. 42, objašnjenje 6), a Kreševu je 6. septembra, pod borbom, zauzeo 3. batalion 9. krajinske NOU brigade »Simo Solaja« (vidi dok. br. 55).

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) nalazi se u Muzeju narodnog oslobođenja u Zagrebu, a mikrofilm u Arhivu VII, reg. br. MNO Zagreb-4, sn. br. 504—506.

Kostajnica ugrožena.³
Uspjeh u borbama u području Drniš — Benkovac⁴
i kod Bos. Novog.
Živahna nepr. djelatnost na otocima.
Teroristički napadaj nepr. zrakoplova na Mostar.

II PODRUČJA:

Kostajnica:

Usled napuštanja uporišta Hrastovac (9 km s. Kostajnice), te okupljanja jačih part. snaga oko Kostajnice ovo je uporište ugroženo.⁵

Bos. Novi:

U podhvatu u području Poljanica — Ravnice (3 — 7 km s.s.i. Bos. Novog) neprijatelj je odbačen uz težke gubitke. Nađeno je 45 poginulih partizana, dok se ceni da je neprijatelj još 150 poginulih i ranjenih odvukao. Zaplijenjen je veći broj ručnog vatrenog oružja, tvoriva i živženih namirница.

Banja Luka:

U području Banje Luke nastavljeno je u toku jučerašnjeg dana uništenje neprijatelja u području između Klašnice i Adolfstala. Obruč stvoren oko t.zv. neprijateljskog »VIII Korpusa«⁶ sve je više sužen i neprijatelj sustavno tučen. Svaki pokušaj biega neprijatelja u smjeru Kozare spriječen je. Oko podne zauzeio je uzletište, a u 1415 sati motorizirane postrojbe prodrle su u grad Banja Luku i odteretilo junačku posadu u središtu grada, koja je od 19.IX nadčovječanskim naporima izdržala težku obsadu daleko premoćnog neprijatelja.

Borbe za konačno uništenje neprijatelja traju i danje. Iako su vremenske prilike bile veoma nepovoljne, zrakoplovstvo je izvanredno suradivalo s kopnenim snagama, te je najvećim dijelom uspjelo uništiti neprijateljsko težko oružje.

U borbama kod Prnjavora 26.IX pala su 23 partizana i zaplijenjeno je: 4 topa, 1 p.o. top, 23 strojnica, 4 gumena čamca, nekoliko teretnih samovoza te raznog oružja i strjeljiva.⁷

³ i ⁵ Vidi tom V, knj. 33, dok. br. 144, objašnjenje 3.

¹ Vidi tom V, knj. 33, dok. br. 144, objašnjenje 5.

⁶ Taj podatak nije tačan. U borbama za Banju Luku učestrovale su jedinice 5. korpusa NOVJ (vidi dok. br. 80). Operativno područje 8. korpusa NOVJ je bilo: dio Dalmacije i Like.

Trebinje:

Dolazkom pojačanja olakšano je stanje u području Trebinja. Četnici su napustili Jasen (5 km s.i. Trebinja).⁸

Kalinovik:

Odbijen je napadaj četnika na Ljusiće (22 km z.j.z. Kalinovika). Neprijateljski gubiteci nisu ustanovljeni, dok su 2 ustaše ranjeni.

Djelat, vlast, zrakopl.:

29.IX izvršilo je izvidanje područja Bos. Gradiška — Banja Luka i podpomagalo podhvatore postrojbe u borbi s neprijateljem. Zatim je izvršilo obskrbu strje-Ijivom postrojbi u Bos. Gradiški te posade u Križevcima i Virovitici. Osim toga izvršilo je prienos novca, žurne pošte i vojničkih osoba.

Djelat, nepr. zrakopl.:

27.IX u 1730 sati šest nepr. zrakoplova bombardiralo je Mostar. Pogodena je vojarna, drž. bolnica i želj. postaja. Četiri osobe su poginule, 1 je ranjena. Šteta je neznatna. Istovremeno bacani su promičbeni letači, na njemačkom jeziku.

Obćenito:

Četnici s juga, a partizani sa sjevera ugrožavaju želj. prugu Konjic — Rama.

ZA POGLAVNIKA I ZA DOM SPREMNI!

Po nalogu
Glavara glavnostožernog ureda
Pročelnik operativnog odjela
glavnostožerni pukovnik
(Helbich)
Helbich

(M. P.)

⁸ Vidi dok. br. 117.

IZVJEŠTAJ OPERATIVNOG ODJELA MINISTARSTVA ORUŽANIH SNAGA NDH OD 30. SEPTEMBRA 1944. O BORBAMA OKO BANJE LUKE¹

Vojnička tajna

**DNEVNO IZVJEŠĆE Ia BROJ 274/44
OPERATIVNOG ODJELA MINISTARSTVA ORUŽANIH SNAGA
30.IX 1944 god.**

I OBĆI PREGLED:

Uspješno se nastavlja podhvat od Bos. Novog u smjeru Kostajnice i podhvat za uništenje neprijatelja u području Banje Luke.

II PODRUČJA:

Bos. Novi:

Nastavlja se podhvat čišćenja područja u dolini r. Une, prema Kostajnici u svrhu odterećenja posade.

Banja Luka:

U području Banje Luke nastavljaju se borbe na izt. padinama Kozare (Banja Lučka Kozara).

Posada Kotor Varoši² uzpostavila je spoj s posadom Banje Luke.

U borbama između Prnjavora i Vrbasa 26. i 27. IX nanieti su neprijatelju težki gubici:³ nađeno je 78 poginulih, daljnijih 60 poginulih je ocjenjeno i 12 zarobljeno. Plieni: 2 bacača, 1 američki bacač (Ofenrohr), 3 strojnice, 6 strojopušaka, 78 pušaka, 50.000 puščanih nabroja, nekoliko teretnih i osobnih samovoza, te motor kotača,

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) nalazi se u Muzeju narodnog oslobođenja u Zagrebu, a mikrofilm u Arhivu VII, reg. br. MNO Zagreb4, sn. br. 507—509.

² Bliže o neprijatelju u Kotor-Varošu vidi dok. br. 57, objašnjenje 17.

³ O obostranim gubicima u borbama za Banju Luku vidi izvještaj Štaba 5. korpusa NOVJ od 8. novembra 1944 (Arhiv VII, reg. br. 13/2, k. 458).

4.000 litara pogonskog tvoriva, te veći broj konja, alata i pismohrana.

Iz zarobljeničtva oslobođen je njemački častnik.

Dogadaji na želji prugama:

Otvoren je promet na pruzi Sarajevo — Brod.

ZA POGLAVNIKA I ZA DOM SPREMNI!

**Po nalogu
Glavara glavnostožernog ureda
Pročelnik operativnog odjela
glavnostožerni pukovnik
(Helbich)
Helbich**

(M. P.)

BR. 181

BOJNA RELACIJA 1. LOVAČKOG ZDRUGA 2. ZBORNOG PODRUČJA ZA SEPTEMBAR 1944. O DEJSTVIMA NA PODRUČJU TESLIC — DOBOJ — DERVENTA¹

BOJNA RELACIJA

1. LOVAČKOG ZDRUGA U VREMENU OD 1. — 30. IX. 44.

PRVI DIO:

1.IX.44.:

Razpored 1. lovačkog zdruga: Stožer 1. lovačkog zdruga sa svim stožernim jedinicama osim veterinarske sati u Doboju.² Veterinarska sat u Brodu.³ —

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 9/1-8, k. 60:

² Prema iskazu postrojbi 3. zbornog područja od 16. avgusta 1944. u Doboju su se u to vrijeme, od tih stožernih dijelova, nalazili: opkoparska, dojavna, pekarsko-mesarska i zdravstvena satnija, 1. srednji povoz, samovozni povoz, obskrbni ured i vojno-oružnički vod, pa su ti dijelovi, najvjerovaljnije, bili tu i u septembru (vidi Arhiv VII, reg. br. 32/2, k. 60).

³ Odnosi se na Slavonski Brod.

Stožer 4. 1.[ovačke] p. sa 13., 14. i 15. sati, I. i III. bojnom u Teslicu i na postavima oko Teslica. II/4. l.p. na postavima Denkovača — Krčevine — Orašje (zapadno od Doboja).⁴

Stožer 6. 1. p. sa 13., 14. i 15. sati i II. bojnom u Derventi, 1/6. l.p. na postavima za obranu oko Dervente.⁵

Stožer V. topničkog sklopa sa stožernom bitnicom i lakiom povozom u Doboju; 1. bitnica V. topničkog sklopa i 2. bitnica XVI. topničkog sklopa na postavima u Doboju sa zadacom potpomaganja obrane Doboja topničkom vatrom. 2. bitnica V. topničkog sklopa na postavima u Derventi sa istim zadatkom u odnosu na Derventu.—

Skladišta streljiva, hrane i opreme 1. lovačkog zdruga u Doboju.—

Razvidanjem 31.VIII. 44. na području Teslića nije se došlo u dodir sa komunistima. Dielovi Tesličko-tešanjskog partizanskog odreda nalaze se u Rastuši i Krnjinom Brdu, predstraže njihove kod škole na Redku. Slabe partizanske snage u Cečavi.—

Razvidanjem na području Dervente 31.VIII. 44. nije se došlo u dodir sa komunistima.—

Razvidanjem na području Doboja 31.VIII. 44. nije se došlo u dodir sa komunistima.—

1.IX.44. ojačani razvidački odjel 4. l.p. na području Teslića nije imao dodir sa neprijateljem. Dielovi XIV. Srednjobosanske,⁶ XXI. brigade⁷ i Tešanjsko-tesličkog odreda⁸ nalaze se u Cečavi. Dielovi XVIII. brigade nalaze se u Kulašima.—*

Ojačani razvidački odjel 6. 1. p. izvršio je čišćenje prostora zapadno i sjeverozapadno od Dervente pravcem: Osojci — k. 188 — Zobište preko Detlaka do škole Kalenderovci te se preko Brdana i Vrdoljaka vratio u Derventu. Nakon otpora

⁴ Na%cdenc bojne su imale po četiri satnije (1—4. satnija u 1. bojni, 5—8. satnija u 2. bojni i 9—12. satnija u 3. bojni). Bliže o tome vidi iskaz postrojbi 3. zbornog područja od 16. avgusta 1944 (Arhiv VII, reg. br. 32/2, k. 60).

⁵ Bojne u toj pukovniji imale su takođe po četiri satnije: 1—4. satnija u 1. i 5—8. satnija u 2. bojni (vidi Arhiv VII, reg. br. 32/2, k. 60: iskaz postrojbi 3. zbornog područja od 16. avgusta 1944).

⁶ Riječ je o brigadi Srednjobosanske NOU divizije.

⁷ Riječ je o 21. slavonskoj brigadi 28. NOU divizije. Ona se u to vrijeme nalazila na komunikaciji Derventa — Doboj. Bliže o tome vidi knjigu depeša 28. NOU divizije (Arhiv VII, reg. br. 6 4, list 62—64, k. 1125).

⁸ Taj odred je 7. septembra 1944. preformiran u Tesličko-tešansku brigadu Srednjobosanske NOU divizije (vidi dok. br. 45.)

⁹ Podatak o 18. srednjobosanskoj brigadi nije tačan. Ona se toga dana nalazila na prostoriji Jadovica, Smrtići, Miškovci. Bliže o tome vidi izvještaj njenog štaba od 3. oktobra 1944 (Arhiv VII, reg. br. 17/5, k. 1421).

na Zobištu partizani su se povukli prema Ukrini. Gubitaka nema.—

Razvidanjem II/4. l.p. zapadno od Doboja nije se došlo u dodir sa neprijateljem.—

Zračna uzbuna od 09, 10 do 10,50, 11,23 — 13,48 sa lietom neprijateljskih zrakoplova.—

3 domobrana, koja su nestala 29.VIII.44. kod Teslića, povratila su se sa oružjem i opremom.—

2.IX. 44.:

Noću 1./2.IX. 44. razrušena je željeznička pruga između ž.p. Vrhovi i Bišnja, Vrhovi i Lupljanica, te Lupljanica i Dažnica. Z.p. Vrhovi izgorila, vodovodna postrojenja uništена.¹⁰ Radovi na opravci u toku.—

Razvidanjem 4.l.p. na području Teslića nije se došlo u dodir sa komunistima. Razpored komunista kao i 1.IX. 44. Četnici se nalaze kod škole na Redku i Hodžinoj bašti.—

Razvidanje 6.l.p. na području Dervente bez dodira sa neprijateljem. Dana 2.IX.44. I 6.l.p. na postavima oko Dervente smjenjena od II/4.1.p., te povučena u Derventu kao pričuva.—

Razvidanje dielova II/4.1.p. zapadno od Doboja bez dodira sa neprijateljem. Napustili su svoje jedinice zast. zap. doj. sati npr. Podoreški Antun i por. Hohnjec Vladimir, te zap. 8. sati 4.l.p. npr. Bosanac Stjepan i otišli partizanima.

3.IX.44.:

Noću 273.IX.44. razrušena želj. pruga Doboј — Derventa u dužini od 1,5 km. između Vrhova i Bišnja. Opravka u toku. Promet nije uzpostavljen.—

Razvidanjem dielova 4.l.p. na području Teslića u smjeru: Teslić — Rastuša i Teslić — Križ, nije se došlo u dodir sa neprijateljem. U Rastuši i u Cečavi nalazi se oko 400 komunista.—

U toku noći 2./3.IX. 44. razrušena je želj. pruga Doboј — Teslić kod Jelaha u dužini od 2. km. Šteta je popravljena.—

Na području Dervente napala je XVIII. Srednjobosanska brigada u 02,00 sati posadu ustaša i milicionera na Bijelom Brdu." Posada se povukla u Derventu, a partizani zapalili školu i 2 zgrade. Po dolasku pojačanja iz Dervente, partizani su se povukli u Markovac.—

¹⁰ Ta rušenja je izvršila 21. slavonska NOU brigada. Bliže o tome vidi Arhiv VII, reg. br. 6/4, list 62—64, k. 1125: knjigu depesha 28. NOU divizije.

" Prema izvještaju štaba pomenute brigade od 3. oktobra 1944. (vidi Arhiv VII, reg. br. 17/5, k. 1421) u borbama za neprijateljska uporišta Bijelo Brdo, Kuljenovce i Pjevalovac ubijeno je oko 25 ustaša i milicionera. Brigada je imala 3 ranjena.

Razvidanjem dielova II/4.1.p. u smjeru: Dobojs — k. 283 nije se došlo u dodir sa neprijateljem. Saznato da se dielovi XXI. Slavonske brigade nalaze u Omanjskoj i Leskovim Vodama.—

Zračna uzbuna od 09,20 — 10,55 i od 11,35 — 15,00 bez neprijateljskog nadletanja.—

Iz 4.1.p. udaljili su se npr. Džampo Mehmedalija, poručnici Kurtović Derviš i Mandrak Ivan, te sa nekolicinom domobrana prešli partizanima.—

4.IX.44.:

Zapovjed V.-SS-Kora¹² da se toga dana Teslić evakuira i svi vojnički uredaji unište, te da se povuku za Dobojs, s tim da ostane jedna bojna na Križu. Iz Teslića krenuli su stožer 4.1.p., 13., 14. i 15. sat i I. bojna 4.1.p. i stigli nesmetano u Jelah. Vlak sa tvorivom, koji je krenuo u 13,45 napadnut je između Teslića i Vrela. U 14,00 sati napustila je Teslić i III/4. l.p. i krenula kao zalažnica za Jelah. Zapovjednik te bojne primio je pismo od komunista sa pozivom da se ciela bojna predala, jer su komunisti obkolili Teslić. On je to odbio, ali je bojna u pokretu napadnuta između Teslića i Vrela, ali se nakon primljene borbe uspjela probiti do Jelaha u sastav puškovnije.¹³ Tom prilikom nestao je iz 11. sati poručnik Brčić Miroslav, 1. dočastnik i 7. domobrana. Stožer 4.1.p. i njeni dielovi zanoćili su u Jelahu.— Gubitaka nije bilo.—

Posljedak razvidanja dielova 6.l.p. iz Dervente nije javljen.—

Razvidanjem dielova II/4.1.p. na području Doboja u smjeru: Dobojs — Rajkovač nije se naišlo na komuniste. Saznato da su iz Gojakovca krenuli dielovi XXI. Slavonske brigade u pravcu Tešnja.—

5.IX.44.:

Pokret stožera 4.1.p. i svih njenih dielova iz Jelaha za Dobojs, gdje su prema zapovjedi zapovjednika SZ. Bosne Oberfiihrera Hedricha zauzeli postave za obranu kod Makljnovca. Pokret do Tešanjke izvršen nesmetano. Odmah po izlazu iz Tešanjke napadnuta je zalažnica sa Alibegovaca. Uz borbu dielovi 4.1.p. stigli su bez.gubitaka u Karuše. Po

¹² Odnosi se na Zapovjedništvo 5. SS brdskog armijskog korpusa.

¹³ Na prostoriji oko Teslića nalazili su se 14. srednjobosanska NOU brigada i Tešanjski NOP odred. Ove jedinice su 4. septembra oslobođile Teslić. Opširnije o tome vidi Arhiv VII, reg. br. 3/5, str. 60, k. 461 A (knjigu depeša 5. korpusa NOVJ, depeša od 5. septembra 1944), reg. br. 1/8, k. 1417 (istorijat 53. NOU divizije) i reg. br. 7/1, k. 42 (dnevno izvješće Operativnog odjela Ministarstva oružanih snaga NDH od 7. septembra 1944).

dolazku u Karuše 1/4.l.p. zaposjela iste isturivši jednu sat na k. 258, JII/4.l.p. zaposjela Makljenovac, a stožer 4.l.p. i stožerne jedinice u vilu Vrhovski i okolne postave kod Makljenovačkog mosta.—

Razvidanjem dielova 6.l.p. na području Dervente u pravcu Derventa — Kukavica — ž.p. Bišnja — ž.p. Vrhovi, nije se došlo u dodir sa neprijateljem. Z.p. Bišnja — Vrhovi popravljena.—

Razvidanjem dielova 11'4.l.p. u smjeru: Dobojski Vode, saznato je, da se dielovi XIV. i XVIII. brigade nalaze u Gojakovcu i Križu.—

Zračna uzbuna od 09,07 — 10,20, od 10,55 — 13,35, od 14,25 — 16,00 bez nadletanja.—

6.IX.44.:

Jača obhodnja 4.l.p., upućena u razvidanje sa k. 258 u smjeru: Kraševi — Lepenica — Medakovo, napadnuta je od komunista iz Kraševa i Matužića.— Gubitaka nije bilo. Saznato, da se dielovi XXI. Slavonske brigade nalaze na crti k. 336 — k. 306 — Mravići, a predstraže u Kraševu.⁴

Razvidački odjel II'4.l.p. upućen u pravcu: Dobojski Omanjska nije došao u dodir sa neprijateljem. Komunisti se nalaze u Sivši i Alibegovci.

Veći dio 6.l.p. iz Dervente u razvidanju i prilikom osiguranja radova ž.p. u dolini Bišnje imaju dodir sa neprijateljem. Gubitaka nije bilo, a kod neprijatelja nepoznati.—

Zračna uzbuna od 09,15 — 12,12 sa nadletanjem više skupina neprijateljskih zrakoplova.—

Poručnik Brčić Miroslav iz 11. sati 4.l.p. vratio se u svoju jedinicu.—

7.IX.44.:

Noću 6. 7.IX.44. prevrnuta je želj. pruga između Rudanke i Johovca u dužini od 1.400 m. Otvorena je topnička vatrica na partizane na Vojvode Putnika brdo, Visoka Glava i Kladrare.—

Komunističke snage u prikupljanju oko Doboja i to na prostoru: Omanjska (333), Ularice, Debelo Brdo, Sivša, s. Omanjska i to dielovi XIV. Srednjo-bosanske brigade, XVIII. Slavonske i Tesličko-tešanjskog odreda sa predstražama na Visokoj Glavi.— U Jelahu XXI. Slavonska brigada sa predstražama na crti: Matužići — Kraševi — Gradina.—

" Opširnije o rasporedu 21. slavonske NOU brigade u to vrijeme (vidi Arhiv VII, reg. br. 6/4, list 65, k. 1125; knjigu depeša 28. NOU divizije).

Prema zapovjedi Oberfiihrer-a Hedrich-a¹⁵ 1/4.l.p. (bez 1. sati) upućena je u Rudanku za osiguranje popravke želj. pruge, gdje je ostala i nadalje.—

Razvidanje dielova II/4.1.p. smjerom: Dobojs — k. 283 bez dodira sa neprijateljem, jer se isti privremeno povukao.—

U Maloj Bukovici borba između četnika i komunista.—

Dielovi 6.l.p. na osiguranje radova oko opravke želj. pruge u dolini Bišnje. Jaki vatreni dodir sa neprijateljem. Nema gubitaka, kod neprijatelja nepoznati.—

častnički namjestnik Mataković¹⁶ sa 6 domobrana 4.l.p. prebjegao partizanima.—

Zračna uzbuna od 09,20 — 11,10 i od 14,15 — 16,00 bez nadletanja neprijateljskih zrakoplova.—

Zapovjednik zdruga pukovnik Šarić Luka u Brod II. Zbornom području radi prijema smjernica. Istoga se dana vratio natrag u Dobojs.—

8.IX.44.:

Raspored jedinica 1. lovačkog zdruga:

I) U i oko Doboja:

a) Stožer zdruga i stožerne jedinice:

— stožer zdruga: U središtu grada, zgrada na razkrižju cesta.

— Zap. stana: U domu časnih sestara kod rkt. crkve (zadaća: Obrana nastambe i munjare. Postavljanje zasjeda na putu za s. Milkovac).—

— Bojno-oruž. vod: U muslimanskoj školi (zadaća: Osiguranje i obrana stožera zdruga).—

— Dojav. sat: U baraci preko puta kotara (zadaća: Obrana nastambi, posjedanje i obrana barikade na cesti kod Doma Poglavnika).—

» U Doboju se, do 10. septembra, nalazio 7. SS samostalni (jurišni) protivtenkovski divizion (vidi Arhiv VII, mikrofilm NAV-N-T-311, reg. br. F-193, snimak br. 400: dnevni izvještaj grupe armija »F« od 10. septembra 1944), a prema dnevnom izvješću te grupe od 27. septembra 1944 (Vidi Arhiv VII, mikrofilm NAV-N-T-311, reg. br. 193, snimak br. 1075) u Doboju se nalazila Komanda sjeverozapadne Bosne i Stab njemačkog Nastavnog bataljona. Oberfirer (čin u SS formacijama, odgovara činu pukovnika kopnene vojske) Hedrik je, vjerovatno, u to vrijeme bio komandant pomenute komande.

¹⁶ Petar (vidi Arhiv VII, »Abecedno kazalo« Ministarstva oružanih snaga NDH, 1943, str. 1169).

- Obkopar, sat sa U uporištu kod skladišta streljiva u
1. Sred. povo- barama (zadaća: Obrana uporišta
zom: i skladišta streljiva).—
- Zdrav, sat: U osnovnoj školi (zadaća: Obrana liečničkog pomoćišta i nastambe).—
- Pekar, polusat: U zgradi kod baraka »Feldgendar-
merie« (zadaća: Obrana nastam-
be).—
- Samovoz, povoz: U neposrednoj blizini stožera zdru-
ga (zadaća: Obrana nastambe i ga-
raže).—

b) 4. *lovačka pukovnija:*

- Stožer pukovnije, U vili Vrhovski kod Makljenovač-
13, 14. i 15. sat: kog mosta (zadaća: Obrana stožera
4. lovačke pukovnije i ceste, koja vo-
di za Doboј).—
- I/4.1.p. (bez 1. Na postavu kod željezničke postaje
sati i dielova Rudanka (zadaća: Obrana željeznič-
4. sati): ke postaje Rudanka i zatvaranje ce-
ste koja vodi za Doboј).—
- I. sat 1/4.1.p.: Na postavu k. 258 (JZ Karuše) (za-
daća: Obrana Karuša i Makljenovač-
kog mosta).—
- II/4.1.p.: Na postavu Denkovača — Krčevine
— Orašje (zadaća: Obrana Doboja
sa zapada).—
- III/4.1.p. Na postavu s. Makljenovac (zadaća:
(bez 9.sati): Obrana postava od r. Usore do Mil-
kovca od neprijateljskog napadaja
sa zapada).—
- 9. sat 1II/4. 1.p.: Na postavu kod s. Milkovac (zada-
ća: Obrana postava i održavanje spo-
ja između II/4.1.p. i III^4.I.p.).—

c) *V. topnički sklop.*

- Stožer i stožer- U Poglavnikovom Domu.—
na bitnica:
- 1. vod 1. bitnice: Na postavu, bezimena kota sjeverno
prav. crkve (zadaća: Potpomaganje
obrane topničkom vatrom).—
- 2. vod 1. bitnice: Na postavu u blizini Poglavnikovog
Doma (zadaća: kao i 1. vod).—

— laki povoz: U barakama kod munjare (zadaća: Obrana topničkog logora).—

— 2. bitnica XVI. t. sklopa: Na postavu u neposrednoj blizini nastambi lakog povoza (zadaća: kao i 1. bitnica V. topničkog sklopa).—

d) *Unutarnja obrambena crta u samom gradu:*

Pružala se je od r. Bosne (bunker na želj. pruzi) — pravoslavna crkva — bolnica — muslimansko groblje — gradina — Dom Poglavnikov — nastambe »Feldgendarmerie« — obiskrbno skladište južno želj. postaje. Ista je bila zaposjednuta od die-lova II. prič. ustaške bojne 11. stajaćeg ustaškog zdruga,¹⁷ Niemaca iz jedinica Odsjeka za osiguranje »D« i iz izobrazbene bojne 1. lov. zdruga. Svi ti dielovi bili su pod taktičkim zapovjedničtvom zapovjednika Odsjeka za osiguranje »D« pukovnika Steinheisera.—

2) *U i oko Dervente:*

a) 6. lovačka pukovnija:

— Stožer pukovnije, U gimnaziji (zadaća: Obrana gimnazije).—
13, 14. i 15. sat: —

— 1/6. 1. p. (bez 1. i 2. sati): U gimnaziji kao pričuva.—

— 1. sat 1/6. 1. p.: U hrvatskom Domu (zadaća: Obrana uporišta).—

— 2. sat 1/6. 1. p.: U obćinskoj zgradbi (zadaća: Obrana uporišta i pričuva).—

— 11/6. 1. p.: Na postavu oko Dervente (zadaća: Obrana Dervente).—

— 2. bitnica V. t. sklopa: Na postavu južno od gimnazije (zadaća: potpomaganje obrane topničkom vatrom).—

¹⁷ O tome zdrugu vidi dok. br. 157.

3) Veterinarska sat 1. 1. zdruga u Brodu.—

Prije podne zapovjednik zdruga pukovnik Šarić¹⁸ i pukovnik Telarović bili su na dogovoru sa zapovjednikom Trebavskog četničkog odreda¹⁹.—

Oko 17,00 sati napustio je zapovjednik 1. lov. zdr. pukovnik Šarić Dobojski i otišao Trebavskom četničkom odredu. Poslije toga tražili su radi preuzimanja zapovjedničtva zdruga zap. V. topničkog sklopa pukovnik Telarović Slavko i zap. 6. Posad. zdr. pukovnik Tanović Asim, ali se nisu mogli pronaći te je ustanovljeno da su prešli partizanima. Radi ovog stanja zapovjedena je predvečer stroga pripravnost, kao i da svi častnici budu na svojim mjestima. Od strane zapovjednika Odsjeka za osiguranje »D« njem. pukovnika Steinheisera pođezete su sve mjere za posjedanje unutarnje obrambene crte grada Doboja.—

U 23,30 sati odpočeo je napadaj partizana na k. 258 (jugozapadno Karuše), te ista nakon borbe od 30 minuta napuštena od strane posade, koja se povukla na postave stožerne sati u Makljenovcu. Tom prilikom zahtjevana je topnička vatra od strane V. topn. sklopa, te su se odanle javili već partizani.—

Oko 22,00 sata počeo je napadaj na Dobojski i pucnjava po gradu, koja je trajala ciele noći. Skoro istovremeno napadnuta je i III/4. 1. p. u Makljenovcu, ali su svi napadaji bili odbijeni.—

Oko 22,30 sati ostali su u stožeru zdruga ppukovnik Maričić Ivan koji je primio zapovjedničtvo zdruga, ppukovnik Ilić Ladislav i glavar stožera glast, satnik Korais Dragan sa još nekoliko častnika, te su se u to vreme morali povući u zgradu njem. stožera zbog ugroženosti stožera zdruga.—

Oko 23,30 sati prekinut je brzglasni spoj sa zapovjedničtvom 4. lovačke pukovnije u vili Vrhovski, kod Makljenovca.—

Oko 24,00 sata nazvan je stožer zdruga od strane pukovnika Tanovića Asima sa Denkovače, kojom prilikom je isti zahtjevao odmah prekid otpora i predaju Doboja, navodeći da su partizanima prišli skoro svi častnici postrojbi 1. lov. zdruga u Doboju, ciela 11/4. 1. p. i sve stožerne jedinice 1. lovačkog zdruga sa svojim zapovjednicima, osim zdravstvene sati. Isti zahtjev stavio je preko brzoglasa i zapovjednik 11.

¹⁸ Luka

¹⁹ Taj odred je pripadao Ozrenском četničkom korpusu (vidi dok. br. 5). Komandant odreda je bio pop Savo Božić.

part. divizije podpukovnik Durin²⁰ i zapovjednik II/4. 1. p. satnik Škrinjarić Vladimir, navodeći ako se istom zahtjevu ne udovolji, da će svi častnici, koji se bore u Doboju biti streljani od strane partizana. Zahtjev predaje odbijen je i borba se nastavila do ujutro. Od tog vremena, koja se god jedinica 1. lovačkog zdruga u Doboju nazvala brzoglasom, svugdje su se javili komunisti, osim iz stožera 4. 1. p. i stožera III/4. 1. p. u Makljenovcu, sa kojim je bio prekinut brzoglasni spoj. Te noći prešli su partizanima pored većeg broja častnika stožera 1. lovačkog zdruga i sve njegove stožerne jedinice (osim zdravstvene sati) sa svojim častnicima, 11/4. 1. p. sa svojim častnicima, V. topnički sklop i 2. bitnica XVI. topničkog sklopa i ljudstvo 6. Posadnog zdruga.—

O događajima, koji su se odigrali u toku noći 8/9. IX. 44. kod 6. 1. p. u Derventi, u stožeru zdruga nije bilo ništa poznato iz razloga, što je brzoglasni spoj i promet između Doboja i Dervente već više dana bio prekinut, a krugovalom nije se dobivalo nikakovih obaviesti.—

Prema naknadno dobivenim podatcima zapovjednik 6. 1. p. ppukovnik Muslović Ferdo izdao je 8. IX. 44. navečer nalog, da se razoružaju njemački izobrazitelji, što je oko 23,00 sata izvedeno na sljedeći način: 1. i 3. sat 1/6. do groblja razoružali su Niemce oko 23,00 sata. II/6. 1. p. isto je učinila na postavima oko Dervente u isto vrieme. Zapovjednik 15. sati 6. 1. p. imao je nalog da razoruža sve Niemce u samom gradu Derventi, ali ih je blagovremeno opomenuo, te se skupio sa izvjestnom grupom Niemaca u oklopnom vlaku povukao ka Brodu.—

Partizani su ušli u Derventu bez otpora oko 24 sata²¹.—

Na stranu partizana te noći prešla je ciela 6. 1. p. sa zapovjednikom i svim častnicima, osim jednog malog broja častnika i ljudstva iz 1/6. 1. p., koji su se preko Bijelog Brda povukli prema Brodu, gdje su stigli 13. IX. 44.—

Za dielove 1/4. 1. p. kod Rudanke nema podataka. —

Glavni organizatori izdaje bili su: u Doboju pukovnik Tanović Asim, a u Derventi satnik Cabelj Georgije.—

9. IX. 44.:

Oko 05,30 sati otvarana je jaka topnička vatrica iz topova V. topničkog sklopa sa Denkovače, a koji je bio prešao par-

²⁰ Taj podatak nije tačan. Potpukovnik Đurđević Đurin bio je u to vrijeme komandant Srednjobosanske NOU divizije, dok se 11. NOU divizija tada nalazila u istočnoj Bosni (vidi dok. br. 45 i 73).

²¹ Napad na Derventu je izvršila 18. srednjobosanska NOU brigada. Opširnije o tome vidi dokumente navedene u 2. objašnjenju uz dok. br. 50 u ovoj knjizi.

tizanima, na postave III 4. 1. p. u Makljenovcu, koja je naglo tom prilikom počela napuštati svoje postave. Zalaganjem nekoliko časnika bojna je bila vraćena na postave, ali je oko 08,00 sati uslied jake topničke vatre i žestokog napadaja partizana odstupala preko r. Bosne na područje Ozrenskog četničkog odreda, odakle je onda dalje krenula za Gračanicu. Isto tako krenuli su dijelovi stožera 4. 1. p. u Usore, gdje su prešli r. Bosnu i došli do Suhog Polja, odakle su poslije podne toga dana sa ustaškom bojnom iz Lukavca krenuli ponovno u Doboju.—

Borba u samom gradu Doboju bila je sve žešća, jer su partizani u toku noći 8./9. IX. 44. uspjeli da prođu u grad na više mjesta.—

Oko 08,00 sati ppukovnik Maričić i glst. satnik Korais Dragan sa grupom njem. časnika i izobrazitelja prebacio se preko r. Bosne u namjeri da stigne do Gračanice, te odande da se doveđe XXV. Ustaška bojna a čiji je zapovjednik preko brzoglasa ponudio svoju pomoć. U tom podhvatu nisu uspjeli, jer ih nisu propustili četnici, već odveli u s. Kostajnicu, odakle se glst. satnik Korais sa manjom grupom njemač. časnika 10. IX. 44. u jutro vratio u Doboju.—

U 11,00 sati došla je u Doboju pomoć — 3 njem. oklopna kola — iz Žepča, a u 15,00 sati dio ustaške bojne iz Lukavca i Žepča.²² Komunisti su rastjerani i oko 16,00 sati nastalo je zatišje u borbi, poslije čega su Niemci i ustaše preuzeли vlast u Doboju. Partizanima u toku napadaja nije uspejelo ma šta odnjeti iz skladišta hrane, opreme i streljiva u Doboju.²³—

U samom gradu Derventi bili su partizani, te ostali tu do 12. IX. 44., kada je došla školska bojna iz Vinske i oslobođila grad²⁴.—

²² U Lukavcu su se u to vrijeme nalazili dijelovi 9. bojne 10. posadnog zdruga, a u Žepču dijelovi 4. bojne 11. stajaćeg djelatnog ustaškog zdruga (vidi dok. br. 157 i Arhiv VII, reg. br. 32/2, k. 60: iskaz postrojbi 3. zbornog područja od 16. avgusta 1944).

" Prema naredenju Srednjobosanske NOU divizije, izvodno citiranim u njenom istorijatu, u napadu na Doboju su učestvovali 14. srednjobosanska i 21. slavonska brigada (vidi Arhiv VII, reg. br. 1/8, str. 9, k. 1417). Tom prilikom se predalo 1100 domobrana (vidi Arhiv VII, reg. br. 6/4, list 67. k. 1125: knjigu depeša 28. NOU divizije). O borbama za Doboju vidi: dok. br. 50 i 147; Arhiv VII, reg. br. 5/5, str. 162, k. 461A (knjigu depeša 5. korpusa NOVJ); mikrofilm NAV-N-T-311, reg. br. F-191, snimak br. 76—80 (dio ratnog dnevnika br. 3 Operativnog Odjeljenja Grupe armija »F« za 9. septembar 1944).

²³ U Derventi se u to vrijeme nalazio samo 1. bataljon 18. srednjobosanske NOU brigade, dok su ostali bataljoni vodili borbu oko Lupljанице, Osinja i Cerana. Neprijatelj se 12. septembra, poslije prodora zadržao u Derventi samo kratko vrijeme, da bi 13. septembra ponova

I. sat 1. 6. 1. p. dobila je zadaću od zapovjednika 6. 1. p., da krene ka Bijelom Brdu i na tom postavu da brani Derventu od navodnog napadaja četnika. Tu je ostala do 12. IX. 44. koga dana se povukla preko Lipica do Kovača, gdje se sastala sa 2. i 3. sati 1/6. 1. p. i zanoćili s namjerom da slijedećeg dana krenu ka Brodu.—

Svi ostali dielovi 6. 1. p. povukli su se 9. i 10. IX. 44. preko Kalenderovaca za Prnjavor, — prešavši prethodno partizanima.

10. IX. 44.:

U jutro njem. vlasti u Doboju preuzele su sva skladišta opreme, hrane i streljiva 1. lovačkog zdruga u Doboju i postavili svoje straže, smatrajući sve što je ostalo od 1. lovačkog zdruga za ratni plien. Sa njihove strane stavljen je zahtjev da ostaci 1. lovačkog zdruga, koji nisu prešli partizanima, imaju u najkraćem vremenu ukloniti iz Doboja, — s tim da mogu ponjeti samo puške, a svo automatsko oružje da predadu.—

U 12,00 sati krenuo je jedan dio toga ljudstva pod zapovjedništvom ppukovnika Ilica³ i glavara stožera glst. satnika Korais Dragana vlakom, drugi dio pješice za Gračanicu, gdje se već nalazila 111/4. 1. p. To poslijе podne po prikupljenim podatcima, ustanovilo se je, da se je od dielova 1. lovačkog zdruga prikupilo u Gračanici 29 časnika, 73 dočasnika i oko 700 domobrana, naoružanih sa 1 bacačem, 1 strojnicom, 18 strojopušaka, 41 MPI, 447 pušaka i 10 kola povoza.—

Što je bilo sa dielovima 1/4. 1. p. kod Rudanke nema podataka.—

II. IX. 44.:

U 09,00 sati pokret ostataka 1. lov. zdruga pod zapovjedničtvom ppukovnika Ilića Ladislava iz Gračanice preko Sokola, Prav. Srnice do D. Hrgova, gdje se je prenoćilo.—

Pokret je izvršen bez uznenirivanja od strane neprijatelja osim, što je isti otvarao bacačku vatru na kolonu pred Srnicama.—

12. IX. 44.:

Pokret ostataka 1. lovačkog zdruga od D. Hrgova do Brčkog, gdje se stiglo oko 17,00 sati.—

izvršio prodor u grad i tom prilikom se i zadržao, dok je 18. brigada, pošto je u potpunosti ispunila svoj zadatak, zajedno sa ostalim jedinicama Srednjobosanske NOU divizije vršila pripreme radi učestovanja u napadu na Banju Luku 18. septembra 1944 (vidi Arhiv VII, reg. br. 17/5, k. 1421: izvještaj Štaba 18. srednjobosanske NOU brigade od 3. oktobra 1944. i mikrofilm NAV-N-T-311, reg. br. F-193, snimak br. 548: dnevni izvještaj Grupe armija »F« od 13. septembra 1944).

¹⁵ Ladislav

1. sat 1/6. 1. p. na Bijelom Brdu (SZ Dervente) kušajucM da uhvati vezu sa 2. i 3. sati 1/6. p., povukla se preko Lipica do Kovača, gdje se je sastala sa 2. i 3. sati 1/6. 1. p. i tu za-noćila.—

13. IX. 44.:

Odmor ostataka 1. lovačkog zdruga u nastambama II. doknadne obkoparske bojne u Brčkom. Po zahtjevu izvjestnih častnika trebala je III/4. 1. p. krenuti u Tuzlu radi raztereće-nja posade. To nije izvršeno, pošto je dobivena krugovalna brzojavka br. 443/6-tajno II. Z. P., kojom je zapovjedjeno, da se dielovi 4. 1. p. iz Brčkog ne upućuju u Tuzlu.—

1. i 2. i 3. sat 1/6. 1. p. pod zapovjedničtvom poručnika Galića Milana krenule su preko Ljekovca za Brod, gdje su dobili zapovjed od zapovjednika II. Z. P., da se vrate natrag u Kovače, gdje su ostali kao posada do 16. IX. 44.

14. IX. 44.:

Dobiven je nalog od 13. SS-Handžar divizije da ostatci 4. 1. p. iz Brčkog imaju krenuti za Bos. Samac sa zadaćom, da tamo stvaraju mostobran i osiguraju prielaz preko r. Save.—

1., 2. i 3. sat 1/6. 1. p. kao posada u s. Kovači.—

15. IX. 44.:

Priprema dielova 4. 1. p. za pokret iz Brčkog za Bos. Samac. Vršena je popuna hranom i streljivom istih od strane 13. SS-Handžar divizije.—

1., 2. i 3. sat 1/6. 1. p. kao posada u s. Kovači.—

16. IX. 44.:

U 07,00 sati pokret stožera 1. lovačkog zdruga vlakom iz Brčkog za Vinkovce, gdje se je javio zapovjedničtvu 2. Doknadnog zdruga.—

Oko podne pokret dielova 4. 1. p. nastupnim hodom za Orašje, gdje su prenoćili.—

Pokret 1., 2. i 3. sati 1/6. 1. p. prema zapovjedi II. Z. P. iz Kovača²⁶ u Vinsku, gdje je ostala 2. i 3. sat i potpala pod zapovjedničvo Školske bojne u Vinskoj, a 1. sat krenula za Brusnicu kao posada.—

17. IX. 44.:

Pokret dielova 4. 1. p. iz Orašja za Bos. Samac, gdje su stigli istoga dana po podne.—

²⁶ To mjesto nije nađeno na karti 1 : 100.000. Vjerovatno se od-nosi na s. Korače.

Od 17. do 30. IX. 44.:

Stožer 1. lovačkog zdruga u Vinkovcima, dielovi 4. 1. p. u Bos. Samcu, gdje se vrši izobrazba, 1. sat 1/6. 1. p. u Brunsici, 2. i 3. sat 1/6. 1. p. u Vinskoj. —

Od 1. X. 44., nadalje:

Prema zapovjedi Ministra oružanih snaga Op. br. 8427/tajno, koja glasi: »Preostale dielove 1. lovačkog zdruga sada u Brčkom po nalogu Ministra i zapovjednika oružanih snaga odmah prikupiti u Vinkovcima, preustrojiti, vježbati i javiti što je postrojeno, brojčani stališ«, te zapovjedi II. Zbornog područja Op. br. 450/tajno i Glst. broj 4829/tajno od 25. rujna 1944., prikupljanje i postrojavanje dielova 1. lovačkog zdruga u Vinkovcima, preuzele je zapovjedništvo 2. Doknadnog zdruga. Stoga je zapovjedništvo 2. Doknadnog zdruga sa zap. br. 3971/tajno od 2. X. 44. zapovjedilo ostacima 4. 1.p. pokret na područje Rokovci — Andrijaševci, što je i izvršeno do 2. X. 44. Zbog neimanja smještajnih prilika u dotičnim selima dielovi 4. 1. p. premješteni su u Neudorf kod Vinkovaca, gdje se počelo sa radom na novopostrojavanju tih dielova, a prema zapovjedi 2. Doknadnog zdruga zap. br. 3906/taj. od 3. X. 44. — s tim da stožer 1. lovačkog zdruga završi poslove na likvidaciji istoga,¹⁷ — o čemu je dostavljeno izvješće zapovjedništvu II. Z. P. i zapovjed. 2. Doknadnog zdruga pod br. 165/taj. 1. lovač. zdruga do 20. X. 1944. g.

Zamjenik zapovjednika:
podpukovnik (Ilić)
Ilić

(M. P.)

Za točnost:
Glavar stožera,
glst. satnik (Korais)
Korais Dragan

¹⁷ Prema zapovijesti Zapovjedništva 2. zbornog područja od 25. oktobra 1944, 1. lovački zdrug je brisan iz sastava oružanih snaga NDH. Domobrani — vojnici su upotrebljeni za popunu 3. lovačkog zdruga, a preostali oficiri i podoficiri su stavljeni na raspolaganje 2. doknadnom zdrugu (vidi Arhiv VII, reg. br. 37/2-2, k. 60).

RELACIJA 4. LOVAČKOG ZDRUGA ZA SEPTEMBER 1944. O
RASPOREDU I DEJSTVIMA NA SEKTORU BOSANSKI NOVI
— PRIJEDOR¹

I. DIO
O P E R A C I J E

A. RASPORED I ZADATAK ZDRUGA.

Od početka mjeseca rujna pa do napada na Priedor (6/7. IX.) zdrug je u glavnom imao pozadinski zadatak t.j. osiguranje željezničkog i cestovnog prometa Dobrljin — Bosanski Novi — Rudice i Bosanski Novi — Priedor. Povrh toga dielovi zdruga sačinjavali su posadu Dvor na Uni. Bosanski Novi i Priedor. Grupa Ahrendt (1. bojna 383 puk. 373 lg. diviz. IV. bojna VIII. ustaškog zdruga i 1. vod XI. topničkog sklopa)² bila je taktički podređena zdrugu i sačinjavala posadu rudnika Ljubije. S obzirom na dodijeljeni zadatak zdrug je bio raspoređen na oko 70 km, dakle pretjerano razvučen usled čega pojedina uporišta nisu predstavljala snagu za ma kakav jači i ozbiljniji otpor. Sa pričuvom — pa i najmanjom nije se raspologalo.

Od 1—7. IX. rad jedinica svodio se je na čuvanje željezničkih i cestovnih objekata, osiguranje pojedinih uporišta oko posadnih mjesta i na povremena manja razviđanja. Veći podhvati — zbog razvučenosti zdruga nisu vršeni.

Po padu Priedora (7. IX.) i probijanja jednog diela posade Priedor i Ljubija kao i uporišta uzduž pruge Priedor — Brežičani — Martin Brdo — Petkovac, zdrug dobija novi zadatak i to: osiguranje željezničke pruge i ceste Bosanski Novi isključno — Dobrljin zaključno. Po prestrojavanju die-lova 7. lovačke pukovnije i ostalih dielova koji su imali teške gubitke izvršen je novi raspored zdruga na prostoru Dvor — Dobrljin. Grupa Ahrendt podpala je pod zapovjedništvo 373 njemačke divizije kao posada Bos. Novi.

20. IX. zdrug ponovno prima osiguranje željezničke pruge Bos. Novi — Rudice kao i osiguranje grada Bosanski Novi,

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 1/12-3, k. 112a.

² Opširnije o Borbenoj grupi »Arent« vidi dok. br. 58, objašnjene 20.

za tu svrhu zdrugu se podređuje IV. bojna VIII. ustaškog zdruga i dielovi Sana bojne¹ koja je bila u Priedoru.

Rad jedinica svodio se je na osiguranje prometa i čuvanje pojedinih uporišta u Bosanskom Novom i Dvoru na Uni. Zbog slabosti, slabog naoružanja i nedostatka streljiva i opreme nisu poduzimani veći podhvati ali su vršena stalna razviđanja kao i manji podhvati u cilju obskrbe drvom i stočnom hranom.

B. VAŽNI DOGĀDAJI PO DANIMA.

1.) 13. lovačka pukovnija.

(na prostoru Rudice — Novi — Dvor — Divuša — Dobrljin).

Dne 2. IX. 1944. Suhački milicionerski odred napadnut je jačim snagama noću 1/2. IX. i pod pritiskom neprijatelja povukao se je u Bos. Novi. Pojačanjem milicionera, odmetnici su idućeg dana ponovno izbačeni iz zauzetih postava. Gubitaka nije bilo.

Dne 3. rujna 1944. Noću 3/4. IX. odmetnici napali na uporište Rudice strojničkom i bacačkom vatrom.⁴ Napad odbijen usredotočenom vatrom haubičke bitnice iz Bosanskog Novog. Jedan domobran teško ranjen koji je sutradan umro.

Istoga dana izvršen je zračni napad na most na rieci Sani kod Bosanskog Novog. Most je znatno oštećen. Jedan domobran ranjen. Kod građanskih osoba nije bilo gubitaka.

Dne 4. rujna 1944. Prema podatcima od seljaka prikupljene su jače partizanske snage oko Priedora (4—5 brigada sa topničtvom)⁵ i očekuje se napad na sam grad u najskorijem vremenu.

Izvršen je napad na Daščice uz teške gubitke neprijatelja. Računa se na 8—10 mrtvih i oko 20 ranjenih.

Dne 7. rujna 1944. Usled pada Priedora u Bosanskom Novom kod pučanstva vladala je panika i stoga su preduzete stroge mjere opreze. Cieloga dana stizali su dielovi posade Priedor i Ljubija u Bos. Novi. Bilo je dosta ranjenika, a veći dio vojnika iscrpljen.

Usled dogadaja u Priedoru i snažne neprijateljske promiće prebjeglo je k odmetnicima 7 častnika sa 3 dočastnika i nekoliko domobrana. Toga dana stanje je bilo veoma ozbilj-

¹ Bliže o toj bojni vidi dok. br. 31, objašnjenje 11.

⁴ Na toj prostoriji dejstvovali su dijelovi 4. NOU divizije (vidi dok. br. 58).

⁵ Opširnije o koncentraciji jedinica 5. korpusa NOVJ za napad na Prnjavor vidi dok. br. 31 i 58.

no zbog toga što su se prenosile vesti da će toga dana biti napadnut i Bosanski Novi što nije usliedilo.

Dne 8. rujna 1944. Zapovjednik I. bojne 13. lovačke pukovnije satnik Brnetić poveo je ljudstvo 3 i 4 sati i zajedno sa častnicima, dočastnicima (osim narednika Ribarića) i domobranima (osim njih 35) prebjegli su odmetnicima.⁶ Jedan dio oko 15 domobrana kasnije vratili su se natrag u svoje postrojbe.

Istoga dana izvršen je poduhvat (njemačka motorizirana sat (Brandenburg), 5, 6. i 7. sat. 13. lovačke pukovnije) u pravcu Blagaja radi olakšanja probijanja dijelova posade Pridor i Ljubija (Grupa Ahrendt). Žestoke borbe imale su poduhvatne snage kod Blagaja i Martin Brda.⁷ Vlastitih gubitaka nije bilo. Odmetnički gubitci računa se da su bili dosta veliki, ali se nisu mogli ustanoviti.

Uslijed ovako teške situacije toga dana odbjeglo je sa postava oko Bosanskog Novog nekoliko dočastnika i domobrana koji nisu mogli izdržati tadašnje stanje.

Dne 9. rujna 1944. Pod uticajem događaja tokom 7. i 8. IX. odbjegao je izvjestan broj uglednih građana među kojima i hrvatski narodni zastupnik, te gradski načelnik, liečnik i drugi.

Istoga dana otkrivena je zavjera koju je predvodio zapovjednik II. bojne^b 13. lovačke pukovnije satnik Kniha.⁹ Časnici su uhvaćeni (7 časnika i 1 dočastnik) koji su poslije sprovedeni u Zagreb radi suđenja.

Dne 11. rujna 1944. Noću 10/11 izvršen je napad na postave oko Dvora [na Uni]¹⁰. Pošto je posada pojačana, napad

• Ta bojna se u to vrijeme nalazila u Ravnicama. Ona se 8. septembra predala Kozarskom NOP odredu (vidi Arhiv VII, reg. br. 33/4, k. 1625). Bliže o tome vidi dok. br. 80 i 155; Arhiv VII: izvještaje Štaba Kozarskog NOP odreda od 10. septembra (reg. br. 5/2, k. 1265) i Štaba Kozarske grupe NOP odreda od 1. oktobra T944 (reg. br. 6/3, k. 460).

⁷ Te borbe je vodio 4. bataljon 8. krajiske NOI brigade. Prema podacima u knjizi Franca Šramla »Hrvatsko ratište« (str. 199—263), Borbeni grupa »Arent« je imala vrlo teške gubitke, a snage upućene kao pomoć takođe su natjerane u bjekstvo. Opširnije o tome vidi: dok. br. 58; Arhiv VII, reg. br. 28/1, k. 769A (izvještaj Štaba 4. NOU divizije od 7. oktobra 1944), reg. br. 2/13-2, k. 117 (bojnu relaciju 13. lovačke pukovnije od 26. oktobra 1944) i dnevni izvještaj Grupe armija »F« od 9. septembra 1944 (mikrofilm NAV-N-T-311, reg. br. F-193, sn. br. 358).

• Ta bojna je bila u Bos. Novom (vidi Arhiv VII, reg. br. 2/13-2, k. 117: bojnu relaciju 13. lovačke pukovnije od 26. oktobra 1944).

• Vjerovatno: Josip (vidi Arhiv VII, »Abecedno kazalo« »Ministarstva oružanih snaga NDH«, 1943, str. 808).

¹⁰ U to vrijeme na lijevoj obali rijeke Une, na komunikaciji Bihać — Bos. Novi, dejstvovala je Unska grupa 4. korpusa NOVJ (vidi

koji je trajao od 21 — 4 sata, jeste odbijen. Ljudskih žrtava nije bilo, ali su ubijena 2 konja. Neprijateljski gubitci nepoznati, ali se po krvavim tragovima računa da ih je bilo.

Dne 14. rujna 1944. Ranom zorom izvršen je napad na uporište Ravnice koji odbijen uz pripomoć topničtva. Vlastiti gubitci 4 ranjena, odmetnički gubitci nisu se mogli ustanoviti.

Dne 16. rujna 1944. Izvršen napad na Dobrljin i Ravnice. Napad odbijen: 3 domobrana ranjena u Ravnicama.

Dne 27. rujna 1944. Izvršen poduhvat na desnoj obali Une pravcem Bosanski Novi — Ravnice u cilju čišćenja spomenute prostorije od odmetnika koji su češće rušili željezničku prugu Novi — Kostajnica. Poduhvat je izvršen sa 1 bojnom koja je bila snažno podpomagana sa topničtvom iz Bosanskog Novog i Dvora na Uni. Bojna je pod jakom vatrom teškog naoružanja postigla određenu crtlu. Odmetnici su se postepeno povlačili u pravcu sjevera dajući snažan otpor. Računa se da je bilo oko 400 odmetnika — (XX. brigada)¹¹ dobro naoružanih. Vlastiti gubitci: mrtvih 2 domobrana i 1 vojničar; ranjenih: 1 dočastnik, 7 domobrana i 5 vojničara; nestalih: 2 domobrana. Neprijateljski: 58 mrtvih (ustanovljeno) i oko 120 ranjenih. Plien: 3 puške, 2 sanduka streljiva, nešto mina i eksploziva i ostalog tvoriva po seoskim kućama. U kućama gdje su nađene mine i eksploziv spaljene su radi odmazde.

2.) 7. Lovačka pukovnija. (Priedor — Brezičani — Martin Brdo — Potkovac).

Jedan dio pukovnije bio je određen kao posada Priedor (I./7), a jedan dio osiguravao je željezničku prugu: Priedor — Bos. Novi (II./7). Do 6. IX. nije bilo važnijih događaja.

tom V, knj. 34, dok. br. 46: izvještaj Štaba Unske grupe od 14. oktobra 1944) a na desnoj obali, prema Prijedoru i Bos. Novom, 4. NOU divizija (vidi dok. br. 58; Arhiv VII, reg. br. 33/4, k. 1625: izvještaj Štaba Kozarskog NOP odreda za septembar 1944).

¹¹ Na tome području dejstvovala je Kozarska grupa NOP odreda. Ona je po naređenju Štaba 5. korpusa od 1. oktobra 1944 (vidi Arhiv VII, reg. br. 17/1, k. 459) preformirana u 20. krajišku brigadu 39. NOU divizije. O tome i o dejstvima te grupe u septembru vidi u Arhivu VII: izvještaj Štaba Kozaračkog NOP odreda (reg. br. 33/4, k. 1625), izvještaj političkog komesara Štaba grupe od 30. septembra 1944 (reg. br. 10/2, k. 1625) i bojnu relaciju Zapovjedništva 13. lovačke pukovnije od 26. oktobra 1944 (reg. br. 2/13-2, k. 117).

Dne 3. rujna 1944. Noću 2/3 izvršen je napad na Petkovac.¹² Napad je odbijen bez gubitaka. Neprijateljski gubitci: 1 mrtav 1 ranjen. Plien 3 puške.

Oko 13 sati neprijateljski zrakoplovi bombardirali su most preko Sane kod Bosanskog Novog. Most lakše oštećen. Gubitci 1 domobran ranjen.

Dne 5. rujna 1944. Jedna kombinirana sat iz Priedora prilikom razviđanja u pravcu zapada napadnuta. Jačina neprijatelja oko 250 ljudi dobro naoružani naročito s automatskim oružjem. Vlastiti gubitci 1 mrtav i 3 ranjena.

Istog dana izvršen je napad na Ljubiju. Napad odbijen bez gubitaka. Neprijateljski gubitci: 2 mrtva i više ranjenih.

Ustanovljeno je da se u prostoru Kozarca nalaze 6 i 8 partizanska brigada, a u pokretu od Sanskog mosta u pravcu Priedora jače neprijateljske snage sa topničtvom.¹³

Dne 6. rujna 1944. Usledio je napad na Priedor i uporišta uzduž pruge Bos. Novi—Priedor. Jačina neprijatelja koji napadao na sam Priedor računa se oko 2 brigade, a na uporišta uzduž pruge oko 2 brigade a možda i više. Neprijatelj bio je dobro oboružan imao je čak i teške bacače 12 cm. engleskog porijekla.¹⁴ Napad je odpočeo oko 22 sata. Zauzimanje postava oko grada kao i sam upad u grad tekao je vrlo brzo. Zbog izdaje pojedinih vojnih i građanskih osoba, kod pojedinih posada nastala je panika i bez nekog jačeg otpora jedinice — većinom rastrojene — napustile su postave i odpočele povlačenje preko s. Hambarine i dalje ka Ljubiji gdje je bila — kao posada — grupa Ahrendt. Iste noći odpočeo je napad i na Ljubiju (po izjavi njemačkog satnika Ahrendta oko 3 brigade)¹⁵ kao i na uporište Brezičani, Dragotinja, Martin Brdo i Petkovac. Uslied pada Priedora i teške situacije kod ostalih posada dne 7. IX. izdat je nalog za povlačenje u pravcu Bosanskog Novog. Povlačenje je vršeno uzduž ceste

¹² Prema izvještaju Štaba 4. NOU divizije od 10. septembra 1944 (vidi dok. br. 58) taj napad je izvršio 3. bataljon 6. krajiške brigade. Bataljon je tom prilikom imao 2 mrtva, 10 ranjenih i 1 nestalog, dok je neprijatelj imao 10 mrtvih.

¹³ Riječ je o akcijama i pokretima 4. NOU divizije u cilju zauzimanja polaznih položaja za napad na Prijedor i Ljubiju (vidi dok. br. 58).

¹⁴ Za napad na Prijedor, pored sopstvene artiljerije, 4. divizija je bila ojačana i 2. artiljerijskim divizionom 5. korpusa NOVJ (vidi dok. br. 31).

¹⁵ U prvobitnom rasporedu za napad na Ljubiju Rudnik i Ljubiju Islam nalazili su se 4. bataljon 6. krajiške brigade, 3. bataljon 8. krajiške brigade i Podgrmečki NOP odred, dok je po zauzimanju Prijedora, 7. septembra, došlo do preerupacije snaga 4. NOU divizije (vidi dok. br. 31 i 58).

Priedor—Bosanski Novi uz vrlo teške okolnosti. Odmetnici dobro naoružani zaposjeli su visove s obe strane Sane i upucanom vatrom na pojedine dielove puta spričavali su pokret jedinica u pravcu Bos. Novog. Zahvaljujući inicijativi ranjenog podpukovnika Kolakovića zapovjednika 13. lovačke pukovnije koji je sa ustašama i jednim dielom četnika iz Priedora na juriš zauzeo Martin Brdo, tako je omogućen daljnji pokret u pravcu Blagaja. Isto tako podhvati od Bos. Novog u pravcu Blagaja također je bio od velike koristi jer time su smanjene već inače velike žrtve u ljudstvu i tvorivu. Jedan dio snaga koji je bio bliže Bos. Novom probio se i stigao u Bos. Novi u mrak 7. IX, a ostatak tokom 8. IX. Sa dielovima 7. lovačke pukovnije povlačenje je izvršila i grupa Ahrendt (1. bojna 383. puk. 373. lg. divizije i IV. bojna VIII. ustaškog zdruga, dielovi XI. topničkog sklopa i zdravstvena sat 4. lovačkog zdruga, jedan dio četnika iz Priedora i oko 700 građana iz Priedora.

Dne 10 — 31. rujna. Od ciele 7. lovačke pukovnije postrojena je I. bojna bez 4 sati (1, 2 i 3 sat), ona je upućena radi osiguranja ceste — na prostoru Zamlače — Unčani — Struga. Bojna je sa gornjim zadatkom ostala do konca mjeseca na označenoj prostoriji bez naročitih događaja operativne vrednosti.

3.) XI. Topnički sklop.

Dne 1—8 rujna 1944. Topnički sklop bez 1 i 2 bitnice bio je na postavima u Priedoru. 1 bitnica u Dvoru na Uni, 1 vod 2 bitnice u Ljubiji, a 1 vod na Martin Brdu. Padom Priedora, Ljubije i Martin Brda od cjelokupnog topničkog sklopa ostala je samo 1 bitnica i 1 top 2 bitnice iz Ljubije.

Dne 9 rujna rasformiran je XI. topnički sklop, a 1 top sa ljudstvom koji se je probio iz Ljubije ušao je u sastav 1 bitnice.

Dne 10—31 rujna 1944. 1. bitnica bila je na postavu u Dvoru i povremeno je djelovala na razne ciljeve za vrieme razviđanja i podhvata. Za to vrieme poginuo jedan domobran. Ostalih važnih događaja nije bilo.

4.) Stožerni dielovi.

Zdravstvena sat za vrieme napada na Priedor podpuno je uništена. Od zdravstvenog tvoriva sve je propalo, od vojnika vratio se je jedan liečnik i 6 domobrana. Ona je rasformirana i više ne postoji.

Vod obkoparske sati koji je bio u Ljubiji radi postavljanja mina povukao se je zajedno sa cijelom posadom u Bosanski Novi gdje je ušao u sastav svoje sati.

Ostali stožerni dielovi bili su raspoređeni u raznim posadama i kod njih tokom mjeseca nije bilo važnijih događaja.

C. IZKUSTVA.

1.) Zdrug ma koliko dobro opremljen, naoružan i popunjeno ne može uspješno izvršavati zadatke, ako se rasporredi na dužini skoro 70 km. Blagovremeno su učinjene po ovome — nekoliko puta predstavke nadležnom njemačkom taktičkom zapovjedničtvu, ali nije ništa poduzeto niti na-ređeno.

Jedinice zdruga u pojedinim uporištima bile su slabe i mogле su biti pojedinačno tučene, jer je neprijatelj bio u mogućnosti da se brzo prikupi i nadmoćnim snagama napadne pojedina uporišta. S druge strane zdrug nije raspolagao s nikakvim pričuvom te da bi mogao na vrieme doći u pomoć napadnutoj posadi.

2.) Neprijateljska vješta promičba jedan je od važnih činbenika da je došlo do pada Prijedora i ostalih uporišta kao i prielaz pojedinih časnika, dočasnika i domobrana k odmetnicima. U to vrieme naša je promičba podpuno zakazala.

3.) Odmetnike ne treba više smatrati kao neorganizirane bande, nego kao dobro uređene i naoružane postrojbe. Također i vodstvo ne treba više podcjenjivati, jer njihovi taktički postupci gotovo uvjek su pravilni.

4.) Jedan dio građana Priedora — naročito pravoslavci i muslimani pokazali su se kao pristaše partizana i za vrieme napada pucali su iz pojedinih kuća u gradu na dielove posade. Da su upravne vlasti vršile savjestno svoju dužnost, da su na vodećim položajima državne vlasti bili ispravni i sposobni činovnici, vjerujem da partizanski simpatizeri nebi slobodno šetali po Priedoru i nesmetano radili za račun partizana, nego bi davno bili uklonjeni iz mjesta kao štetni i ne-počudni za probitke N.D.H.

5.) Na temelju operativnih i taktičkih naloga koje zdrug dobija od nadležnog njemačkog zapovjedničtva, dobio sam utisak, da oni daleko više gledaju svoje probitke nego naše. Izgleda Njemcima je sada najvažnije da funkcionira promet, dok je sve drugo sporedno. Usled toga narod mnogo strada i gubi povjerenje u hrvatske oružane snage, vjerujući čak da

nismo dovoljno jaki za čuvanje naših sela i gradova, nego smo se isključivo vezali za pruge i ceste gdje smo skroz pasivni.

6.) Podpuna nadmoć neprijateljskog zrakoplovstva — bar u ovim krajevima i čestog bombardiranja naših gradova, mostova, željezničkih pruga i t.d. negativno utiče na borbeni duh i moral vojnika.

D.) NEDOSTATCI.

1.) Dodieljen zadatak zdruga ne odgovara njegovoј snazi i jačini. Razvući jedan zdrug od 4.500 ljudi na oko 70 km. nije preporučljivo pa i pogrešno. Partizani uvjek su u mogućnosti, da se prikupe i pojedinačno tuku ili zarobe pojedine posade. Posledica toga jeste pad Priedora i drugih uporišta uzduž pruge Priedor — Bosanski Novi.

2.) Izvještajna, a naročito promičbena služba podpuno je zakazala, jer zdrug za to sve nema osoblja, a još manje odgovarajućih sredstava. Zadnjih dva mjeseca iz Zagreba nije ništa dobijeno osim nešto malo novaca. Vojnik pa i častnik mjesecima nezna šta se dešava u svetu i domovini, ne prima nikakovu poštu pa onda nije ni čudo da podlegne snažnoj i vještaj neprijateljskoj promičbi koja je baš u ovome kraju bila veoma jaka.

Odgojni i izvještajni odjel valja na tu činjenicu obratiti veću pozornost i naći mogućnosti da naše promičbeno tvorivo u dovoljnim količinama redovito primamo.

3.) Neredovita i nepotpuna popuna zdruga častnicima, dočastnicima i momčadi dovodi do toga da su jedinice oslabljene pa čak nekoje su spale na 1/2 brojčanog stanja. Ljudstvo koje dolazi za popunu većim dijom nije izvježbano, slabo odjeveno, a što je najvažnije to ljudstvo većinom su vejni neposlušnici prikupljeni za vrieme racije. Bolje da se oni u obće ne upućuju u zdrugove, jer pokvare one koji su do tada bili dobri i valjani vojnici. Primjer: Iz I. doknadnog zdruga upućeno je iz Zagreba 250 ljudi, a u Dvor je stiglo 147, dok je sve ostalo ljudstvo putem pobjeglo. Osim toga od broja koji je došao 7 je vraćeno kao nesposobni, a oko 15 je udjeljeno za pomoćnu službu zbog raznih tjelesnih mana. Treba uviditi i narediti, da se u gorske i lovačke zdrugove upućuju najbolji vojnici iz razloga što se te jedinice smatraju kao najbolje borbene postrojbe domobranstva.¹⁶

" O stanju u pojedinim dijelovima 4. lovačkog zdruga poslije pada Prijedora vidi Arhiv VII, bojnu relaciju 2. bojne 7. lovačke puškovnije od 3. oktobra 1944 (reg. br. 28/8, k. 120) i bojne relacije 14. i

4.) Uslied čestog prekida prometa obskrba zdruga sa svima potrebama je neredovita i uslied toga nastaju mnogo-brojne poteškoće koje negativno utiču na rad i život zdruga.

ZA POGLAVNIKA I ZA DOM SPREMNI!

Zapovjednik general
(M. P.) (Stimaković)
Stimaković¹⁷

BR. 183

BOJNA RELACIJA 1. BOJNE 9. GORSKE PUKOVNIJE O
DEJSTVIMA NA KOMUNIKACIJI IVAN SEDLO — TARČIN
— PAZARIC U SEPTEMBRU 1944. GODINE¹

OPCA BOJNA RELACIJA

DIO I.

za mjesec rujan 1944. god.

A: Operacije i akcije:

1. — Cilj: Stožer bojne sa starim rasporedom jedinica nalazi se do 1. IX. 1944. ovako: Stožer bojne u Tarčinu a dijelovi bojne raspoređeni su ova-ko: 1. sat nalazi se u Pazariću sa dva voda, a jedan vod se nalazi u Tarčinu. 2. sat nalazi se u Raštelici, 3. sat na Ivan Sedlu, a 4. sat po-jačava pješačke sati i to tako da 1. sati u Pa-zařiću da jedno strojničko odjeljenje, 3. sati na Ivan Sedlo dva strojnička odjeljenja i jedan bacački ščet, a ostatak ljudstva sa stože-rom sati nalazi se u Tarčinu, t.j. 4 strojnica i jedan bacač 80 mm.

15. sati od 19. septembra 1944, reg. br. 35/8 i 36/8, k. 120). U vezi s tim, u bojnoj relaciji 2. bojne piše:

»Dne 10.9. izvršeno je rasformiranje bojne i formiranje I. bojne 7. lovačke pukovnije iz dijelova tadanje I. i II. bojne 7. lovačke pukovnije, te stožerni dijelovi 7. lovačke pukovnije.«

¹⁷ Zvonimir

¹ Original (pisan na mašini, latinicom), u Arhivu VII, reg. br. 10/7-2, k. 123.

2.—Prostорије: Јединице ове бојне до 1. IX. 1944. осигуравале су поставе и то: 1. сат смјештена је била у Пазарићу и у Тарчину, 2. сат у Раštelici, 3. сат на Ivan Sedlu, а 4. сат Pazarić, Tarčin и Ivan Sedlo.

3.—Сврха: Осигуранje željezničke pruge od Zovika izključno do Velikog tunela на Ivanu zaključno i kolskog prometa preko Ivan Sedla. То је било до 1. IX. 1944. када се položaj mijenja.

4.—Ток: 29. VIII. 1944. почиње да се осјећа већи покret neprijateljsких snaga u raznim правцима te u tu svrhu šalju se ophodnje u raznim правцима i razne jačine radi испитивања намјере neprijatelja. Radi осигуранja pruge postavljen je jedan вод od 2. сати пред улазом u veliki tunnel na Ivanu. Наредено 2. сати да ophodari što чешће a naročito da se međuprostori pojedinih zasjeda kontrolišu ophodarenjem.

31. VIII. 1944: Počeo koncentričни напад на Ivan Sedlo, Raštelicu i Tarčin.

Ivan Sedlo: Partizani су дошли из правца: Tu-hobići—Repovci — Vihor. Jakost им се nije установила, али је утврђено да су били vrlo jaki i vrlo добро наоружани i to sa bacačima 80 mm., 46 mm. strojnicama, strojopušкама i pušкама. Борба је била vrlo jaka i trajала је од 0,30 sati до 06,00 sati. Neprijatelj је одбијен uz teške i krvave gubitke, tako да је на бојном полju ostavio 14 mrtvih, a имао је 30 ranjenih. Od vlastitih губитака један је водник nestao sa opремом i oružjem, sa sobom је одnio samokres i strojosamokres.²

Raštelica: Napad на Raštelicu почео је u 04,00 sati. Neprijatelj је почео да напада sa sjeverne strane u почетку a poslije napao је sa svih strana. Jakost neprijatelja cени се на 1500 ljudi. Наоружан је bio sa bacačima, strojnicama, strojopušкама, protuoklopним pušкама i strojosamokresima. Posada је под притиском jačег neprijatelja popustila i Raštelica је пала u neprijateljsке рuke. Neprijatelj је upao u Raštelicu око 0,6 sati i ubrzo se sam povukao

* O napadu na Ivan-Sedlo vidi još i dok. br. 36.

u pravcu Repovaca. Zasjeda kod ulaza u veliki tunel na Ivanu nije bila napadana od neprijatelja i tako je ostala netaknuta. Tom prilikom neprijatelj sa sobom odvukao sve što je mogao. Pismohranu 2. sati, opremu, odjeću i obuću, hranu i ostalo što mu je moglo za ono vrijeme dok je bio u Raštelici pasti do ruku. Neprijateljski gubitci bili su 6 mrtvih i mnogo ranjenih, a od naših je tom prilikom zarobljen nadporučnik Voldoder Derviš zapovjednik 2. sati, poručnik Pekušić Alija vodni častnik 2. sati, nadporučnik Smiljanović Momir zapovjednik 13. sati, a sa njima i mnoštvo domobrana i ostale vojne opreme kako je gore navedeno.³

Tarčin: 23 sata čula se pučnjava iz pravca sela Donja Bioča, i odmah je u tom pravcu upućen potjerni vod. Vod se sukobio sa neprijateljem. Kasnije se saznalo da se vodila borba između četnika i partizana, jer je jedan seljak zaklao jednu četničku ženu, navodno nekog njihovog došaptavala i tada pobjegao partizanima. Iza toga neprijatelj je počeo da pripucava na postave oko Tarčina koji je sa prekidima trajao do 06,00 sati.⁴ Tom prilikom neprijatelj je potrgao željezničku prugu kod Osenika na nekoliko mjesta, a u Raštelici je isto tako istrgao na nekoliko mjesta, a naročito skretnice na samoj postaji Raštelica. Između Tarčina i Pazarića postavio je zapreke od oborenih stabala na cestu.

Pazarić: Neprijatelj je napao našu posadu oko 01,00 sati. Napad je izvršen sa južne strane iz pravca sela Beganovića. Neprijatelj tu raspolagao manjim brojem ljudi i kada je vido da mu napad neće da uspije počeo je da navaljuje i sa sjeverne strane iz pravca Ormanj brda. Sveukupna snaga neprijatelja cijeni se na 200 ljudi naoružanih sa strojnicama, strojopuškama i puškama. Neprijatelj ne izvršivši svoj zadatak povukao se u pravcu Ormanj — Zabrdje.

³ O borbama za Raštelicu vidi i dok. br. 55.

⁴ Opširnije o borbama za Tarčin vidi dok. bi. 55.

1. IX. 1944: Do 16,00 sati dan je tekao u miru, ali se napad neprijatelja stalno očekivao. Očekivan napad, odnosno bolje reći pripucavanje, na postave oko Tarčina. Posada na Ivan sedlu se još držala, ali je ostala bez streljiva i ljudstvo se počelo da razilazi jer je prijetila opasnost da ne bude zarobljeno. Ostatak ljudstva njih oko 80 sa nadporučnikom Arapovićem zapovjednikom 3. sati i poručnikom Habibovićem počeo se probijati prema Tarčinu. U tom međuvremenu neprijatelj se ponovo počeo spuštati prema Raštelici i u isto vrijeme počeo je napadati dijelove 3. sati koji su se probijali za Raštelicu. Kako je neprijatelj bio mnogo brojno i po naoružanju jači 3. sat je podlegla pritisku i tom je prilikom zarobljen nadporučnik Arapović Ivan zapovjednik 3. sati i sa njim priličan broj domobrana, dok se poručnik Habibović sklonio sa jednim dijelom domobrana i poslije jednog dana došao u Tarčin u sastav naših dijelova. Tom prilikom u neprijateljske ruke pao je dosta veliki broj oružja, a među ostalim dvije strojnice 4. sati, jedan bacač 80 mm. i dosta pušaka, koje je oružje pokazato u izkazu koji se dostavlja u priklopu ove relacije. Koliko je streljiva utrošeno u tim borbama nije poznato, jer se tada nije moglo udovoljiti, ali cijelokupan utrošak streljiva pokazat je u utrošku streljiva.

2. IX. 1944: Prema izvještajima koje su pojedine ophodnje donosile i prema izvještajima mještana oko Tarčina saznalo se da Tarčin opkoljen sa svih strana i to sa jakim snagama neprijatelja. Posada se držala hladno i spremala se za otpor. Oko 15.00 sati počelo je pripucavanje na postave oko Tarčina. Ljudstvo koje se vraćalo iz partizanskog zarobljeništva, a i ono koje je izmaklo ispod njih a da nije bilo zarobljeno počelo je da se prikuplja u Tarčinu i da pronosi razne glasine. U rane jutarnje sate neprijateljski zrakoplovi lovci bacili su nekoliko komada bombi pored željezničke pruge, a dvije su pogodile samu prugu pred željezničkom postajom.⁵ Ljudstvo se već po-

⁵ i ⁷ Vidi dok. br. 33.

ćelo da plaši, ali se ipak držalo. Oko 17.00 sati partizani su se spustili niz Vrance brdo do samih ciganskih kućica i odatle su počeli da pripucavaju. Na vatru naši su im odgovorili vatrom. Kada su vidjeli da im to ne pomaže počeli su da dozivlju domobrane sa raznim bliještavim riječima i tada je nastalo malo zatišje. Najedanput je neki od partizana pozvao na pregovore. Tada je neki topnički poručnik, inače zanešenjak po prirodi, bez ičijeg znanja otišao da pregovara sa partizanima i poveo sa sobom nekog partizanskog zastavnika,⁶ nazovi pregovarača, u stožer I. bojne gdje je bila krugovalna postaja oko koje su se bili iskupili mnogi častnici iz stožera pukovnije i pojedini zapovjednici sati da prime zapovjed. U tom međuvremenu stigli su Nijemci i misleći da se radi o izdaji odmah uhapsili partizana i poveli ga sa sobom. U međuvremenu su pred samim stožerom I. bojne razoružali poručnika Slezku Antona sadašnjeg zapovjednika 4. sati. To su vidili neki domobrani i tada se počele pronositi vijesti da nas Niemci kane razoružati. Nastao je panični strah od te pomisli. Pojedini častnici nisu smijeli to da čekaju i počeli su da nestaju u nepoznatim pravcima. Kada su Niemci odveli partizana sa sobom u Sarajevo u tom su međuvremenu našli neprijateljski zrakoplovi i bombardirali Tarčin.⁷ Moral kod ljudstva je strašno pao. U noći oko 22,00 sata Niemci su pritvorili zapovjednika pukovnije i druge častnike.⁸ Neki koji su se bojali njemačke osvete ili straha od razoružanja nestali su u nepoznatom pravcu. Sa pojedinim častnicima otišao je i dosta veliki broj ljudi koji su sa sobom odnijeli sve što su imali a poneki čak i više. Tom prilikom nestao je dosta veliki broj oružja koji je pokazan u iskazu koji se nalazi u priklopu ove relacije.⁹ Vojska je ostala demoralizirana. Os-

⁶ Riječ je o zastavniku Đoki Mrđenu, komandiru čete (vidi dok. br. 55).

⁷ Bliže o hapšenju zapovjednika pukovnije i šest domobranksih oficira vidi dok. br. 145.

• O tome vidi dok. br. 55, 145, 159 i 176.

tatak ljudstva sa nekoliko častnika ostao je po pojedinim postavima do sjutra ujutro. U jutarnje sate došli su SS odredi¹⁰ i tada se položaj I. bojne promjenio. Postavi u Pazariću su se još držali. Ali kada je zapovjednik 1. sati nadporučnik Šaćiragić¹¹ primio zapovijed da se sa sati povuče u Tarčin on se je pod uticajem raznih glasina sa izvjestnim brojem ljudi udaljio u nepoznatom pravcu. I tom je prilikom sa sobom odnio dosta streljiva i oružja. Tako se I. bojna tako reći raspala.—

3. IX. 1944: Niemci su preuzeли svu vlast u svoje ruke i oni su naređivali što je bilo potrebno. Tada je I. bojna formirana od 1., 3. i 4. sati dok 2. sat više ne postoji.¹² Bojna je zauzela slijedeći raspored:

1. sat ojačana sa jednom teškom strojnicom i jednim bacačem 88 mm. osigurava postave oko Raštelice. Ona je formirana od dijelova 1., 2. i 13. sati. 3. sat osigurava postave oko Tarčina sa dva voda, dok joj se jedan vod nalazi u Pazariću, a jedan roj na Oseniku, stožer 3. sati nalazi se u Tarčinu a i 3. sat je formirana od ostataka bivše 3. sati i jednog dijela 13. sati. 4. sat sa stožerom sati nalazi se u Tarčinu, a ojačava 1. sat kako je gore navedeno i 3. sat sa jednom strojnicom u Pazariću, a ostatak od 4 strojnica sa jednim srednjim bacačem 80 mm. nalazi se na postavima oko Tarčina. Bojna sada ima zadatok osiguranje željezničke pruge od ulaza u veliki tunel na Ivanu zaključno do Pazarića isključno. Osiguranje vrši držanjem postava i noćnim obhodarenjem.

4—17. IX. 1944. Nije bilo nekih naročitih događaja, jedino željeznički saobraćaj nije radio redovito, jer su odmetnici na raznim mjestima kidali željezničku prugu. Osim toga daju se ophodnje jačine od jednoga roja za noćno ophodarenje željez-

¹⁰ Odnosi se na dijelove 7. SS brdske dobrovoljačke divizije »Princ Eugen« (vidi dok. br. 55, objašnjenje 7).

¹¹ Vjerovatno: Husein (vidi Arhiv VII, »Abecedno kazalo« Ministarstva oružanih snaga NDH, 1943, str. 198).

>= Vidi dok. br. 159.

ničkom prugom od Tarčina do Raštelice i od Tarčina do Pazarića.

17. IX. 1944: noću 17/18. 9. 1944. god. u 24,00 sati izvršen je napad na postave oko Pazarića.¹³ Napad je izvršen sa raznih strana. Neprijateljska jačina ceni se na 300 ljudi naoružanih sa puškama, strojopuškama, strojnicama. Partizani su probili postave koje je držao IX. topnički sklop i upali u samo mjesto. Postavi koje su držali domobrani I. bojne ostali su nedirnuti jer su partizani na njima iskusili jaku vatru i bili odbijeni. Tom prilikom je zarobljen bojnik Lužar, i nekoliko časnika iz IX. topničkog sklopa. Utrošak streljiva pokazat ukupno sa ostalim utroškom u toku mjeseca.
18. IX. 1944: Sastala se komisija da preda obskrbno sklađiše I. bojne poručniku Kroli. Količina nestale hrane prilikom napada na postave između 31. i 3. IX. 1944. god. pokazati će se naknadno, jer se nije moglo momentalno ustanoviti, a također i nestanak novca.

19—27. IX. 1944: Ništa naročito.

B) Iskustva:

Primjećeno je da partizani jakom promidžbom nastoje pridobiti za sebe dombrane, što im je na nekim mjestima i uspjelo. Osim toga primjećeno je i to da su partizanski udarni djelovi vrlo dobro naoružani, a porijeklo oružja je nepoznato. Nastoje svim silama obustaviti promet na liniji Mostar — Sarajevo kidanjem željezničke pruge na raznim mjestima. Primjećeno je i to da njihove akcije pomaže zrakoplovstvo što je dokazano 2. IX. 1944. u Tarčinu.

C) Nedostatci i pogreške:

Moral kod ljudstva koji je bio pao morao se dizati raznim prigodnim govorima ljudstvu na postavima što je tek kasnije urađeno. Nije se smjelo dozvoliti da se onako i onoliko pronose neprijateljske vijesti. Ljudstvo koje se povra-

¹³ U tome napadu učestvovao je i Konjički NOP odred (vidi dok. br. 122, objašnjenje 15). Bliže o neprijatelju u Pazariću vidi dok. br. 55, objašnjenje 5.

tilo sa Ivana i Raštelice nije se smjelo mijesati sa ljudstvom koje je držalo postave oko Tarčina, jer je ono mnogo uticalo na pad morala kod ljudstva. Potrebno je da ljudstvo koje je sada ostalo bude naoružano što prije sa automatskim oružjem da bi se suprotstavilo neprijatelju koji je također naoružan dobro sa automatskim oružjem. Potrebno je ljudstvu dati malo više odjevne opreme jer to utječe u prvom redu na dizanje morala. Ima mnogo domobrana koji nemaju kabanice i tome slično.

UTROŠAK STRELJIVA:

Kako se nije moglo ustanoviti koliko je streljiva odnijeto, a koliko je utrošeno prilikom ovih borbi to se u utrošku streljiva pokazuje i ono što je zaista utrošeno, a i ono što su odnijeli pojedini domobrani sa sobom ubjegstvo.

1. naboja za pušku 7,9 mm	65.405 komada
2. naboja za strojopušku	9.320 komada
3. naboja za strojnici 7,9 mm.	10.200 komada
4. naboja za strojosamokres 9 mm.	1.705 komada
5. naboja za samokres »Vis« 9 mm.	225 komada
6. granata za mali bacač 46 mm.	175 komada
7. granata za bacač 80 mm. malih	216 komada
8. navalnih bombi	106 komada
9. obrambenih bombi	238 komada

ZA POGLAVNIKA I ZA DOM SPREMNI!

Zapovjednik satnik
(Rošer)
Rošer¹⁴

¹¹ Vjerovamo: Franjo (vidi Arhiv VII, »Abecedno kazalo« Ministarstva oružanih snaga NDH, 1943. str. 180).